

İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 2.000.000. TL.

KIZILCIK

EKİM
2001
9

**Tayyip Erdoğan
ve partisi**

**Dünya ekonomisi
ve Türkiye**

**Parlamento
ve denetim**

**"Ulusal güvenlik"
ve demokrasi**

**"Yeni ekonomi":
bir efsanenin
çöküşü**

**Küreselleşme
kültü**

**Devrim
ve karşı-devrim**

**Batman
buluşması**

Sosyal demokrasi

**NATO'nun Balkan
seferi**

Kapitalist sistemin pramidi

Bu sayıda

Kapak: Antik Yunan vazosu (M.Ö. 6. yy.)

4 Savaş mı? Niye?

7 Suçlular ve güçlüler

ABD'nin özgürlük (!) savaşı

8 Hayat ağacı

Tan Oral

12 Çıkış yolları

İzzettin Önder

Ekonomik altyapı değiştirilmeden salt siyasal erkle bir şey yapılabilir mi?

15 Savaş rüzgarları, dünya ve Türkiye ekonomisi

A. Başer Kafaoğlu

17 Demokratik parlamenter sistem üzerine

Prof. Dr. Zafer Üskül

Parlamenter sistemin krizi: sistem kendini denetleyemiyor

20 "Ulusal güvenlik" ve demokrasi

Yavuz Alogan

22 Ve Recep ve Tayyip ve Erdoğan

M. Turgay Yerlikaya

25 Sosyal demokrasinin encamı

Ömer Bedri Canatan

30 "İnsanca yaşamak" neyin nesı?

Tektaş Ağaoğlu

Tarihin tekeri tersine dönüyorsa onu geri çevirmek için irade gerekir

32 Geçen yaz AB ülkelerine ne getirdi?

Gaye Yılmaz

35 "Yeni ekonomi": bir mitin çöküşü

Ahmet Hamdi Dinler

ABD ekonomisi "mucize"ye rağmen nasıl ve neden durgunluğa tosladı?

37 Küreselleşme kültü

Yalçın Yusufoglu

Dinselleşmiş her düşüncenin "kutsal" ve "günah" kabulleri olur. Küreselleşme kültürünün de var

43 Devrim ve karşı-devrim

Mehmet Özgen

Marksist teorik düşüncenin temeli devrimdir: tartışma konusu bütün felsefi, tarihsel, kültürel, siyasal sorular bütünlüğünün birleştirici unsuru.

50 Kadınların Batman buluşması

Zübeyde Atay-Tüfekçi

52 Dünya işçi hareketinden

56 Kahve dövücüsünün hınk deycileri

Yugoslavya'nın parçalanması... Nato'nun Balkan seferi

59 ÖDP

Hüseyin Hasançebi

61 Sanatkültürkitap

"Evrenin Efendileri"

Yeni Dünya Düzeni'nde ileri teknoloji sözde harikalar yaratıyor, sınırları kaldırıyor, her yere refah ve ilerleme götürüyor... Koskoca bir YALAN dünyanın denizlerinde avare dolaşıyor!

FİLİSTİN İNTİFADASI

11 ayda 600 ölü, 10 bin yaralı. Hepsı Filistinli. (İsrail G. Kurmay açıklaması.) O zamandan beri daha kaç kişi öldü?

Güney Afrika, Durban'daki "İrkçilikla Savaş" Konferansı Amerikan yönetimince fiilen baltalandı. Anlaşmazlık İsrail ve Siyonizm yüzünden mi çıktı? Hayır. Esas sorun Kuzey-Güney çelişkisi ve çatışmasıydı. İrkçilik her yerde sonuçtur, altında yatan ana neden de SÖMÜRÜ. Dışişleri bakanı zenci (köle torunu) olan ABD mızıkçılık etmeden durabilir mi?

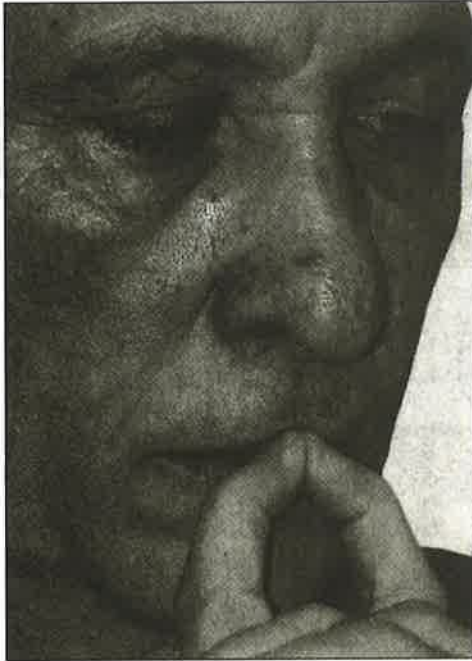
YAYIN KURULU : Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Elif Yerli, Hüseyin Hasançebi, Kamil Ertürk, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arıkel.

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Md.: Can Kayabal. **İrtibat adresi (büro)**: Rıhtım Cd. Uzunhafız Sk. 21/2 Kadıköy-İST. **Tel:** (0216) 418 92 82. **Fax:** 346 83 44. **Posta Çeki Hesap No.** 1052647-Züleyha Yıldız. **Grafik Düzenleme:** Genajans. **Tel:** 336 53 17. **e-posta:** genajans@superonline.com **Basıldığı yer:** Engin Yayıncılık

■“Anayasanın ilgili maddesi değişti, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı üzerinde kısıtlamalar kalktı.” (Basın.)

■Bakırköy Özgürlük Meydanı'nda, daha sonra Kadıköy'de (İstanbul) savaş karşıtlarının protesto gösterilerini polis zor kullanarak engelledi. (Basın.)

21. Yüzyıl başı...
Türkiye'nin dünyaya bakışı!

KIZILCIK

Savaş mı? Niye?

Savaş başladı. Emperyalist sistem ekonomik ve siyasi açıdan dışladığı öteki dünyaya topyekun saldırıya geçiyor. Bu savaş, tanımı değişik bir savaş. Çelişkisini kendi içinde taşıyor. Adeta ABD'nin kendisine karşı -daha düne kadar bir çok yerde ve Afganistan'da, bugün de Balkanlar'da, Çeçenistan'da yaptıklarına ve şimdi yine Afganistan'da yapacaklarına karşı- ilan ettiği bir savaş. Bu çelişki için özünü ele veriyor: “Amerika'nın teröre karşı savaşı”, “tek kutuplu dünya”da kapitalist hegemonyanın şiddet ve terör eksenli gerçekliğinin resmiyete dökülmesidir. Yoksul-zengin, Güney-Kuzey, ezen-ezilen kutuplaşması biçimine bürünmüş sınıf mücadelesinin dünya çapındaki yeni platformu olarak görülmelidir.

Dünya Bankası Başkanı Wolfensohn, ABD'nin tüm dünyayı operasyon alanı ilan etmesi nedeniyle durgunluğa toslayacak ekonomilerin 10 milyondan fazla insanı açlıktan öldüreceğini tahmin ediyor. Yoksul ülkelerin fakirleşmesi bu savaş nedeniyle daha da artacak ve gelişmiş kapitalist ülkelerde de büyüme duracak. Pahası, ABD de dahil olmak üzere, gelişmiş ülkelerin çalışanlarına ödettirilecek. İktisat bilimi böyle söylüyor, 11 Eylül'den beri tirmanan ciddi ekonomik sorunlar bunu doğruluyor. (Yalnız ABD'de son bir ay içinde 200 bine yakın işçinin işine son verildi.)

Bu savaş, ABD'nin kaba ve zorba gücünü tartışmaz kılmak için başlatıldı. Öyle de sürecek. Bu gücün etki alanından yararlanan ülkelerin sermaye sınıfları buna katılırlar, çünkü düzenlerinin garantisi budur; ama burada dünyanın ve Türkiye'nin emekçilerinin işi nedir? Türkiye burada ne arıyor..? İncirlik'ten kalkan Amerikan uçakları nereleri vuracak? Bombalar, füzeler kimleri öldürecek? Türk askeri yurt dışında kimlerle, ne için savaşacak? Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerini -kısa/orta/uzun vaade çıkarlarını yani- NATO “sorumlulukları”na kraldan çok kralcı tavırlarla feda etme siyaseti bu gidişle nereye varacak?

İsmail Cem, Türkiye'nin yeniden “cephe ülkesi” durumuna geldiğini söylüyor. Ağzından çıkanı kulağı işitmeden ekliyor da: “Ulusal çıkarlarımızı öne alamayız, terör gelir, bizi de vurur”!

Acayip bir söylem. Hezeyan gibi!

Başımızdakilerin ülkeyi ve insanlarını nasıl bir maceraya sürüklemekte olduklarının göstergesi.

KızılCIK'ın yaz tatili bu defa uzun sürdü.
Affola...

Daha Vakti Değil mi?

Demokrasi alanı salt düşünce özgürlüğü (siyasal özgürlükler, vicdan özgürlüğü, vb.) insan hakları. azınlık hakları, hukuk devleti, vb. ile sınırlı değildir. Kimse de bunu inkar etmez. Ama dikkat ederseniz, tartışmalar hep bu alan içinde sürüp gidiyor. Mesut Yılmaz yaz ortasında “ulusal güvenlik sendromu” diye bir laf attı ortaya, bir bardak suda fırtına kopku. AB yanlıları Yılmaz’ın ne dediğini anlamaya çalıştılar, anladılar, ona destek verdiler. AB “karşısı” ulus-devletçiler—ya da ulus-devletin dümen suyunu kollamadan hiç bir konuda taraf olamayanlar— ne denildiğini hiç anlamadan ya da anlamaya bile çalışmadan, veryansın ettiler.

Şöyle bir garip durum ortaya çıktı. Bunu somut bir örnekle açıklamakta yarar var. M.Yılmaz, öyle yapalım ki, sözgelimi işkenceye karşı olduğumuzu dünyaya lafla değil, eylemimizle anlatabilelim diyor. (O böyle bir şey demiyor, biz “mesela” diyoruz.) Anayasada, yasalarda gerekli değişiklikleri yapalım diyor. Ona karşı çıkanlar, “Olmaaz, bu ülke (“bizim özel koşullarımızda”) işkencesiz yönetilemez,” diyorlar. (Onlar da, tabii, böyle bir şey demiyorlar ama dedikleri sonunda buna varıyor.) “Ulusal güvenliğimiz”e sahip çıkarak Yılmaz’a cephe alanların hepsi de, “İşkencesiz olmaz!” mı diyorlar? Elbette ki hayır... Peki, M.Yılmaz bu ülkede işkence olmasın diye bugüne kadar ne yaptı? Laf olsun diye bile ne söyledi? Hiç! Lafın nereye gideceğini o herkesten iyi biliyor.

Kızılçık, “demokrasi” sorununun düşünce özgürlüğü, insan hakları, vb.’den ibaret olmadığını baştanberi vurguladı. Demokrasinin başka alanları da var. Onların gündeme getirilmesi çok daha önemli. Çünkü, 1) hiç gündemde değil; gündeme gelmeleri ve gündemde tutulmaları için hiç bir şey yapılmıyor. Bırakın hükümetleri ve burjuva partileri, emekten yana oldukları şüphe götürmez başka partiler de, sendikalar da hiç orali değil; insan hakları, hukuk devleti, siyasi özgürlükler, vb. alanında, ya da mesela ana dilde eğitim konusunda aralarında anlaşamaz görünenler, o “başka alanlar”da geçerli olacak özgürlüklerin ve hakların (“bizim koşullarımızda!”) İNKARI üzerinde pekala anlaşmış ve anlaşır görünüyorlar.

Anlaşır görünüyorlar, evet, çünkü —yine **Kızılçık**’ta hep vurgulandı— iki tarafın da demokrasi anlayışının ufku (“bizim koşullarımızda!”) sermaye çıkarlarının —buna epeydir küresel sermayenin çıkarlarının da eklenmiş olduğunu unutmayalım— çizdiği sınırları aşmıyor. Öyle olduğu için de en temel işçi hakları, grev özgürlüğü, sendikal örgütlenme ve eylem özgür-

lüğü, vb. dolunay üzerinde gündem konusudur belki ama nedense bugünün Türkiye’inde değil!

İşçi hakları çağdaş burjuva demokrasisinin ayrılmaz bir bileşeni ise eğer, bu, her ülkenin çalışan yurttaşlarına, emekçilere bir gün belki değil, hemen şimdi, mutlaka lazım oldukları içindir. İş bırakma, grev, vb., ekonomik-demokratik ve politik hakların ve bu arada insan haklarının, hukuk devletinin, vb. de, kazanılmasında ve korunmasında yurtdaşın elindeki en —belki de tek— etkin araçtır. Demokrasiyle yönetilen ya da öyle yönetildiği iddia edilen bir toplumda geniş çalışan kitlelerin hayatını doğru- dan ilgilendiren kimi ihtiyaçlar ve o ihtiyaçlardan doğan hak talepleri ekonomide olsun, siyasette olsun, bir türlü kar- şılanmıyor, ısrarla, adeta inadına, sürekli inkara uğruyorsa ne yapılır? İş başa düştüğünde ne yapılırsa o yapılır. Bunun için, sözgelimi, çalışanlar orda burda ya da her yerde topluca iş bırakarak kendilerini yönetenler üzerinde politik baskı uygulayabilirler. Bu onların doğal hakkı değil midir? Onlar yurtdaş değiller midir? Bu yurt onların ve bu yurdun işleri onların işi değil midir? Bugün AB’de geçerli hemen bütün özgürlükler, haklar, bütün “insancıl” demokratik mevzuat, çalışanların çok uzun yıllar süren dişe diş mücadeleleriyle, grevlerle, bojkotlarla, sair kitle eylemleriyle kazanılmıştır. Öyle ki, iş bırakma özgürlüğü bütün özgürlüklerin anasıdır denilebilir.

Düşünce özgürlüğü, şu bu... çok önemli, vazgeçilemez, ertelenemez... Elbette ve amenna! Peki, iş bırakma, grev özgürlüğü de en azından bir o kadar önemli, vazgeçilemez, ertelenemez değil mi? Niçin hiç gündemimizde değil? Neden 312. Madde hep gündemde de, çalışanların grev özgürlüğünü yıllardanberi ha var, ha yok düzeyinde tutan Türkiye’deki mevzuatın değişmesi hiç gündeme girmiyor? Şu ünlü Kopenhag Kriterleri/Avrupa değerleri bu konuda ne diyor? Son Anayasa değişikliği ile ilgili önerilerde olsun, tartışmalarda olsun neden hiç sözü edilmedi? İşçi haklarının bir Avrupalılar için olanı, bir de Türkiyeliler için olanı mı var?

Gelin, M.Yılmaz neyin peşinde, Genel Kurmay ne demek istiyor diye kafa patlatacağımıza, bunu düşünelim... Var mısınız, şu “TL’ye itibar kazandırma ve reel sektöre destek” çığırkanlığı sürerken bir de çalışanlara “en az AB ülkelerindeki kadar” grev özgürlüğü (hemen şimdi!) kampanyası açmaya? Ankara Sanayi ve Ticaret Odaları başkanları, sayın Hükümet, MGK, Parlamentodaki ya da parlamento dışı siyasi partiler ve Mesut Yılmaz ne derler acaba?

Yoksa, daha vakti değil mi ?

Neresini düzeltmeli?

Anayasa'da değişiklik
"Türkiye anayasasını, ya-
ni siyasal rejimini yenili-
yor"muş gibi sunuldu.

Toplumun algılaması bu değil,
tabii. Çünkü halkın derdi başka.
Yığınlar başka sorunlarla meş-
gul. Ama sunum biçimi insanı
çileden çıkarıyor. Rejim değiş-
iyor, demokratikleşiyormuş!

Yığınların Anayasa ile, de-
mokratikleşme ile ilgilenmemele-
ri hem iyidir, hem de kötü. Bi-
ze, kötü olan yanı daha hayırlı olur gibi gözük-
mektedir. Yığınlar ilgilenirse ne ile ilgilenmiş ola-
caklardı? Elbette yapılan değişikliklerin sunumuyla.
Yani kandırmacayla. Yığınlar ilgilenmeyerek kan-
dırmacayla ilgilenmemiş oluyorlar. Bu hayırlıdır.

Yığınlar rejim sorunlarıyla yakından ve gerçekten
ilgilenmeye başlasınlar, siz görün o zaman koparı-
lacak kıyameti! Yığınların ilgisizliğinden yakınanlar
o vakit, rejim elden gidiyor diye feryad edecekler.
Şimdilik o noktadan uzaktaıyız.

Gene de kandırmacayı yüzlerine vurmak gerekir.
Güya Türkiye'de siviller ilk kez bir anayasa yap-
mış oluyorlar. Bu parlamento ve bu sivil siyaset
anayasa değiştirecek, yeni bir rejim yapacak! Ner-
den çıktı bu? Şimdiye kadar neredeydi?

Bir de sanılıyor ki, dışardan, AB'den gelen is-
tektir Parlatmentoyu harekete geçiren. Yalandır. İs-
tek içerden gelince bu iş olur ve içerden gelmek-
tedir. TUSİAD'ın gündemine girmiştir de ondan.

Değişiklikler tatmin edici olmazsa durum vahim-
miş. AB bizi almazmış, dışlanmış. AB'nin aldığı
sen değilsin, ben değilim zaten, Türkiye'nin ser-
maye sınıfıdır. Fakir fukara AB'ye, karnını doyur-
sun diye mi alınacak? AB'ye alınan sınıfın işini
bozacak şeyi AB niçin istesin? Fakir fukara niye
karnını doyuracakmış ki zaten?

Değişiklikler uygarlık gereği imiş...

Öyle midir?

Düşünce, "faaliyet" nitelemesiyle, yine suç ola-
cak, cezalandırılacak. Hatta suçtur-değildir tartışma-
sına konu olmuş belirsiz bazı "düşünce suçu"
alanları da "suçtur" tanımı içine alınıp netleştirildi.
Parti kapatma zorlaştırılıyor denilerek partiler üye-
rinde yeni baskı uygulamalarına kapı açıldı. İdam
cezası hiç olmaması gereken yerde, siyasi alanda,
kalıyor...

Kimin uygarlığı, neyin uygarlığı?

Neden özgürleşme istek ve inadını sokağa, mem-
lekete, dünyaya yayıp özgür bir uygarlığı kovala-
mak değil de, illa ki hazır bir "Avrupa uygarlığı"-

nin kuyruk sokumunda uygarlık-
tan nasiplenmek.

Bu değişikliklerin işçiye,
emekçiye, Kürtlere, sömürü dü-
zenine itirazı olanlara verdiği
ne? Hiç! AB'ye doğru ilerleyip
de hukukta, özgürlükte, insan
haklarında geriye gitmek! Bu
bazı akılcıkların almadığı bir çe-
leşki mi? Hayır. Bugünkü ahval-
de bile "AB Demokrasisi" tasa-
rımı, şimdi bu tasarımın peşine
takılan somut demokrasilerin ge-

risindedir. Ulusal demokrasiler AB Demokrasisi'ne
katılıp daralmakta, daralarak katılabilmektedir.
Ulus-devletlerin sandıktan, seçilmek denilen şeyin
her türlüşünden, hatta seçilmişlerce atanmaktan ve
onlara hesap vermekten muaf, uluslar-üstü finans
merkezlerine bağlı kurullar tarafından kuşatılması,
bu konuda bir nebze muhakemesi olanların tüyleri-
ni kaldırmıyor mu?

Şeffaflık! Ne için? Uluslararası tahkimle, DTÖ,
GATS, vb. uygulamalarıyla ve TUSİAD'ın bastır-
masıyla uluslararası sermayenin işini kolaylaştı-
rmak, çıkarını kollamak için!

Sıra şuna gelmiştir: Yeni bir Türkiye lazımsa ve ki-
me yeni bir hayat lazımsa, işçiler, emekçiler, ezilenler
ve mevcut sistem tarafından dışlanan milyonlar da
bu yeni hayata ortak olacaklarsa, yeni bir anayasa la-
zımdır ve bu anayasa mutlaka, hayatın bu "yeni or-
takları"nın dilinden çıkmalıdır, onların dertlerine, sorun-
larına cevap verir olmalıdır. Bu "Yeni Hayat"ın temel
çizgileri tartışılıp belirlenerek ve ilk temel taşları bu
yeni ortaklar tarafından hayatın pratiği içinde yerli ye-
rine konularak, hayat hayatın gelişmesinin ve özgür-
leşmesinin engellerinden ayıklanarak...

Bunlar olduktan sonra anayasaya ne gerek var
elbette, ama onlar olurken ve oluncaya kadar, ol-
duklarının kayda geçmesi ve dokunulmaz kılınması
için anayasalara ihtiyaç olacaktır. Anayasalar, "Ne
kadar özgürlük veriyorum," klasiğinden çıkıp, "Şu
kadar özgürlük istiyorum ve alıyorum," anlayışıyla
yazılmaya başlandığında, işin esası ve özü anlaşıl-
mış demektir. En genelinde toplumu, öncelikle de
çalışan yoksul halk kitlelerini ve onların çıkarı
üzerine kurulmuş eylem ve düşüncüyü, yani onların
eylem ve düşüncesini atak kılan, devleti ve hakim
sınıfları savunmada bırakan bir ilk anayasanın ka-
zanılması özgürleşmeye giden yolun başlangıcıdır.

"Bunlar olmaz ve ulaşılmaz amaçlardır, bir orta
yol bulalım," diyenlerin çokluğu ve pintiliğidir yo-
lu tıkayan. Önce bu pintiliğin üstesinden gelinmeli
ve siyaseten çoğunluk olunmalı. Sayımda çoğunluk
değil, siyaseten çoğunluk!

Suçlular ve güçlüler

Ezilmiş, aşağılanmış halkları temsil iddiasında olanlar, felakete uğramış halkların kıyıcılığı ve ür-kütücü zalimliği ile karşılık verdiler. “Artık bize ancak Allah yardım eder” şiarıyla, dünya kapitalizminin en büyük efendisine semavi bir darbe indirdiler. ABD, ektiğini biçti! Dünyanın ezilmiş, yoksul, aç, işsiz kitleleri bu saldırıda kendi birikmiş öfkelerinin bir tecellisini görüp sevindiler!

Amerikan halkı neye uğradığını şaşırđı. Hiç beklemezken, hayal bile edemezken, kendi yurdunda görülmemiş bir saldırıya uğramıştı. Dünyanın en güçlü ülkesine bu nasıl yapılabilirdi? Dünya kapitalist merkezlerinin yöneticileri ve uluslararası medya “Savaş!” çığlıklarıyla kükrediler. Olayın üzerinden daha bir kaç saat geçmeden, Türk medyası savaş çıkırtkanlığında başı çekiyordu.

Dünyanın en güçlü ülkesine bu nasıl yapılır ya da ona karşı nasıl olur da böyle korkunç bir suç işlenebilir?

Soru bir başka soruyu akla getiriyor: dünyanın en güçlü ülkesi neden ve nasıl olunur? Dünyanın dört bir karasında havasında denizinde kol gezen sayısız savaş uçağı, keşif uçağı, uçak gemisi, uzun, orta, kısa menzilli nükleer başlıklı füzelerle yüklü onca zırhlı, nükleer denizaltı, orda burda, her yerde, on binlerce savaşçının, komandonun, vurucu timin konuşlandığı sayısı belirsiz üs, yerin yedi kat dibinde depolanmış on binlerce ton kimyasal ve biyolojik silah... Bunlar neyin nesi? Hiç bir suç işlemeyen ve her an suç işlemeye hazırlıklı olmadan nasıl dünyanın en güçlü ülkesi olunur? Hiç bir ABD yönetiminin kendine sormayacağı bu soruyu Amerikan halkı sormalıdır. Çoktan sormalıydı ama şimdi artık mutlaka sormalıdır.

Elini duvara çarpanın eli acır.

Ne kadar güçlü çarparsa o kadar acır!

Amerikan efsanesi ağır yara aldı. Sınırsız sömürüye, hegemonya hırsına tahammülün de bir sınırı olduğu görüldü.

Elbette olayın trajik boyutu var. Onca ölüm, onca yıkıntı, yüreğı kanayan aileler... “Globalleşen” dünyada bu da olur denilip onaylanamaz, emperyalizme karşı mücadele ilkelerine sığar bir yöntem olarak da savunulamaz. İkiz Kuleler’in yıkıntısı altında kalanlar, o kuleleri bütün dünyanın yüzüne karşı diken kör ihtirasın ve kibirin kurbanları oldular.

Emperyalizm, dünyanın en güçlü ülkesi ve müttefikleri sıfatıyla, dünyanın bir vakıası ise, onun elini çarptığı, yumruğunu indirdiğı duvarlardan böyle tepkiler gelmesi de bir vakıadır. 21. Yüzyıl bu vakıaya daha uzun yıllar tanıklık edecek. Kapitalizmin onulmaz dinamiklerinden beslenen ABD ve NATO hegemonyasının içinde taşıdığı barbar şiddet yer kürenin sathında ters tepisi olarak insanlığın halini ve geleceğini karartacak.

Yakın gelecekte ise “Soğuk Savaş”, eskisine benzer ya da benzemez biçimlere bürünerek, yeni boyutlarda yeniden yaşanacak. “Doğu-Batı” sendromu nüksedecek. “Eldeki kanıtları”nın açıklanması nedense sakıncalı görünen Bin Laden “komplo”sunun özel olarak Afganistan’ı ve genel olarak Orta ve Yakın Doğu’yu işaret etmesi boşuna değıl. Dünyanın en güçlü ülkesinin gözü ne zamandır Orta Asya’da. Orayı muazzam yerüstü, yeraltı zenginlikleriyle Rusya’ya ve Çin’e bırakmamak için dünyanın en büyük gücünü orada da ispat etmek, geçerli kılmak istiyor. Bir an önce davranmazsa çok geç kalmış olacağını görüyor. Elini arı kovanına sokma pahasına da olsa, (Rusya’nın ve Çin’in bu olay sonrasında ABD’ye taktik yakınlıkları, gelecek stratejik çatışmaya hazırlıktır) Amerikan ulusal çıkarı eksenli NATO konseptini Rusya’nın yumuşak karnından geçirip Çin’in burnuna dayamayı şavulluyor.

Büyük savaşların büyük çelişkilerden çıktığı biliniir. ABD, istemeden de olsa, üçüncü Dünya Savaşının uzun vaade yolunu döşüyor gibi.

New York faciasını ilk anda adeta böyle bir atak için fırsat bildi. Şimdi, bir ay bekleyip sonunda savaşı başlattıktan sonra, “Fırsat” ayağına dolaşacak, atak yaparken çetin bir politik batağı saplanacak diye hala korkuyor. En büyük zaafı, oluşturmaya çalıştığı “terörizme karşı uluslararası koalisyon”un büyüklüğünde. Bugünün birlikteliğı geleceğin nifak tohumlarını içinde taşıyor. Ayrıca, Berlusconi gibi Batılı müttefiklerinin kendini bilmez ırkçı hezeyanları, “uygarlık ve özgürlük” savaşının içyüzünü gözler önüne sererken, çoğunluğunu Müslüman halkların oluşturduğu Ortadoğu, Yakın ve Uzakdoğu müttefiklerine —“özgürlükçü” ABD’nin sadık yârını eli kanlı despotik rejimlere— korkulu rüyalar gördürüyor.

Duruma bakılırsa, elini çarpacağı başka duvarlar bulmakta zorlanacak. Bulamazsa bir türlü, bulursa iki türlü...

Akla kitakse!

Amerika'da 11 Eylülden hemen sonra 100.000 işçi işten atıldı ya, bizimkinde bir sevinç bir sevinç...

"Kapitalizmin akı" tam da doğru olanı yapmış.

"Orada kapitalizmin 'akılcı' kanunları hiç taviz vermeden işliyor... Şirketler ekonominin kanunlarını bütün akılcılığı ile uyguladılar..." Biz de "bugün o tedbirleri almazsak, yarın bataabiliriz. O taktirde şu an çalışan insanlar da işsiz kalır... Ben yönetici olarak kendi payıma Amerika'dan çıkarılacak bu dersi kaydettim." (E.Özkök, *Hürriyet*, 24 Eylül 2001.)

Kapitalizmin aklının ne olduğunu gerçekten de en iyi bizdeki yalakaları biliyor. Dobra dobra söylemekten çekinmiyorlar. O akılla akıllandıkları için ondan başkasını akılları almıyor. Kapitalizmin "izm"inden şaşmayan papağanlık meşreplerine pek uyuyor.

"... yarın bataabiliriz... daha çok insan işsiz kalır..." Doğru. Kalır. Çünkü toplum, işten atılan o yüzbin işçiyle birlikte, teslim alınmıştır.

Ya şirketlerin çıkarı... ya Tufan!

Teslim alan akıl değil, o "akıl"ın ardındaki şiddettir, zordur, zorbalıktır. (İkiz Kuleler'e vaki saldırı da, eğer ABD yönetiminin "istihbaratı" ve "tesbiti" doğruysa, o şiddetin kendisiyle müteneşip ters tepisidir.)

Yüz bin işçi, "Kapitalizmin akı bize bunu yapıyorsa, bir başka akıl olmalı (var da zaten...) haydi o aklın yoluna!" diyerekten Kongre binasına yürümeye kalksa, kapitalizmin akılı ne yapardı?

Yüz bin kişinin karşısına askerle, silahla, şiddetle dikilip terör estirmez miydi? O arada en azından bir kaç düzine işçi canından olmaz mıydı? Ne diye? Bizimkine göre, yüz bin işçi daha işsiz kalmasın diye!

Kapitalist aklın herkese, her yerde dayattığı denklem kabaca bu. ("Kabaca"sı işin özünü değiştirmiyor.) Bu denklem bozulmadıkça, üç beş şirketin çıkarı yüz binlere, milyonlara, giderek bütün dünyaya hükmetmeyi sürdürür. Bizimki de başka bir şeye akı ermediği için buna akıl der.

Şirketlerin aklını (çıkarını) "akıl" diye yutturmaya kalkan akli evellere sorun: sattığınız akıl karşılığında "yöneticiler olarak" ne alıyorsunuz?

"Biliyorum, bu yazdıklarım çoğunuza çok katı ve acımasız gelecek. Ama bir yönetici olarak ben..." diyor. İkiz Kuleler'e saldırı konusunda ".....ama" diyenlerden nefret ettiğini göğsünü gere gere söyleyen bu değil miydi?

Bu genç kadını bu hale getiren, Medya denilen azıllı sözlü boyalı basın! Her gün "haber" diye böyle marifetler sergilemeden rahat edemiyor. Türk polisi de gördüğü her ipin ucuna rastgele asılıp ona çanak tutuyor.

Böylesi de var

TİSK (İşveren Sendikaları Konfederasyonu) önermiş: bütün yurtdışı kişi başına 50-100 Dolar gönüllü bağış toplanacaktır. Biriken fondan "reel sektör"e kaynak sağlanacaktır! "İşçi-işveren zirve"lerinden birinde bu öneri ciddi ciddi tartışılmış. Türk-İş ve Hak-İş'den destek de görmüş. İş sonra yatmış ama, böyle bir olay var. Daha neler? demeyin. Biz size söyleyelim: ilerde bir gün, "Böyle bir fona katkı yapmayanların seçimde oy hakkı olmasın," diye bir öneri de gelirse şaşırmanın.

“Ya sosyalizm, ya barbarlık”

Kenan Somer

Rosa Luxemburg'un bu unutulmaz çığlığı, korkunç bir güncellik kazanıyor.

Bilim ve teknolojinin çağdaş gelişmesi, kapitalist zarf içinde, dünyayı “gerek-siz insanlar” ile doldurmaya başlıyor.

İnsanların hergün büyüyen bir bölümü, gereksizleşiyor. İnsana gerekliliğini kazandırmak, kapitalizmin aşılmasını gerektiriyor.

Peki kapitalizmin aşılması, gereksizleşen insanlardan mı bekleniyor?

Gereksizleşen insanlardaki deha, yoksunlaşmaya karşı terörist tepkileri yetkinleştirmekten başka ne vaad edebiliyor?

Gereksizleşmeye yazgılı insanların, henüz gereksizleşmeden, yazgılarını kendi ellerine almalarından başka hangi çıkış yolu görünüyor?

Henüz gereksizleşmeden, buna yazgılı insanların, gereklilik haklarını yitirmemesine kazanmaları gerekiyor.

Ve bu insanal utkuyu gerçekleştirmenin, toplumsal yaşamın bütün düzeylerinde etkin bir yönetime gerçekten katılabilmek amacıyla, küresel bir sınıftan savaşımdan başka bir yolu da görünmüyor.

Batı'nın değerleri

Kuzey ülkelerinin demokrasi/özgürlük anlayışının ve pratiğinin özünü Türkiye gibi ülkelerdeki anlayış ve pratiklerde görmek gerektiğini hep söyledik. Kuzey —ya da Batı— ülkelerinde özgürlük, Güney ülkelerindeki

yoksulluğun, baskının, zulmün doğrudan türevidir. Zengin Batı'nın tahakkümü altında yaşayan Güney ülkelerinde sürekli “kriz” durumu var.

“Kriz” var diye de demokrasi lüks sayılıyor. Şimdi Batı'da “Bin Laden” sendromu kriz yarattı.

Mister Bush Amerikan Kartalının öcünü almak için dünyayı Orta ve Yakındoğu halklarının başına yıkmaya koşarken, ABD'de ve tüm Avrupada

“Terörizme karşı savaş bu kadar çok demokratik hak ve özgürlükle yürütülemez. Kısıtlayıcı tedbirler almak gerekiyor!” söylemi aldı yürüdü. Her yerde buna uygun yeni yasa değişiklikleri gündeme geldi. Adeta polis devleti uygulamalarına kapı açıldı. Bizde de, “Namuslu, kendilerine güvenen, demokrasiye güvenen insanlar bu tedbirlerden gücenmeyecekler... Bunlara destek verecekler ve Amerikan Demokrasisini savunacaklar...” diyenler türedi.

(S.Turgut, *Hürriyet*, 14 Eylül 2001.)

Herifcioğlu, hadi bizden ve bizim gibilerden geçtik, Batılı ülkelerin insanlarına da demokrasinin, özgürlüğün olduğu kadarını dahi çok görüyor. Hatta CIA'nın yabancı devlet adamlarına terörist suikastler düzenlemesine yıllar önce konulan yasağın kaldırılmasını bile destekliyor.

“Amerika pişirir, bize de düşer”!

Alçaklığın çukuru en çok böyle zamanlarda açılır ve dibini gösterir. Birkaç haftadır medyanın “demokrat” ve “liberal” gazetelerinde haber ve yorum diye yazılanları, TV'lerinde yayınlanan söyleşileri —savaş çığırtkanlığını, “Jeostrateji” ukalalığını, Batı hayranı ırkçı hezeyanları, şirretliği, şişinmeyi— izlemiştir... İzlemeye devam edin. Mal bulmuş fırsatçıların “fikir” beyan ederken neler dediklerini kaçırmayın...

Ne farkeder?

Yargıtay Başkanı,
Anayasa
Mahkemesinin
parti kapatma
kararlarını
eleştirmiş.
Anayasa
Mahkemesi
Başkanının buna
cevabı: "Sayın
başkan, konuya
teorik yaklaşıyor. Türkiye gerçeklerini
göremediği kanaatindeyim."

Mâdem "Türkiye gerçekleri"
gerektiriyor, Bakanlar Kurulu
kararıyla kapatılsın partiler...
Daha doğru olmaz mı,
ya da ne farkeder?

Bu ülkede en çok, hiç konuşmaması
 gerekenler konuşuyor. Hiç biri de
 ne dediğini bilmiyor.
Hukukun siyasete alet edilmesi bu
 değilse, nedir? Yoksa siyasetin
 hukuklaştırılması mıdır?
 Yetki gaspı değil midir?
 Hukuk nedir?

Sezar'ın hakkı

Ne var, ne kadar var?
Ne var ve ne kadar varsa,
devletçilikten kalma var.
Liberalizm sordu,
ne varsa aldı götürdü.
Daha da götürecektir.
Toplum bu talana seyirci.
Ya en güvenilir kurum?!
Askeriye?
O niçin seyirci kaldı?
Cumhuriyet'in çıkını
uyanık liberalizm boşaltırken neden
bir "muhtıra" bile vermek
aklından geçmedi?
Büyük yağmacılar işlerini bilirler.
Sezar'ın hakkı Sezar'a...
Orduya Sümerbank düştü.
Fiyatı bile sorulmadı.
Yakışır. Milli bankadır.
Atatürk kurmuştur.
Ordudan esirgenir mi?
Banka ne, ordu ne?...
Ne demek?
Nasıl yani?
Renault'su var!
Sümerbank çok mu?

Özetin özeti

Anayasa kısmen değişti. Milli Güvenlik Kurulunda
sivil sayısı arttı. Arttı da ne oldu? Yasak savıldı.

Şimdi demokrat olduk, sıraları doldurduk!

Yasak savıldı, evet: yani yerinde duruyor.

Yasağın asli sahibi siviller. MGK'da "karar"lar
hep birlikte alınıyor. Oylama yok. Sivil hükümete
bildiriliyor. Bu bir "görüş eğilimi"dir.

Siyasi sorumlu sivil hükümettir.

Hani siyasi irade deniliyor ya, o işte!

O da TBMM'ne karşı sorumludur.

Ne yapılırsa sivil hükümet yapacak.

Yapılmayacaksa o yapmayacak.

Yapmazsa ne olur?

Ne olacağı, yapmadığı zaman belli olur.

Hep askerlerin dediği oluyorsa, bu onların

(ya da MGK'nın) değil, sivil hükümetin sorunu.

TBMM'nin sorunu. Bir kumandanın dediği gibi,

"Sivil sayısı yüz olsa ne yazar!"

Yasak MGK'da değil. Sivillerin kafasında, çıkarında.

MGK "sivil toplum" denilen şeyin özetinin özeti.

"Bin Şifo Mehmet daha!"

Halk her yerde okul istiyor, okul yok.

Okul var, öğretmen yok. Öğretmen varsa, kışın yakacak
odun, dam aktarmaya kiremit yok. Su yok.

Olса da, para yok!

Yokoğlu yok.. Kitaba para yok. Deftere para yok...

Hadi hepsi var diyelim, okulda okuyacak çocuk yok!

Bir buçuk milyon çocuk sanayi sitelerinde, mahalle arası
izbelerde sabahtan akşama kadar "iş başında".

Sokakta kağıt mendil satıyor, ayakkabı boyuyor.

Dileniyor. Kız çocukları annelerinin dizi dibinde

ev işine koşuyor.

Devlet halkın eğitim
sorumluluğunu

üzerinden atmak için

hiç bir gayreti

esirgemiyor: ülke

çocuklarının eğitimini

"Eğitim Gönüllüleri"

gibi vakıflara, Şifo

Mehmet'lere emanet

ediyor. Medyada onlara

alkıştan geçilmiyor.

"Bin eğitim vakfı daha!"

"Bin Şifo Mehmet daha!"

.Abartıyor muyuz?

Abartıyoruz!

Başka türlü nasıl

anlatılabilir?

Kaos

Mr. Bush ve şürekasını bir telaştır aldı. Dünyaya teminat vermeye çalışıyorlar: "Bu savaş İslam'a karşı değil!" deyip duruyorlar.

Bir vallahi de, billahi de değil demedikleri kaldı... Doğru. İslama karşı savaşmıyorlar, Müslümanlara savaş açtılar. İslam, Bush/Blair gibilerine lazımdır. Onsuz yapamazlar.

Savaş, siyasetin silah zoruyla sürdürülmesidir. ABD, İngiliz, NATO siyaseti sömürü üzerine kurulu. Sömürülen "İslam" mı? Müslümanlar sömürülüyor! O sömürüyü sürdürenlerin, sürdürmeye ahdedenlerin hiç de İslam'a karşı olmaları, onunla savaşmaları gerekmiyor. Afgan şehirlerini döven dehşetengiz füzeler İslamı değil, Müslümanları vuruyor.

Afgan halkı gökten yağan ölümün boğçasına konulan sadakayla tavlanıp avlanamayacak kadar yoksul. Nerdeyse bütün Müslümanlar, nerde İslam varsa, aynı yoksulluğu paylaşıyor. O yüzden dünyanın dört bir yanında yürüyüşe geçiyorlar. Emperyalizmin hüşminin kendilerini hedef aldığı, hayatlarına ve geleceklerine kastettiğini en iyi onlar biliyor çünkü. Sayıları bir milyarı aşıyor.

Onlar yürüyünce, İslama saygı duyan ve övgüler düzen Mister Bush ve Mister Blair gibilerinin Pakistanlı Müşerref misali şürekasına kendi halklarına karşı silaha davranmak düşüyor.

İş iyice ciddiye binerse ne olur? Mister Bush'un planları suya düşer. Sudan KAOS çıkar. Bunu da en iyi Müşerref gibileri biliyor.

Hem suçlu hem güçlü

Soyut bağlamında soruluyor: "Karşı mısın, değil misin?" "Karşıyım" diyorsun ve soruyu sorduran somut bağlama geçiyorsun. İtiraz hemen yükseliyor; "Somuta geçme, teröre karşı olmanın aması olmaz, karşısın veya değilsin..." Amacın teröre "amma" (mazeret) aramak değil, açıklama aramak. Buna tahammül yok.

Bu yasak niye? Dünya Ticaret Merkezine dönük terörün somutu konuşulursa söz döner dolaşır, bu Merkezin dünya ve insanlık ahvali üzerindeki etkilerine gelir diye mi? Elbette gelecek, çünkü somutu bu, mantığı bu, açıklaması bu.

Terör "amma"lı konuşulursa ne olur?

5 milyar dünyalının açlığı, yoksulluğu, yolunmuşluğu, çaresizliği konuşulmuş olur. Söz dünya çapında sömürüye son vermek için dünya çapında görülmesi gereken işlere gelir. O işler terörsüz görülürse daha mı tehlikeli olur? Gelmesin, yasak!

Bir de, şu "masum" lafı ardında şeytanın avukatlığına soyunanlar var... "Masum insanları öldürenler cezasız mı kalsın?"... Kimse böyle bir şey demiyor... Denilen: ABD yönetimi barbarlık çağını geri getiriyor. Kana kan, göze göz, dişe diş! New York'da beş bin Amerikalı masum mu vuruldu? Vur binlerce masum Afganlıyı! ABD'yi dünya jandarması tayin eden mi oldu?

Uluslararası yargılamaya gidilsin denildi mi, denilmedi mi? Kaldıki, beş bin masum Amerikalı'nın da intikamı alınmıyor. Kendinden menkul jandarmaya meydan okumanın intikamı alınmıyor.

Alınsın! Bileğinin hakkıdır!

"Amerikan Barışı"

Amerika'nın başına gelen bütün insanlığa ve uygarlığa karşı işlenen suçmuş!

Neden öyle oluyormuş? Kim buyuruyor?

Düpedüz Amerikan propagandası:

ABD'nin dünya candarmalığı, kapitalizmin uygarlık iddiası adına propaganda.

Onca insanın ölmesi, onca yıkım onaylanacak, sevinilecek bir olay değil. İnsanlık da İkiz Kuleler'de iş tutanlarla özdeş değil.

Bütün dünya haftalardır Amerika'yla, Amerikalı'lara yapılanla meşgul. "Amerika'ya bu yapılır mı?"

Afganistan operasyonu daha başlamadan

can derdine düşen yüzbinlerce Afganlı

insan kategorisine girmiyor mu?

Mister Bush Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerinin

ayakta alkışları arasında, "iyiler" in "kötüler" e karşı

savaşından söz edip, "İntikam, intikam!" diyerekten

dünyanın altını üstüne getireceğini ilan ederken "uygar

Amerika"nın dört bir yanında "karabaş" avına

çıkılıyordu. Klu-Klax-Klan ruhu —köleci Güney

eyaletlerinin linç geleneği— harekete geçmişti.

İkiz Kuleler felaketi, tepeden turnağa silahlanmış

ABD'nin bütün dünyada sürdürür görüldüğü

"Pax Americana"nın kendi karşıt özüdür. Ya da Amerikan

"barış" ı ve "terör" aynı paranın iki yüzü. Birini iptal edip

öbürünü tedavülde tutamazsınız.

Çıkış yolları hakkında notlar

İzzettin Önder

Ekonomik altyapı değiştirilmeden salt siyasal erk'in ele geçirilmesi ile toplumsal kaynakların toplum yararına daha etkin mobilize edilebilmesi mümkün değildir

Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durumun ve bundan çıkış yollarının irdelenmesi, öncelikle hem ekonominin iç dinamiklerinin, hem de dışsal ögelerin incelenmesini gerektirir. Bu nedenle, asıl konumuz olan çıkış yollarının tartışılmasına ulaşabilmemiz için, fazla zaman yitirmeden ve çok kısa olarak ekonominin geçmişe yönelik seyir defterine ve bu defterin sergilediği rotaya göz atmakta yarar görmekteyim. Ancak, önce yöntemle ilgili birkaç şey söylemem gerekmektedir.

Antik Yunan vazo figürü (M.Ö. 5. yy.)

saydığımız bireysel ögeler, kendilerinin de fazla farkedemediği bir yöntemle, merkez kararları doğrultusunda davranışa yönlendirilip sürüklenirler. Hal böyle olunca, sosyal bilimlerdeki inceleme yöntemleri ile doğa bilimlerinde uygulanan yöntemler arasında oldukça yakın bir benzerlik kaçınılmaz olmaktadır.

Böyle bir analiz yöntemi ile yapılan yaklaşımın doğal sonucu olarak, o ana dek yaşanmış olan tüm olayların ve devinimlerin, çok karmaşık sosyo-eko-

Tüm ekonomilerin incelenmesinde geçerli olduğu gibi, Türk ekonomisinin incelenmesinde de geçerli olan yöntem, ekonomiyi bir tür canlı uzviyet gibi ele alarak, bu uzviyetin iç organlarının ve bunların çevre ile ilişkisinin ve çevreye uyum sağlama süreçlerinin ve sonuçlarının odağa koyulmasını içerir. Yöntem olarak bu analiz metodunun sosyal ve doğa bilimlerine uygulandığındaki temel farklılık, doğa bilimlerine göre sosyal bilimlerde çok sayıda değişkenin varlığı ve bunların davranışlarının öngörülmesindeki büyük güçlüklerdir. Buna ilaveten, sosyal bilimlerin sükeleri, doğa bilimlerindeki farklı olarak, önceden kodlanmış ve objektif davranış kalıplarına sahip olmayıp, anlık davranış değişiklikleri sergileyebilecek akıl ve irade ile teçhiz edilmiş olmalarıdır. Ancak, bu son ögenin fazlaca büyütülmemesini 'haklı kılan iki önemli faktörün de göz önünde bulundurulması kaçınılmazdır. Bunlardan biri, sükeler ve/veya gruplar arasındaki hegemonik ilişkiler, ikincisi ise, merkez hakim ögeden çevreye yayılan ve çevreyi mutlak denetim altında tutabilen ideolojik ışınlamalardır. Böylece, sosyal alanlardaki akıl ve idrak sahibi olduğunu var-

nomik dinamiklerin etkisi altında geliştiği ve bu nedenle temel dinamiklerin radikal biçimde değiştirilmediği durumda planlanan sonuçların elde edilemeyeceği yargısına ulaşılır. Hatta böyle bir analiz yönteminin belirleyici ve yönlendirici olmak yerine, tanımlayıcı ve tarif edici nitelikte olduğu da ileri sürülebilir. Ben de sosyal dokuların çok güçlü içsel ve çevresel sosyo-ekonomik dinamiklerin altında şekillendiğini düşündüğüm için, hazır reçete vermek yerine, bazı düşünce kırıntılarımı sergilemek istiyorum. Daha da ileri giderek, gerekli ve etkili çıkış yolları imiş gibi bir dizi sanal önlemi sergilemenin, güçlü dinamikleri hafife almak ve bu yönde kamuoyunu yanıltmak anlamına geleceğini de düşünüyorum. Ancak, böyle düşünmenin, sessiz kalmaya değil, tam tersine, toplumu etkin dinamikler hakkında düşünmeye ve bilinçlendirmeye yönlendirmesi gerektiğine inanıyorum. Aşağıdaki açıklamamı da bu düşüncelerimin ışığı altında yapıyorum.

* * *

Türkiye ekonomisini, 1920'lerden başlatarak ele almak fazla doğru değildir. Çünkü, İmparatorluk'tan devralınan sosyo-ekonomik miras,

genç Cumhuriyet'in tabanını oluşturmaktadır. Böylesi bir karmaşık doku içinde mesele-ye baktığımızda, derhal iki önemli belirleyici olumsuzlukla karşı karşıya gelmekteyiz. Bunlardan birincisi, Cumhuriyet tam bir maddi ve zihinsel çöküntü ve birikimsizlik üzerine kurulurken, Batı aleminin birinci sanayi aşamasını kapatıyor olduğudur. İkinci olumsuzluk ise, kapitalist aleme doğmuş olan Cumhuriyet'in, bu sistemde hamle yapılabilmesi için gerekli dış ve/veya iç sömürü kaynaklarından mahrum olmasıdır. Bu durumda, doğuşuna izin verilen, ve sistem içine alınan Türkiye, kaçınılmaz olarak kendisinden çok farklı ve güçlü bir sosyo-ekonomik yapılanmadaki merkez kapitalizmin etkisi altında tüm gelişmelerini yaparken, şekillenmesi de merkezin gereksinimlerini karşılayabilecek biçimde gerçekleşmiştir. Şöyle ki, merkez, ürünleri için piyasa aradığında Türkiye devrededir; merkezin eskimiş teknolojik birikimini aktaracak pazar aradığında Türkiye devrededir; merkezde birikmiş finans sermayesine yüksek faiz aradığında Türkiye devrededir, ilh.. Ne yazık ki, bu politikalar içerde zengin zümreler oluştururken, aynı anda, ekonomiyi de her geçen gün daha şiddetle kanatmış ve bugünkü konumuna taşımıştır.

Bu çok kısa özet şunları netleştirmemize yardımcı etmektedir: kapitalist ilişkiler ağı çerçevesinde, (1) uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkiler güçsüz ekonominin aleyhine çalışmaktadır; (2) herkes kendi çıkarını güderken toplumsal çıkar güdülmüş olmuyor.

Türkiye'nin içine sürüklenmiş olduğu sorunlar böylesi bir ilişkiler ağı ortamında gerçekleşmiş olduğundan, aynı ortamda ve dinamikler içinde bu sorunlardan kurtulmanın yollarının kapalı olduğu da açıktır. Zira, aynı ortamda kalındığı sürece, merkez hakim güç Türkiye ekonomisi üzerinde, doğrudan ve/veya içerideki işbirlikçileri kanalı ile dolaylı olarak etkili olacak, ekonominin merkeze kanamasını sürdürecektir ve sorunların derinleşmesine de neden olacaktır. Nitekim, tam da bu olmuştur! Bu durumdan çıkıp, ekonomik sorunların çözüm rayına oturtulabilmesi için, çevresel ve içsel oluşumların aksine, ulusal kaynaklar üzerinde ulusal hakimiyetin tesis edilerek, kaynakların ulusal çıkarlar yönünde mobilize edilmesi kaçınılmazdır.

Ulusal kaynakların ulusal kararlar doğrultusunda ve ulus çıkarı yönünde kullanılması ifadesi, ilk bakışta fevkalade şık durmakla beraber, kapitalist alemden ve güç ilişkileri içinde yaşanması olası geçiş güçlüklerinin, hatta olanaksızlıklarının bir tarafa

birakılması durumunda dahi, böyle bir uygulamanın olağanüstü güçlüklerle karşılaşacağını bilmek zorundayız. Zira, kapitalist merkez güç, çevredeki kapitalist ekonomileri ekonomik ilişkilerle sömürür, kapitalist olmayanları ise amansız bir mücadeleyle çökertmeye çalışır. Türkiye, kapitalist koşulları gördüğüne ve yaşadığına göre, bu sistemden dersini de almış olmalıdır. Ancak, ikinci durumda, yani gelişme rayının değiştirildiği durumda da, Türkiye rahat bırakılmayacaktır. Bu nedenle, geçiş sorunları bir tarafa, Türkiye sosyalist bir aşamaya geçtiğinde de, tutunabilmek için, çok güçlü olmalıdır.

Ekonomik anlamda güç üretimden gelir. Yüksek katma değer yaratan ve teknoloji yoğun üretimin iki önemli koşulu vardır: yüksek düzeyde tasarruf (yani, maddi sermaye) ve yüksek vasıflı insan gücü (yani, beşeri sermaye). Bence Türkiye'nin en fazla sıkıntısını çektiği konular da, maalesef, bu ikisidir. Üstelik de, bu iki konuda ciddi birikim olmaması bir yana, tam tersine, ciddi bir yük ve erime söz konusudur. Zira, Türkiye'nin verimsiz maddi sermaye alt-yapısı gerekli birikimi oluşturmaktan uzak olduğu gibi, sıfırdan başlamak yerine varolan alt yapıdan başlamak daha da maliyetlidir. Aynı dezavantaj insan sermayesi alanında da söz konusudur; varolan, ortalama 3,5 yıllık eğitimle donatılmış 60 milyon dolayındaki insan gücü, insan sermayesi oluşumunu sıfırdan başlatılması halindekinden çok daha fazla kaynak ve zaman gerektirir. Başka bir ifade ile, varolan verimsiz ve ikinci sınıf sanayi alt yapısı ve eğitimsiz ve vasıfsız yüksek miktardaki nüfus, ekonominin kalkındırılması için avantaj değil, büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Olası bir sosyalist rejimin oluşturulması halinde ülke kaynakları bugünküne göre genel halkın ve toplumun yararı doğrultusunda daha fazla kullanılabilir. Ancak, sosyalist sistemin idamesi ve başarıya ulaştırılması ve böylece merkez kapitalizmle mücadele edilebilmesi

için, yüksek oranda tasarruf ve birikim yanında, kısa sürede yoğun eğitim kampanyasına da girilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin bugünkü sistemde varlığını sürdürmesi halinde ise, geçici olarak ve/veya geçiş zemin hazırlamak üzere, şu temel önlemlere başvurulması kaçınılmazdır. Böyle bir yürüyüş planı içinde, yukarıdakinden fazla farklı olmayan, şu ilkelerin benimsenmesi gerekmektedir. Sistem içi yaklaşım tartışmalarında da yine karşımıza çıkan ilk sorun, maddi ve beşeri sermaye birikimi eksikliğidir. Burada da eğitim ve insan yetiştirme yanında, maddi sermaye yatırımı yapılması da esas olmalıdır. Kaynak sorunu üç tür önlemlerle gündeme getirilmelidir. Bir defa, yolsuzluk ve bataklık alanlarla, bunların müsebbipleri sorumlu tutularak, bunlarla mücadele edilmeli ve bu kayıplar ilgili kişilere ödetilmelidir. İkinci olarak, adil olmayan gelir dağılımında yüksek pay alanlardan vergileme yoluyla yüksek kaynak aktarımı yapılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak, servet vergisi de gündeme getirilmelidir. Üçüncü olarak da, ileriki dönemlerde yaratılacak katma değerlerin giderek büyük bölümünün kamusallaştırılması yoluna gidilmelidir. Bunun yolu da özelleştirmeden değil de, tam tersine, kamusallaştırılmadan geçer. Böylece, geçmişten sarkan maliyetler hafifletilip, gelecek için gerekli olan kamusal fonlara sahip olunabilir.

Türkiye üzerindeki büyük dış borç yükü de moratoryum, konsolidasyon ve/veya konversiyon yöntemleri ile ertelenmelidir. İç borç sorunu da benzer yöntemlerle ertelenebilir ve bunların bir bölümü de vergi yolu ile kamulaştırılabilir.

Yüklerin hafifletilerek, belirli plana bağlanmasının hemen ertesinde asıl mesele olan, yeniden yapılanma programı da uygulamaya konulmalıdır. Yeniden yapılanma, hiç bir biçimde, özelleştirme ya da yabancılaştırma anlamında anlaşılmamalıdır. Buradaki yeniden yapılanma kavramı ile, teknolojiye yönelik üretim tabanının üzerinde istihdam ve ihracata yönelik ileri bir ekonomik alt yapının kurulması amaçlanmaktadır.

Belirtmeye gerek yok ki, yukarıda söylenenler ve benzerleri, bunların kağıt üzerinde ifade

Antik Yunan vazo figürü (M.Ö. 5. yy.)

edilmeleri kadar kolay değildir. Şimdiye dek gerçekleştirilen uygulamaların toplumun genel çıkarının aleyhine, belirli kesimlerin ise yararına olduğu ortadadır. Buna karşın, yukarıda kısaca açıklananların ise, belirli kesimlere yarar sağlarken, tüm topluma daha fazla yarar sağlayabileceği açıktır. Buna rağmen, bunların uygulanmasının ise, fazla olanaklı olmadığı açıktır. Bunun nedeni, çıkarları zarar görecektir olan dış güçlerin baskısı yanında, adaletsiz ve dengesiz gelir ve servet dağılımı sonucunda toplumun dar bir kesiminin toplum-

sal kaynakların yönetimi üzerinde de etkin ve hakim olmasıdır. Görülüyor ki, kaynaklara hakim olmak, aynı zamanda, siyasal kararlar üzerinde de etkili ve hakim olmayı; siyasal kararlar üzerinde etkili ve hakim olmak ise, ikinci aşamada kaynakların temerküzüne neden olmaktadır.

Toplumlarda şu hata sıkça yapılmaktadır. Ekonomik alt yapı değiştirilmeden salt siyasal erkin ele geçirilmesi ile, daha etkin ve adil bir vergi sisteminin kurulabileceği ve toplumsal kaynakların toplumun yararı doğrultusunda daha etkin mobilize edilebileceği yolunda bir düşünce geliştirilmektedir. Oysa, her ekonomik yapı kendi siyasal üstyapısını da oluşturur ve toplum üzerinde ekonomik ve onun uygulama aracı olarak da siyasal baskı kurar. Ancak, sistemi yumuşatmak ve meşrulaştırabilmek için sıkışık anlarda hafif gevşetmeler yaşanıyor olabilmekle beraber, bu tür açılımları mutlak kazanım olarak değil, toplumsal bilincin çelinişi için verilen tavizler olarak görmek gerekir. Bunun en tipik örneğini de, sıkça ve yanlış olarak sosyalizmle karıştırılan sosyal demokrasi ve sosyal politikalar oluşturmaktadır.

Kapitalist merkeze giriş kapıları İkinci Paylaşım Savaşı ertesinde kapanmıştır. Bugünkü koşullarda, teknolojinin, pahalı olması yanında, çok kısa süreler içinde hızla değişmesi, onun kopya edilmesini dahi engellemektedir. Diğer yandan da, reel sosyalizmin krizde olması gibi olumsuz koşullar da gelişmekte olan ekonomilerin arayış ufkunu karartmaktadır. Ancak, birikimli toplumsal bilincin nelere gebe olduğu belli olmaz!

Savaş rüzgarları, dünya ve Türkiye ekonomisi

Arslan Başer Kafaoglu

Amerikan ekonomisi artık başına buyruk bir ekonomi değildir. Ürettiğinden çok tüketmekte ve bu bozuk gidişi aşırı dış borçlanma sayesinde sürdürmektedir

Bu yazıyı yeni savaş rüzgarlarında Dünya ve Türkiye ekonomilerini irdelemeden kaleme almak, yani bu dalga hiç yokmuş gibi bir ekonomik analize girmek yanlış olurdu. Bu nedenle yeni koşulları içinde dünya ekonomisinin ve bizim ekonomimizin nereye gideceğini anlamak üzere ağırdan aldım.

YANLIŞ TAHMİNLER

Televizyonda, 11 Eylül olaylarından sonra Fatih Altaylı'nın Teke Tek programında bana sorulan bir soruya karşı, bu baskın sonunda içine girilen savaş konjonktürünün durgun Amerikan ekonomisini canlandırıp, aranan kanı getireceğini söyledim. Ancak derinliğine yapılan tahliller durumun böyle olmadığını gösteriyor. Bush yönetimi aslında "nükleer kalkan" projesiyle, yerlerde sürünen Amerikan ekonomisini yeni bir harcama enjeksiyonuyla ayağa kaldırma niyetindeydi. Ama bunu ne bağlaşıklarına ve ne de Rusya, Çin ve Hindistan gibi artık sesleri daha gür çıkan büyük nüfuslu ülkelere kabul ettirebilmişti. Bu kez uğranılan saldırı yeniden silah harcamalarını parmaklayarak sarsılmış ekonomisini, onunla beraber sarsılan hegemonik gücünü arttırabilir mi? Etekleri zil çalan yetkililere bakılırsa, bu soruya onların EVET yanıtını verdikleri anlaşılıyor. Durum tıpkı 1941 yılı Aralık ayındaki duruma benziyor.

7 Aralık 1941'de Japon uçak gemilerinden kalan uçaklar Amerikan Deniz Kuvvetleri'nin Hawaii adalarında bulunan üssünü baskın biçiminde bombalamıştı. Pearl Harbour Baskını denen bu operasyonda, o gün üste bulunmayan uçak gemileri ve deniz uçakları hariç Amerikan donanması tamamen savaş dışı bırakılmıştı. Başkan Roosevelt olayı Amerikan halkına anlatırken, "tarihte ulusumuzun uğradığı en büyük felaket" ifadesini kullanıyordu. Ama bu "felaket" Amerikan ekonomisinin 1929

Antik Yunan Vazo Figürü (M.Ö. 5. y.y.)

bunalımından kalma bütün yaralarını sarma gibi bir büyük hizmet gördü. Bazı yazarlar, özellikle Paul Baran, yazı ve kitaplarında bu savaş olmasaydı, ABD ekonomisinin, yeniden 1929'daki gibi bir bunalıma düşme-ye bile, gösterdiği büyük kalkınmayı gerçekleştiremeyeceğini ısrarla belirtmiştir. Bu konuda rahmetli Ergin Güneç tarafından Türkçeye çevrilmiş kitapta yeterli ve inandırıcı kanıtlar vardır. Amerika'yı bugün yönetenler bu örneğe bakıp savaş makinesinden bir umut bekliyorlar.

Talep eksikliğinden gelen depresyon ve durgunluklarda talep toplamını silah harcamalarıyla şişirerek tedavi etmek bazı hallerde mümkündür. Örneğin, 2. Dünya Savaşından sonra ABD ekonomisinde 1950 yılları başında gelen durgunluk, Kore Savaşının getirdiği silah harcamalarıyla aşıldığı gibi, 1955'den sonraki durgunluk da Vietnam Savaşının getirdiği konjonktür sayesinde aşılmıştır. Bunlar doğrudur.

BORÇLANMAYA DAYANAN EKONOMİ

Ama ekonomik olaylar geçmişe bakıp geleceğe ezbere reçete yazılacak kadar basit değildir. Bazen geçmişteki ilaçlar, içinde bulunulan zaman parçası için geçerli ve tedavi edici olamaz. Buna en önemli örneği Türkiye ekonomisinden verebiliriz. Geçmişte döviz kurlarının yükselmesi sonucu daima dış satım önemli biçimde artmıştır. 1985'de, 70'lerde, Turgut Özal'ın devalüasyonunda hep böyle olmuştur. Ancak bu kez 2000 yılından 2001 yılına döviz kurları %120 gibi görülmemiş bir oranda artmış olduğu halde ihracat artışı hemen hemen sıfırda kalmıştır. Geçen zaman parçasında aynı bir ulusal ekonomi öylesine yapı değişikliğine uğrayabilir ki, eski önlemler sonuç getirmeyebilir. ABD ekonomisi içinde durum şimdi böyle görünüyor.

Amerikan ekonomisi şişirildiğinin aksine çok zor durumdadır. Ekonominin yatırım kaynağı her şey-

den çok, borçlanmaya dayanmaktadır. Kurum kârlarının, borç servisine oranı gitgide düşmektedir. 1970'de kurum (şirketler ve benzerlerinin) kârları borçlanmaların %34'ü iken, 1990'da %15'e ve 2000 yılında %5 düzeyine kadar inmiştir. Şirket kapitalleri gitgide azalıyor ve kârın her yıl artan bir oranı borç faizlerine gidiyor. Bu durumda eski anlı şanlı Amerikan şirketleri varmış gibi hayaller kurmak, hayal sahiplerini hüsrana götürür. ABD ekonomisi 1967 yılına kadar dış ticaret açığı vermezdi. O yıldan sonra başlayan dış ticaret açığı 1990'da 300 milyar, 2000 yılında ise 450 milyar doları buldu. Şimdi yarım trilyon dolara doğru gitmekte. Görüldüğü gibi Amerikan ekonomisi artık başına buyruk bir ekonomi değildir; ürettiğinden çok tüketmekte ve bu bozuk gidişi dış borçlanma sayesinde sürdürmektedir. Böyle bir ekonominin 1941, 1950 ve 1955'lerdeki Amerikan ekonomisi ile kıyaslanarak aynı ilaçlarla tedavi edileceğini sanmak yanlış olur. Bir çok kişinin sanısının aksine, bu kadar zayıflamış ekonomiler, bu gibi silahlanma zorlamalarıyla, 1980'lerdeki Sovyetler Birliği ekonomisi gibi çöküşe giderler.

Amerikan ekonomisinin verdiği açıklar sayesinde dünyanın diğer ülkeleri yaşam olanağı buluyor. Amerikan dış ticareti açık vermese, başta AB, Japonya ve hatta Çin ekonomileri üretecekleri bir çok malı satamayacaktır. Bunların tutarı gelecek yıllarda 500 milyar doları aşacaktır.

BİZİMKİLERİN BİLMEDİKLERİ

Bizim solcularımız olsun, sağcı ve orta yolcularımız olsun, dünya ekonomisinin bu halini biliyorlar mı? Bildiklerine dair elimizde bir ipucu yok. Japonya ve AB'nin, arada ufak tefek anlaşmazlığa zaman zaman düşseler de, ABD'ye sarılmaları ve onun isteklerine bir çok halde baş eğmelerinin nedeni de bu noktada yatmaktadır. Amerika bu ölçüde tüketici olmasa, onların ekonomileri de büyük sıkıntılara uğrar.

Bu durumda silahlanma için ekonomiyi savaş ekonomisine çevirme Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi seçeneği içinde değildir. Çünkü, ABD şirketlerinin yeni yatırım kaynakları çok sınırlıdır. Bütün umutları Clinton zamanında kendisine vaad edilen bütçe fazlası ve vergilerin hafifletilmesine bağlanmıştı. Bir silah harcamaları artışında burada da umut kalmamaktadır.

Türkiye ekonomisinin haline gelince, burada da söze borç ödemelerinden başlamak gerekir. Türkiye son krize aslında borçlarının ve hem de iç borçlarının faizlerini ödemede sıkıntıya uğradığından girmişti. Bu durum iyiye değil, daha kötüye doğru gelişmiştir. Ödenecek boç faizleri vergi gelirleri toplamını aşmıştır. Üstelik roket hızıyla yük-

selen yabancı para kurlarının bir sonucu olarak, borçların Türk parası karşılığı hem ana para ve hem de faiz olarak artma yolundadır. Hükümet sanki döviz gelirlerinde durum pek sağlamış gibi bir kısım iç borcu ödemek için, gelecekte ne olacağı, hangi miktara yükseleceği belli olmayan dış borçlara başvurmaktadır.

Öte yandan döviz kurlarının %120 oranında artmasına karşın kendisine umut bağlanan ihracat artışı gerçekleşmemiştir. Temmuz ihracatı, zaten çok düşük olan 2000 yılı ihracatının bile gerisinde kalmıştır. Yedi aylık ihracat artışı, %120 devalüasyona karşın, %10'un altındadır. Şimdi turizm mevsimi de geride kalmış, hükümetin hayalci turizm gelirleri tahminleri de tutmamıştır.

Aslında yaşayan bir varlığa dışarıdan gelen etkiler onu kıpırdatır. %120 devalüe edilen milli paranın ihracat gelirlerini mutlaka önemli bir oranda arttırması gerekirdi. Fakat Türkiye ekonomisi yaşayan değil can çekişen bir ekonomi olduğundan, böyle bir keskin uyarı bile ekonomiyi yerinden kıpırdatamamıştır.

Biz yıllardan beri IMF politikalarının bizim gibi ülkelerde olumlu sonuç vermeyeceğini yazar söyleriz. Bu program ilan edildiğinde tutarsızlıklarını kamu oyuna çeşitli biçimlerde açıkladık. Bunlardan birini hatırlatalım. Yapılacak 15-20 milyar dolarlık IMF-Dünya Bankası ek kredilerinin yaraya merhem olamayacağını, Türkiye'nin sorunları yanında bunun çok sınırlı kaldığını belirtirken, özel kesim temsilcileri olsun, yöneticiler ve onların hınk deycisi televole bülbülleri olsun, bunu çok cömert bir yardım olarak niteliyorlardı. Şimdi bizzat Kemal Derviş, IMF yardımlarının (daha doğrusu kredilerinin) yeterli olmadığını belirtip ek yardım isteneceğini söylüyor.

Ekonomimiz için kırk yıldır yazıp söylediklerimizin hepsi doğru çıkmıştır. Bunlar, yöneticilerin yadsımları ve IMF'nin göz boyamalarının gerçek yüzünü ortaya koymuştur. O kadar açık şekilde ortaya koymuştur ki, on yıllardır IMF'ye inanmış görünen, çıkarlarını orda gören büyük patronlar bile, hükümetin yanısıra IMF'yi de topa tutmaktadırlar.

Yanlış politikalar ekonomiyi ayağa kaldırma uğruna feda edilen bankacılık kesimini bile eskisinden zor duruma düşürmüştür. Türkiye bankaları, uluslararası sendikasyon kredilerini bile ödeyemiyor ve birer ikiye yabancılar hisse satışı için kuyruğa giriyorlar.

Açık söyleyelim: bu düzende, kapitalist düzende, bu krizden çıkışın yolu yoktur. *Halkçı, devletçi ve devrimci bir düzen, yani sosyalist düzen* tek tedavi yoludur.

Demokratik parlamenter sistem kendisini denetleyemiyor

Prof. Dr. Zafer Üskül

Temsili demokratik sistem tıkanmıştır. Kendi kendisini denetlemekte aciz kaldığı noktada, kendi krizini yaratmıştır. Bu kriz yeni bir demokrasi arayışını besliyor

Antik Yunan Vazo Figürü (M.Ö. 5. y.y.)

Modern demokrasiler, temsili demokrasi olarak örgütlenmek zorunda kaldılar. Ülkelerin büyüklüğü, ülke nüfuslarının kalabalık oluşu, doğrudan demokrasi uygulamasını olanaksız hale getirdi. Doğrudan demokrasi, nüfusun çok küçük bir bölümünün yurttaş sayıldığı, siyasal haklara sahip olduğu Antik Yunan site devletlerinin uygulaması olarak çok uzak bir geçmişte kaldı.

Artık demokrasi deyince seçim akla geliyor. Halkın kendi kendisini yönetmesinden, halkın kendisini, seçtiği yöneticiler eliyle yönetmesi anlaşılıyor.

Temsili demokratik sistem, ille de "parlamenter" hükümet sistemi olmak zorunda değil. Güçler arasında kurulan ilişkilerin biçimi, hükümet sistemini belirliyor: Güçler, yani yasama-yürütme-yargı iktidarları tek bir organda birleşmişse "meclis hükümeti sistemi"nden söz ediliyor. Bugünün dünyasındaki tek örnek, İsviçre. Bu üç iktidar birbirinden etkili bir biçimde ayrı örgütlenmişse, "başkanlık sistemi"nden söz ediliyor. Başlıca ve başarılı örnek Amerika Birleşik Devletleri. Güçler arasında yumuşak bir ayrılık ya da işbirliği kurulmuşsa "parlamenter hükümet sistemi"nden söz ediliyor. Ama bu sistemde de yargı iktidarı öbür iki iktidardan katı bir biçimde ayrılmış bulunuyor ya da ayrılmış olması gerekli sayılıyor. Güçler arası işbirliği, yasama ile yürütme arasında söz konusu. Günümüzde demokratik ülkelerin büyük bir çoğunluğu parlamenter hükümet sistemini uyguluyor. Bu sistemin doğum yerinin İngiltere olduğu biliniyor.

PARLAMENTER SİSTEMİN MOTORU: HÜKÜMET

Türkiye'de, bizim hükümet sistemimiz de, esas olarak, parlamenter hükümet sistemi.

Parlamenter hükümet sistemi, bu sistemi benimseyen ülkelerin tümünde uygulanan "aynı" sistem değil. Ülkeden ülkeye farklılıklar var. Ama, sistemi nitelleyen bazı temel özellikler var. Bunlara her ülkede rastlanıyor.

Birincisi, hükümet parlamentodan çıkıyor. Parlamentoda var olan çoğunluk (tek bir partinin ya da birkaç partinin birlikte -koalisyon- oluşturduğu çoğunluk) hükümeti kuruyor. Bu hükümet, parlamento ya karşı siyasal sorumluluğa sahip. Parlamento, poli-

tikalarını, uygulamalarını beğenmediği hükümeti düşürebilir. Buna karşılık, yürütme organı parlamento-yu feshetme ya da parlamento seçiminin yenilenmesine karar verme yetkisine sahip kınıyor. Anayasalar, olması gerekeni böyle belirliyor.

Parlamenter hükümet sisteminde yasama organı ile yürütme organı arasında "güçler arası işbirliği"nden ya da "yumuşak kuvvetler ayrılığı"ndan söz edildiği doğrudur. Buna göre, yasa yapma işini parlamento yerine getirecek, parlamentonun yürürlüğe koyduğu yasaları hükümet uygulayacaktır.

Ancak, bu iki işlev tam olarak ayrılmış da değildir. Parlamentonun içinden çıkan hükümet, dayandığı çoğunluğu etkileme olanaklarına sahiptir. Eğer tek bir partinin iktidarı söz konusuysa, başbakan aynı zamanda parlamentoda çoğunluğu elde etmiş olan siyasal partinin genel başkanıdır. Bu özelliğiyle, parlamento çalışmalarını istediği gibi yönetebilecek, çıkarılmasını istediği yasaları hükümet tasarısı olarak parlamento-yu gönderip kabul ettirecektir. Parlamento-yu sunulan yasa teklifleri, hükümetin onayını almadıkça ya bekleyecek ya da reddedilecektir.

Bir koalisyon hükümeti kurulmuşsa, koalisyon ortağı partilerin genel başkanları, hükümeti birlikte yönetecek şekilde anlaşmışlardır. Dolayısıyla, hükümet ortağı partilerin genel başkanlarının üzerinde anlaştığı konular hükümet içinde de parlamento tarafından da onaylanacaktır.

Kaldı ki, günümüzde, parlamentoların yavaşlığı, özellikle ekonomik alanda hızlı karar alma zorunluluğu gibi nedenler öne sürülerek hükümetin yetkileri anayasal olarak arttırılmakta, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi gibi yetkilerle, hükümetler yasama işlevini daha doğrudan kullanabilir duruma gelmektedir. Son otuz yılın anayasaları, parlamenter hükümet sistemi içinde hükümetlerin rolünü daha etkili kılan, arttıran, hükümetleri sistemin gerçek motoru durumuna getiren düzenlemeler yapmışlardır.

Bütün bunların yanında, parlamentolarda muhalefetin, engelleme yaparak muhalefet etmesini önleyici düzenlemeler anayasalarda ya da içtüzüklerde görülmektedir. Ülkemizde, 1961 Anayasası'nın muhalefete tanıdığı olanaklar önce 1971 anayasa deği-

şiklikleriyle, sonra 1982 Anayasası ile budanmış, Meclis İçtüzüğü'nde yapılan değişikliklerle hükümet, Meclis çalışmalarının tek hakimi durumuna getirilmiştir. Muhalefetin, yasaların yapılması aşamasında, yurttaşların haklarını korumak, temel hak ve özgürlükleri güvence altına almak, ekonomi alanında eşitsizlikleri ortadan kaldırmak vb. bakımlardan yapabileceği bir şey kalmamıştır. Muhalefetin yapabileceği, parlamentonun kabul ettiği yasaları Anayasa Mahkemesi'ne götürmekten ibarettir. Parlamentonun, hükümetin çalışmalarıyla ilgili denetleme işlevini yerine getirebildiği de söylenemez.

PARLAMENTER SİSTEMDE HÜKÜMETİN DENETİMİ

Parlamenter sistemler, parlamentonun hükümeti denetlemesi için araçlar öngörmüşlerdir. Bu araçlar bizim sistemimizde de var. Anayasa'da yer alan bu araçlar şöyle sıralanıyor: Soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru önergesi verilmesi.

Bu araçlardan soru, genel görüşme ve meclis araştırması, hükümetin ya da bakanların sorumluluğu sonucunu doğurmuyor. Meclis soruşturması, başbakan ve bakanların cezai ve hukuki sorumluluğunu doğurabiliyor. Gensoru önergesi verilmesi üzerine, bu önergenin görüşülmesinin kabul edilmesi halinde, görüşmeler sırasında verilecek güvensizlik önergesi ya da güven istemi üzerine yapılacak oylamada güven oyu alamayan bakan ya da hükümet istifa etmek zorunda. Bu da, hükümetin siyasal sorumluluğu.

Ama, parlamenter hükümet sisteminde denetim işlemiyor. Kağıt üzerinde öngörülen ve zaman zaman kullanılmaya çalışılan denetim araçları, fiilen sonuç doğurmuyor.

Meclis araştırması, doğrudan bir sorumluluk yaratmamakla birlikte, sonucunda meclis soruşturması açılması ya da gensoru önergesi verilmesini haklı kılacak bilgi ve belgeleri ortaya koyabilir. Ancak, böyle meclis araştırma raporları ortaya çıksa bile, sonucunda ilgili bakan, başbakan ya da hükümetin sorumluluğunu doğuracak bir gelişme olmuyor.

Mekanizma şöyle işliyor: Bir meclis araştırması sonucunda ya da doğrudan bir bakanın ya da başbakanın suç işlediğine ilişkin ciddi belirtiler ortaya çıkarsa, sistem bir meclis soruşturması açılmasını gerektiriyor. Muhalefet milletvekillerinin açılmasını isteyeceği bir meclis soruşturması önergesinin meclis çoğunluğunca kabul edilmesi gerekiyor. Hükümetin, meclis çoğunluğunun desteğine sahip olmak koşuluyla kurulabildiğine göre, mecliste dayandığı çoğunluk tarafından korunması doğaldır. Böyle olunca, muhalefetin vereceği meclis soruşturması önergesinin kabul edilmesi neredeyse olanaksızdır. Böyle bir önergenin kabul edilmesi için, eğer önerge bir bakan aleyhinde ise bakanın hükümet tarafından gözden çıkar-

tılmış olması; başbakan aleyhinde ise, meclisteki çoğunluk bileşiminin kökten değişmiş olması gerekecektir. Hükümetin arkasındaki meclis çoğunluğu, taktik olarak meclis soruşturması açılmasını kabul etse bile, hazırlanacak raporun kabul edilmesiyle ilgilinin Yüce Divan'a sevkedilebilmesi için meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu gerekecektir. Olağan koşullarda, muhalefetin bu çoğunluğa ulaşması olanaksızdır. Bu durumda, suç işlediği iddia edilen bakan ya da başbakanın Yüce Divan'a sevkedilebilmesi için muhalefete düşmelerini beklemek gerekebilecektir. Bu durumda bile, yolsuzluk dosyalarının "takas" edilebildiği, parlamentoda "karşılıklı aklama" operasyonlarının yapılabildiği görülmüştür.

Aynı durum siyasal sorumluluğun işletilmesi konusunda da karşımıza çıkar. Hükümet mecliste kendisini destekleyen bir çoğunluk olduğu için vardır. Bu çoğunluk, kendi kurduğu hükümetin istifa etmesi sonucunu doğuracak bir güvensizlik oyunu vermeyecektir. Sistemin özünden kaynaklanan bu durum, hükümetin parlamento tarafından etkili bir biçimde denetlenmesini olanaksız kılmaktadır.

Bu durumun aşılabilmesi, suçun ya da siyasal sorumluluğun kamuoyunda karşı çıkılamaz biçimde ortaya konulması, belgelenmesi ve bakan ya da hükümete karşı yoğun, kararlı ve etkili bir kamuoyu denetiminin gerçekleşmesi ile mümkün olabilir. Bu noktada, "dördüncü kuvvet" olarak anılan basının (yazılı, işitsel ve görsel -"medya"-) özgürlüğü, sermayeden bağımsızlığı önem kazanır. Basının siyasal iktidarı denetleyebilmesi ve kamuoyu yaratabilmesi için, basın kuruluşlarında tekelleşmenin önlenmesi, sermayenin basına egemen olmasının önüne geçilmesi, muhalif basının özel olarak korunup desteklenmesi gerekir. Bunu da sağlayacak olan yasama organı ve yasaları uygulayacak olan hükümettir. Yani, siyasal iktidardır. Bu durumda, siyasal iktidar ile sermaye arasındaki ilişkiler, basının durumunu da belirleyici olacak, basın kuruluşları ile siyasal iktidar arasında alış-veriş olasılığı ön plana çıkacaktır.

YURTTAŞ HAKLARI TEHDİT ALTINDA

Bu denetimsizlik, yurttaşların haklarını ciddi tehdit altına alıyor.

Elbette, parlamenter hükümet sisteminde bile yargı organının yasama-yürütme ikilisinden kesin olarak ayrıldığı söylenebilir. Bağımsız yargının yurttaşların haklarını elde edebilmeleri için güvence oluşturduğu söylenebilir. Bunlar doğrudur ama yeterli değildir. Hukuka aykırı davranan, suç işleyen ya da siyasal olarak sorumlu olması gereken siyasetçilerin

sorumluluklarının sonuçlarına katlanmalarının sağlanamaması, bir yandan kamu vicdanını yaralar ve halkı siyasetten uzaklaştırırken bir yandan da yurttaşların haklarının ihlal edilmesi karşısında uğradıkları zararların giderilememesi sonucunu doğurmaktadır. Ülkeyi kötü

yönettiği için, kamusal kaynakların haksız dağıtımına araç olduğu için, halkı gözeterek değil kendi partililerini gözeterek, onlara çıkar sağlamak amacıyla, dolayısıyla kendi siyasal yerini korumak amacıyla kamu kaynaklarını kullandığı için sorumlu olan ama sorumlu tutulması için mekanizmaların yetersiz kaldığı siyasetçinin halka verdiği zarar, giderilmesi bir yana önlenememektedir bile.

Sistem tıkanmıştır. Temsili demokratik sistem, bu noktada, yani kendi kendisini denetlemekte aciz kaldığı noktada, kendi krizini yaratmıştır. Bu kriz, sistemi yaratanların yani burjuvazinin de tepkisini çekmektedir. Onlar sistemi, kendi çıkarlarını korusunlar diye kurmuşlardır. Halkın çıkarı, esasen yaratıcılarının ihtiyaç duyduğu sistemin kendisini yeniden üretmesini sağlamaya yetecek kadar korunsa kafidir. Ama sistem bunu da sağlayamıyor. Çünkü "genel yarar"ı sağlama amacı, yerini "partinin yararı"nı sağlama amacına bırakmış durumda. Siyasi iktidarı kullananlar, partililerinin çıkarını sağladıkça kendi konumlarını güvence altına almakta, iktidardan beslenen partililer de kendilerini besleyenleri iktidarda tutmaya çalışmaktadırlar. Demokrasi (burjuva demokrasisi) demokrasi olmaktan çıkmış "partiokrasi" haline gelmiştir.

Sermayenin dünyasal ölçekte özgürlük istediği, bu özgürlüğün hukuksal altyapısının bütün ülkelerde kurulmasını beklediği, özgür dolaşımını olanaklı kılabilecek güvenceleri verecek istikrarlı yönetimlerin kurulmasını beklediği günümüzde, ulusüstü sermaye, partilileri kollayan, kamusal kaynakların yandaşlara dağıtımını sağlayan, yolsuzluk-rüşvet gibi uygulamalarla yabancı yatırım maliyetini artıran bir siyasal sistemi istemiyor.

Böyle bir sistemi elbette halk da istemiyor. Halk, bir yandan, sistemin ekonomik kaynakları eşitsiz dağıtımının zararını çekerken bir yandan da, haksızlıklara karşı hak arama mücadelesinde sürekli olarak temel hak ve özgürlüklerinin ihlali olgusunu yaşıyor. Halkın sisteme karşı koyması, baskıyla engelleniyor.

KRİZ NASIL AŞILACAK?

Sistemin yarattığı kriz, günümüzün başlıca tartışma konularından birisi. Temsili demokratik sistemin krizi, yeni bir demokrasi arayışını besliyor.

Sistemin insan hakları ihlalleriyle mücadelede, ulusüstü kurumlar öne çıkarılıyor. İnsan hakları, ulusüstü alanda, ulusüstü insan hakları belgelerinde belirleniyor, tanınıyor ve güvence altına alınmaya çalışılıyor. Bu belgelere taraf olan devletlerin, insan haklarının ihlal edilmesi halinde kınanması, uyarılması ya da ulusüstü yargı organlarında yargılanması artık sıradan bir uygulama haline geldi. Demokratik olma iddiasını taşıyan devletler, bu ulusüstü kural ve kurumlara karşı çıkma cesaretini gösteremiyorlar. Böyle bir karşı çıkışın yaptırımının uluslararası alanda dışlanma, yalnızlaştırılma

olduğunu biliyorlar ve bunu göze alamıyorlar.

Sistemin, yürütme organının yetkileri ele geçirip bizzat kullanarak kaynakları partililer yararına değerlendirmesine karşı, hükümetleri yetkisizleştirme yoluna başvuruluyor. Bu yol, kısaca, yetkileri hükümetten alıp bağımsız idari otoritelere verme

biçiminde karşımıza çıkıyor. Kuşkusuz, bunu yapabilmek için yasa yapmak gerekiyor ve hükümetlerin, bu doğrultudaki yasaların parlamentoda kabulünü gönül rızasıyla sağladıkları da söylenemez. Bu yüzden, bu tür yasalar genellikle kriz dönemlerinde, çaresizlikten kabul ediliyor.

Ülkemizde de RTÜK gibi, BDDK gibi, Rekabet Kurulu gibi bağımsız idari otoriteler kuruluyor ve sayıları her geçen gün artıyor. Gelişmiş Batı Dünyası, bağımsız idari otoritelerin kurulmasını temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasının aracı olarak gösteriyor.

Bağımsız idari otoriteler kurulduğunda, bu otoritelerin yönetimine getirilenler, yasayla hükümetlerin etkisi dışında çalışma olanağına sahip kılınıyorlar. Bu idari birimleri yönetecek olanlar genel olarak hükümet tarafından atansa da, bir kez atandıktan sonra, görev süreleri boyunca hükümetin müdahalesi olmadan görev yapıyorlar. Hükümetin müdahalesi olmadığı için alacakları kararların hükümeti kuran parti ya da partilerin yandaşlarına çıkar sağlayıcı kararlar olmaması ve temel hak ve özgürlükleri ihlal etmemesi bekleniyor. Ancak, bağımsız idari otoriteleri yönetenlerin alacakları kararların, hangi toplumsal kesimlerin çıkarlarını gözetici olacağını görmek için uygulamayı yakından izlemek gerekiyor.

Öte yandan, bağımsız idari otoriteleri "bağımsız" olarak yönetenler siyasetçi değil, kamu görevlisi statüsünde görevlilerdir. Kamu görevlilerinin yaptıklarından ya da yapmadıklarından siyaseten sorumlu olan, bunların bağlı olduğu bakandır. Peki, bağımsız idari otoritelerin yöneticilerinin işlem ve eylemlerinden siyaseten kim sorumludur? Bu sorunun yanıtı yoktur. Bağımsız idari otoriteleri yönetenler "bağımsız" olduklarına göre, onların işlem ve eylemlerinden sorumlu olacak "bağlı oldukları" bir bakan yoktur. Bu kurumların yöneticilerinin hukuki ve cezai sorumlulukları söz konusu olduğunda kamu görevlisi olarak ne ölçüde korunacakları, yargılanıp yargılanamayacakları da şu anda bilinmeyenler arasında.

Bağımsız idari otoritelerle ilgili gelişmeler, dünyada da Türkiye'de de yakın takibe alınmaya değer görünüyor.

Bu arada, "Siyasi iktidarların yetkilerinin sınırlandırılması gerekiyorsa, merkezi iktidarın tekeline aldığı yetkilerin "sorunların çözüm yerinde" kurulan yönetim birimlerine aktarılması ve halkın da bu yerinden yönetim kuruluşlarında karar alma sürecine ve denetleme mekanizmalarına katılmasını sağlayacak düzenlemeler yapılması gerçekleştirilse ne olur?" sorusu, üzerinde düşünmeye değer görünüyor.

"Ulusal güvenlik" ve demokrasi

Yavuz Alogan

Ülkenin yakın dönem tarihi, sivil kadroların militarizm ve demokrasiye yönelik tutumları bakımından, Portekiz, Yunanistan gibi ülkelerinkinden çok farklıdır

Duvar yıkıldığında emperyalist kapitalist dünya sistemi, Orta Avrupa'dan Asya steplerine kadar uzanan geniş bir alana bütün finans kurumlarıyla birlikte kapitalizmi yerleştirmek gibi önemli bir sorunla karşı karşıya kaldı. Önceki iki büyük savaştan kalma siyasal-stratejik sorunlar da vardı. Sözgelimi Fransa ve Britanya, Avrupa'nın orta yerinde güçlü ve birleşik bir Almanya'nın kurulmasından pek hoşlanmamışlardı. Soğuk Savaş'ın galibi ABD'nin,

Antik Yunan vazo figürü (M.Ö.5.yy.)

NATO'nun altyapısını kullanarak küresel hâkimiyet peşinde koştuğunu gösteren belirtiler de vardı. Ancak bütün bu sorunlar sistemin genel kapitalist çıkarları karşısında ikinci plana itildi. Duvarın yıkılmasından hemen önce ve sonra, daha kesin bir tarihsel aralık vermek gerekirse Gorbachev'in "Büyük Avrupa Evi"nden söz etmeye başlaması ile SSCB Genel Kurmay Başkanı Sergey Akhromeyev'in intihar etmesi (1991) arasında geçen bir kararsızlık döneminin ardından, Batı'nın Doğu Avrupa'ya akını başladı. Sermaye, proje kredileri, NGO'lar, Batılı uzmanlar, siyasal stratejistler, insan hakları ve hayat standardı kriterleri, mafyanın her tür-lüsü, Avrupa'nın hukuk normları, oluşum halindeki borsaları speküle ederek muazzam paralar vuran finans maceraperestleri ve daha pek çok şey, tam bir akıl tutulmasına uğramış, devletleri çökmüş ve orduları dağılmış Doğu Avrupa ülkelerini istila etti. Piyasalaştırma başladı, Kiliselerin ve medyanın etkisi güçlendirildi ve dizginsiz kapitalizm bu ülkeleri kapladı.

Küresel düzeyde tamamlanması gereken bu süreç, önce perestrojka'yı kontrollü biçimde uygulayan ancak glasnost'a hiç yanaşmayan Çin tarafından; daha sonra, IMF ile bağlarını kesip Şanghay Beşlisi içinde Çin ve Avrasya ülkeleriyle stratejik ortaklık kuran, bölge ülkeleriyle bir Karadeniz Gücü oluşturan, bu arada İsrail'le ortak helikopter üretimi projeleri, vb. geliştiren, özetle eski *imperium*'una sahip çıkmaya, silah ve teknoloji ticareti yapmaya başlayan Rusya tarafından durduruldu.

Başka deyişle, sermaye bu geniş alanlara yayılırken, buradaki ulus-devletlerin siyasal bağımsızlığını, kendi aralarında silah ve teknoloji ticareti yapmalarını, stratejik ittifaklar kurmalarını engelleyemedi. Coca-Cola ve McDonald's bu bölgelere gitti, ancak Avrupa'nın hukuk normları, insan hakları kriterleri (bazı Batılı Marksistlerin deyişiyle "insan hakları emperyalizmi"), "de-

mokratikleştirme misyonu"yla faaliyet gösteren CIA vakıfları vb. bu geniş alanı denetim altına alamadı. Sonuçta Batı bu bölgeleri kendi siyasal sistemine özümleyemedi; sözgelimi, Irak ve Yugoslavya operasyonlarında bu geniş siyasal coğrafyanın desteğini alamadı.

Sermayenin küreselleşmesi siyasetin de küreselleşmesini gerektirdiği için, dünyanın yarısında meydana gelen bu bağımsız tavır alma eğilimi, emperyalist kapitalist ülkelere Soğuk Savaş yıllarını hatırlatan bir söylem geliştirmelerine, Avrupa

orduları (AGSK) inşa edip uzay kalkını kurma çabalarına yol açtı. Ancak bu çabalarda da tam bir stratejik iç mutabakat sağlanamadı.

Bu süreç Türkiye üzerinde muazzam bir baskı yarattı. AB'nin kapısında piyasanın sopasıyla terbiye edilmeye çalışılan, oluşum halindeki Avrupa askeri stratejik alanından (AGSK) dışlanma çabalarına maruz kalan, ABD ile Kuzey Irak, Kıbrıs ve silah ticareti gibi konularda anlaşmazlıklar yaşayan Türkiye, sadece "ulusal güvenlik sendromu" değil, bir tür varoluş krizi yaşamaya başladı.

Bu krizi askerlerin sivil ve demokratik yapılanmaya gösterdikleri direnişe indirgemek sorunu basitleştirmek olacaktır. TSK'nın askeri-iktisadi bir kast oluşturduğu ve her kast gibi kendi çıkarlarına zarar verebilecek değişimlere direndiği, siyasal kurumları tasfiye edebilecek yeteneğe sahip olduğu ve bu yeteneği zaman zaman siyaseti yönlendirmek için kullandığı doğrudur. Ancak bu durum, Türkiye'nin bugünün dünya jeo-politiği içinde "ulusal güvenlik" ya da başka bir isim altında stratejik bir konsept aramak zorunda kaldığı gerçeğini değiştirmez.

Soğuk Savaş döneminde ülkenin "Misak-ı Milli sınırları içinde bölünmez bir bütün" olarak varlığını sürdürebilmesinin güvencesi, kutsal NATO ittifakının Güneydoğu kanadında yerine getirdiği askeri işlevin bir sonucuydu. Oysa NATO'nun, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ı kapsayacak şekilde genişlediği, savaş teknolojisinin değiştiği bugünün dünyasında böyle bir işleve gerek kalmadı. Yeni dünya sistemi, Dünya güçlerinin "oyun sahaları"nda sadece bir piyon olmayı kabul eden, gerektiğinde Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'daki kriz bölgelerine, hattâ Somali gibi uzak bölgelere, uluslararası askeri ittifakların komutası altında müdahale eden, ulusçu iddiaları olmayan, teknoloji

üretmeyen, darbe yapmayan, "yeşil sermaye", vb. ile uğraşmayan, sivillere karışmayan; kendine özgü bir "ulusal güvenlik" doktrini, konserve fabrikaları, inşaat şirketleri ve kentlerin içinde geniş garnizonları olmayan küçük, güçlü ve teknik bir ordu istemeye başladı.

Bu noktada insanın aklına gene Doğu Avrupa ülkeleri geliyor. Batı'nın istilası gerçekleştiğinde, bu ülkelerin orduları dağılmış, devlet aygıtları çökmüştü; o zamana kadar barınma, beslenme ve eğitim ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan halklar tarihin bu esef verici anında daha çok tüketmekten (muz, beyaz eşya, dolar) başka bir şey düşünemez haldeydi. Oysa Türkiye'deki devlet "derin" sıfatıyla anılıyor. Bu derinliğin içinde bir de "çelik çekirdek" var. Halk kitleleri ise, "öteki" iktidarı oluşturan parlamentonun peş peşe çıkardığı yasalarla, özelleştirmelerle, devletin iktisadi etki/denetim alanından çıkarılarak kapitalist piyasanın insafına terk edilmekte.

Dolayısıyla, Türkiye'nin Doğu Avrupa ülkeleri gibi bir dönüşüm geçirmesine engel olan iki özelliği var: ilkelere bağlanmış, katı bir ideolojisi olan devlet aygıtları ekonomik krize rağmen çökmüyor ve halk kitleleri, ne kadar yoksullaşırsa yoksullaşsın, ulusçu/merkezci eğilimlerinden vazgeçmiyor; tam aksine, yaşadığı felaketten devleti ya da onun çelik çekirdeğini, vb. değil, doğrudan doğruya sivil siyaset kurumlarını sorumlu görüyor.

Bu büyük dönüşümü ya da düşük statülü entegrasyonu, dıştan gelen baskılarla gerçekleştirmenin de pek kolay olmadığı görülüyor. İktisadi araçlara başvurmak, ülkenin bütün kaynaklarını ve iktisadi potansiyelini marifet sergilemesi için eziyet edilen bir hayvana dönüştürmek, tam aksi sonuç veriyor. Nitekim Genel Kurmay'ın son "muhtıra"sında "küreselleşme anlayışının teslimiyet olarak benimsenmesi"nden söz edilmektedir. Türkiye'deki AB temsilcisi Karen Fogg'un "Ampul" partisinin solun işlevini de yerine getireceğini söylemesi gibi çocuksu destek atışları tam aksi yönde etki yapıyor. Avrupalı mahfillerin siyaset mühendisliği denemeleri sahayı pek iyi tanımadıklarını, ülke tarihini çok iyi anlamadıklarını kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde ortaya koyuyor.

Aç ve işsiz kalmış, üretim sürecinden koparılmış, gururu kırılmış insanların, mülksüzleşmiş orta sınıfların, umudunu kaybetmiş geniş bir esnaf kesiminin sürükleneyeceği rejimin adı, Avrupa normlarına uygun demokrasi değil, düpedüz faşizmdir. Kaldı ki bu ülkede yaşayan insanlar "demokrasi" ile kendi hayat standartları arasındaki bire bir ilişkiyi özümleyebilecekleri siyasal deneyimler yaşamamışlardır. Zira sivil siyasetçiler, askeri darbelerden sonra bile demokratikleşme yönünde kırılmalar yaratmayı ve militarizmle hesaplaşmayı göze alamamışlardır. Bu ülkede 1921 Anayasası hariç, sivillerin yaptığı tek bir anayasa yoktur. Ülkenin yakın dönem tarihi, sivil kadroların militarizm ve demokrasiye yönelik tutumları bakımından, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerinkinden çok farklıdır.

Herkesin gözünü IMF programlarına, borsanın düşüp doların yükselişine diktiği, ülke ekonomisi borçlarını

ödeyebilecek ölçüde ayakları üzerinde durabilsin diye halk kitlelerinin açlık sınırında süründüğü bir anda, "ulusal güvenlik sendromu"nun histerik biçimde patlaması, Eylül ayındaki anayasa değişiklikleriyle birlikte Türkiye'nin stratejik tercihlerini, kendi rejimini, dünya içindeki yerini ve statüsünü belirleme anının yaklaştığını, ikili iktidar durumunu sona erdirmeye girişimlerinin süreceğini göstermektedir.

Ancak IMF'nin, uluslararası alanda daha büyük bir serbesti talep eden çokuluslu şirketler ve ABD yönetimine kendisini kanıtlamak için Arjantin'le birlikte deney tahtası olarak kullandığı ülke ekonomisinin iflas ettiği koşullarda, devletin stratejik tercihlerini bağımsız biçimde, saf anlamda "ulusal güvenlik" gerekleriyle yapması beklenemez. Bu, çok yönlü bir pazarlık sürecidir. Burada büyüklerin küçüklere yaptıkları baskılar ve küçüklerin ellerindeki kozları kullanma becerileri önemli bir rol oynamaktadır. Devlet, sonunda, stratejik konjonktürün önüne koyduğu konseptlerden birine razı olmak ve kendi siyasal rejimini de buna göre düzenlemek zorunda kalacaktır. 2003 yılına kadar AB kriterlerini gerçekleştirip Doğu Avrupa ülkeleri gibi kapılarını Avrupa hukukuna ve standartlarına açabilir ve bağımsız dış siyaset ve "ulusal güvenlik" iddialarından vazgeçerek AB treninin arka vagonlarından birinde, vesayet altında bir ülke olarak yoluna devam edebilir. AB'ye sırt çevirerek ABD'nin kontrolünde bir askeri-sınai kompleks, enerji yollarının bekçisi ve bölgenin "çevik müdahale gücü" olarak da konumlanabilir. İsrail-Azerbaycan hattında İran'ın karşısında konumlanma çabaları ve Hazar krizine gösterilen tepkiler, birinci alternatifte açıkça "hayır" demeyen militer kesimin ikinci alternatifi benimseme eğiliminde olduğunu düşündürmektedir. Güç dengelerinin belirleyeceği tercih hangi yönde olursa olsun, şu anki "statüko" ve "denge" durumundan şiddetli sapmalar yaratacak ve rejimin kaderini belirleyecektir.

"Ulusal güvenlik"le ilgili çeşitli stratejik tercihlerin bu ülkenin halkına demokrasi ve özgürlük getirmeyeceği açıktır. Bu coğrafyada, dipten gelen bir dalga her şeyi önüne katıp sürüklemeyince, militarizm varlığını sürdürecektir ve mülksüzleşen, yoksullaşan insanlarımızın çok-uluslu şirketlerin işgücü piyasasına ucuz emek olarak sürülmeleri, ulusal varlıkların dünya piyasasında satılığa çıkarılması önlenemeyecektir.

Büyük dönüşüm dönemlerinde, bütün kurumlar ve kesimler (partilemiş klientel çıkar çeteleri, sarı sendikalar, "sivil toplum kuruluşu" kılıfına bürünmüş proje müteahhitleri, tarikatlar, iş ve ticaret dünyasının çeşitli kesimleri, çeşitli aydın grupları) avantajlı bir konum elde etmeye çalışırlar. Pek çoğunun elinde salladığı "demokrasi" bayrağı sahtedir. Gerçek demokrasi, halkın kendi kriterlerini oluşturmasıyla, büyük bedeller ödemeyi göze alacak kadar siyasallaşmasıyla, kriz dönemlerinde merkeze sığınmayıp, faşist demagojiye kanmayıp kendi "sosyal sözleşmesi"ni dayatmasıyla kazanılabilir. Tarihin öğrettiği budur. Diğerleri, bir köleliği diğerine tercih etme meselesidir.

Ve Recep ve Tayyip ve Erdoğan

M. Turgay Yerlikaya

Somut önerileri, toplumsal değişim projesi olmayan, niteliği ve becerisi kendinden menkul sıradan bir kişi bu ülkenin insanları için çekim merkezi olabilir mi?

Burjuva politikasının o çok bildik yüzünü, yani siyaseti sınıflar savaşının dışında, grupsal ve hatta kişisel ilişkiler çerçevesinde ele alma ve sunma yaklaşımını bir kenara bırakacak olursak, Akparti tartışması aslında yararlı bir tartışmadır.

Kamuoyu yönlendirmesinin tipik bir örneğini oluşturması açısından da, siyasi açmazların ne olduğunun görülmesi açısından da önemlidir. Akparti'nin kuruluşu ile birlikte tüm medya birden Tayyip Erdoğan'cı kesildi. Gazetelerde boy boy fotoğrafları, Yılmaz Erdoğan'ın İslamcı versiyonu görünümünde bıçkın delikanlı halleri... Kalemşörlere, aranan kan bulunmuştur edasıyla yazıp çizerlerken çok bilmiş solcularımızın bile Tayyip Erdoğan'ın nerdeyse %40-50 oy alacağına inandığını gördük. Şu sorunun cevabı var mıydı? Neden insanlar durup dururken Recep Tayyip Erdoğan'ı desteklesinlerdi? Kimler destekleyecekti ve daha önce bu insanlar kimleri desteklemişti?

DEĞİŞİMDE TEMEL ETKEN:

İKTİDAR OLGUSU

Tabii, esen rüzgarın durulması bu soruları ve cevapları görünür kıldı. Ortada somut önerileri, toplumsal değişim projesi olmayan, niteliği ve becerisi kendinden menkul bir kişi nasıl olur da insanlar için bir çekim merkezi olabilir. Kaldı ki sermaye kesimi de gerçekten böyle bir merkeze ihtiyaç duyuyor mu? Egemenler böyle bir değişim için çaba gösterecekler mi? Toplum böyle bir değişim için hevesli mi?

Biz solcular için yanıtlanması gereken soru-

Etrüsk antik vazo figürü (M.Ö. 6. yy.)

lar bunlar. Değişimin dinamikleri üzerine bu kadar kafa yoran ya da yorması gereken bir sol geleneğin, toplumsal değişimlerin o kadar da kolay ve kendiliğinden olmadığını bilen bir siyasi bilincin, içinde yaşadığı ülkenin doğasına aykırı önermeleri ciddiye alması beklenmemeli.

Beklenmemeli de, bazen bizler de unutuyoruz. Malum 12 Eylül miladı, malum duvarın yıkılması, birilerinin "ezber bozma" sevdasıyla insanların tarihinden süzerek biriktirdiği tüm değer ve görüşlerin unutulmasına yol açabiliyor. Türkiye'nin öyle kolay kolay değişen bir ülke olmadığını görmek için ister 1980 öncesi, ister sonrası döneme bakalım, pek çok olgu bize bunu anlatacaktır. Değişim varsa ordaki temel etkenin güç (iktidar olgusu) olduğunu görebiliriz. 12 Eylül bunun en somut göstergesidir. 82 Anayasa oylamasında verilen evet oyları güce verilen oylardır. Sonraki dönemde öne çıkan tercihlerde değişim yine güçle orantılı olarak gerçekleşmiştir. Siyasi yasakların kalkması konusunda referandum burun farkıyla yasakların kalkması yönünde sonuçlanmıştır. Daha sonra Anap'ın karşısında olma eğilimi yine oldukça yavaş gelişmiş ve ikinci dönem Anap iktidarını da yaşamıştır bu ülke.

İşin doğrusu ve de özeti, RTE ve arkadaşları —hepsi de Refah/Fazilet Partisinin öne çıkmış parlak sözcüleri, milletvekilleri, bakanları, yöneticileri, vb.— tekeli büyük sermayenin asker zoru karşısında pes ettiler ve yollarından yan çizdiler. Ülkenin tekeli talanından pay almanın yolunun tekellilere meydan okumaktan geçmediğini, buna uygun bir söylemi geliştir-

mek gerektiğini düşünmeye başladılar. (Fazilet'le seçime girip, Meclise gelip, iki yıl sonra "Fazilet artık tu kaka!" diyerek aynı mecliste, hazıra konulmuş milletvekilleriyle ayrı bir parti kurmanın siyasi ve insani etik açısından taşıdığı anlama da boş verdiler...) "Erbakan ve çevresi eskimiştir, onlardan hayır gelmez," söyleminin söylediği budur.

Ne ki politika ve ekonomi ilişkisini ele aldığımız her durumda hangi ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlar farklı bir siyasal söylemi zorunlu kılmıştır sorusunu cevaplandırmak gerekmektedir. Bugün kapitalizmin dünya ölçeğindeki ihtiyaçlarını, dünya ölçeğinde sınıfsal çıkarlar arasındaki çatışmaları hesaba katmaksızın politikaları anlamanın çok da kolay olmadığını söyleyebiliriz. Gerek ülkedeki sınıfsal dengeler, gerek dünya ölçeğindeki dengeler ekonomiyi ve siyaseti nereye doğru itmektedir sorusuna cevap bulabildiğimiz ölçüde Tayyip Erdoğan da bir yerlere oturacaktır. Oturduğu yer, ekonomi ve siyasetin gidişatında kendini var edebilmesi için ona kalan alan kadar olacaktır en fazla, meğer ki bu alanda başka rakipler olmasın.

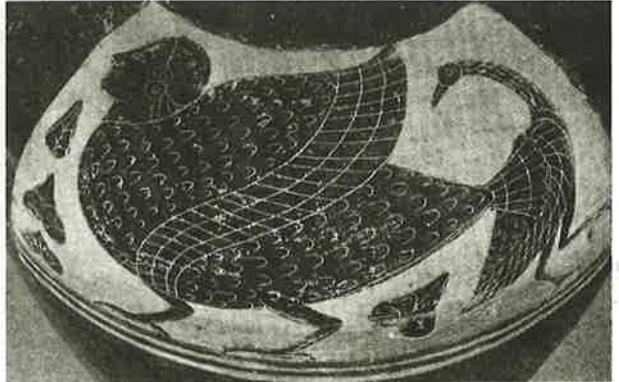
TEKELCİLERE YANAŞMANIN

ÇIKIŞSIZLIĞI

Sınıflar arasındaki güçler dengesi ve burjuvazinin kendi iç çelişkilerinden doğan farklı siyaset ihtiyacı ve siyasi gelenekler ülkemizde yeteri kadar parti tarafından hakkıyla (en azından burjuva cenahta) yerine getirilmektedir. Burada Tayyip Erdoğan'ın oturacağı gelenek ve de karşılayacağı siyaset ihtiyacı yine aynı biçimde farklı partiler tarafından karşılanmaktadır. Peki, Refah/Fazilet çizgisinin temsil ettiği sermaye çıkarları içinde de böylesi bir siyasi bölünmeye baz olabilecek herhangi bir ayrışma mı vardır? Varsa, bugünkü koşullarda, tekeli talandan pay almayı onlarla onların kuyruk sokumunda uzlaş-

maya hazır ve niyetli bir kaç kesimin çıkarı belki söz konusu olabilir. RTE ve çevresi onların siyasi temsilciliğine talipseler, şu gerçeğin daha hala farkında olmadıkları anlaşılıyor: tekelcilerin, kuyruk sokumlarında kaşıntıya dahi maddeten de, siyaseten de tahammülleri yoktur. Olmadığı, hem 28 Şubat emrivakisinden, hem de o zamandan bu yana "yeşil sermaye" denilen kesimlerin yolunu yokuşa sürme, tıkama, kesme yönünde gündeme getirilen uygulamalardan anlaşılmalıydı. Türkiye'de kapitalist ekonominin emekçi kitlelerin sırtından yoğurduğu pastanın boyu böyle bir paylaşım nesnel olarak elvermiyor.

Tayyip Erdoğan yine de "gelenek"ten söz açmadan edemiyor. Öyle yapınca da, her ne kadar ben değiştim, artık modernim diyorsa da, oy almak için hangi değişmeyen geleneğe yatırım yaptığı belli. Buna rağmen söylemdeki farklılığın tekabül ettiği bir temel farklılık göze çarpmayınca, yok aslında birbirimizden farkımız, ama bizim liderimiz Recep Tayyip Erdoğan sloganının tutacağı umuluyor. Umuluyor da, tutması için ne gibi artıları var bu zat'ın? Erbakan'ın ve şimdi eleştirdiği o eski çevrenin rahlesinde yetişmiş, onlarla birlikte ve onların gayretleriyle ne olmuşsa olmuş; daha sonra 1989 yerel seçimlerinde yerel yönetimlerin büyük bir bölümünü her nasılsa ele geçiren sosyal demokratların hemen hemen her yerde gü-rültüsü ayyuka çıkan yolsuzlukları ve beceriksizlikleri sayesinde payına düşen İstanbul Belediye Başkanlığında dişe dokunur hiç bir adım atılmadığı halde medyayla kurduğu çıkar karşılıklı iyi ilişkiler sonucu başarılı gösterilmiş; kendi dar sınırları içinde bile siyasi perspektiften uzak, kişisel özellikleri ve yetenekleri açısından oldukça sıradan bir kişilik olarak ve Erbakan'a göre kendi politik yaklaşımları açısından hiç bir artı yanı olmayan bir kişinin liderliğinden ne umulabilir ki? Birileri Nasrettin Ho-

ca gibi ya tutarsa diye mi düşünüyor, yoksa başka bir şey mi var işin içinde?

Tayyip Erdoğan'ın ciddi bir alternatif olamayacağı biline biline bu kadar şişirilmesinin ardında yatan ne olabilir diye düşününce insanın aklına ilginç şeyler geliyor. Bunlardan biri, sermayenin artık İslami renklere en azından bir dönem için ihtiyacının kalmaması ve ekonomik yapıyı istenmeyen pürüzlerden (iddialardan) iyice arındırma gayretidir. "Erbakan" çizgisini geriletmenin en iyi yolu 28 Şubat benzeri askeri görüntülü önlemler olmayabilir bu günkü koşullarda. Bölmek ve ufaltarak dağıtmak, çizgi kaydırmak daha etkili ve de "şık" bir yoldur. Bölebilmek için de Erbakan'ın karşısına bölme etkisi "yüksek" olabilecek birini çıkartmakta ya-

rar vardı. Bu kişinin gerçek bir lider değil, imajsal ya da bir yönüyle sanal lider olması önemliydi. Bu duruma en uygun kişi olarak da Tayyip Erdoğan öne çıkıyordu... Sonradan harcanması kolay biri olarak.

Recep Tayyip Erdoğan Fazilet'i bölecek vasıflara sahip bir lidermiş gibi algılanmalıydı. Medya üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirdi. Hatta o kadar ki, bizim solcular bile gaza gelip Akparti'nin iktidar için hazırlanan parti olduğu sanısına kapılıverdiler. Eh, ne de olsa bizde sol hep daha çabuk gaza gelir. Bekleyeceğiz ve göreceğiz derken Albayrak operasyonu ile RTE'nin üzerine gidilmesi toz dumanın aralanmasına ve oyunun daha net görülmesine yardımcı olmuştur sanıyorum.

Zurnanın zırt dediği yer

"Hazreti Muhammet sağ olsaydı bugün parti kurar mıydı?

Hayır.

Çünkü parti, adı üstünde "bütün, parça" demektir; ayrımı vurgular; müslümanlığın siyasette parti ile vurgulanması dinde ayrımcılığın hayata geçirilmesidir ... Tanrısallıkta tüm Müslümanlar eşit değerdedir; dinci partiye katılanlar daha iyi Müslüman mı sayılacaklar?" (Cumhuriyet, 4 Ağustos 2001.)

Tam da zurnanın zırt dediği yer!

Bunları bir aydınlanmacı söylüyor...

Hangi "aydınlanma"cı?

Aydınlanmanın iki türü var: Biri, burjuvazi 1789 sonrası tam iktidar olmadan önce "Aydınlanma"nın temelini atan ve ilkesel yaklaşımını geliştirenlerin -Diderot, vb...- Aydınlanma'sı; bir de daha sonra Aydınlanma'yı burjuvazinin kapitalist iktidar ve sömürü manivelalarından birine dönüştürenlerin aydınlanma'sı. Diderot asla böyle sözler söylemezdi. Söz gelimi, "Tanrısallıkta tüm Hristiyanlar eşit değerdedir" midir, değil midir, onu hiç ilgilendirmezdi. Şu ya da bu dinin "siyasette parti ile vurgulanmasının dinde ayrımcılık" olup olmadığına karar vermek hiç bir gerçek Aydınlanma'nın işi değildir çünkü. Olduğunu düşünmenin bir adım ilerisi, "Din, din adamlarına bırakılamayacak kadar önemlidir," demeye varır -ki Atatürkçü "laik"lerin ne zamandır diline sakız olmuştur- onun da altında, "Siyasete alet edilemeyen kutsal bir inanç halka lazımdır!" anlayışı yatar.

Din, yani şöyle ya da böyle bir kutsal inanç,

hiç de halka lazımdır değildir. (Aydınlanma'cı Diderot böyle düşünürdü) ama egemenlere fena halde lazımdır. Atatürkçü laiklere de mi lazımdır?

Lazım değilse "Müslümanlığa en büyük kötülüğü" kimin yaptığı onları neden, ne adına ilgileniyor?

Din, siyasete alet edilmesin; siyasetle gıllı gıllı ilişkiler içinde olan din adamlarına da bırakılmasın... Güzel. Kime bırakılsın? Kişinin kendisine, özgür vicdanına mı? Amenna! Bırakın öyleyse... Eğrisi büğrüsü, doğrusu n'oluyor? Siz ne adına konuşuyorsunuz? Kimiyi aydınlatıyorsunuz?

Bir yanda ekonomide tekeldi dışlamacılığı elden çıkarmamak için Ankara-İstanbul hattında devlet politikasına nüfuz edip dümen üstüne dümen çevirenler, öbür yanda tekeldiciler arasına duhul edip emekçi yığınlar üzerindeki ağır sömürden daha çok paya konmak isteyenler...

Sınıf tahakkümünü sürdürmekte aralarında anlaşıp milyonlarca insanın çıkarı, emeği, geleceği üzerinde tepinerek iktidar kavgası veriyorlar. İkisi de Müslümanlığın "eğrisi/doğrusu" diyerek dini siyasete alet ediyor.

Siz, "aydınlanmacı"lar, nerede duruyorsunuz?

Müslümanlığın eğrisinden, doğrusundan söz açmak laiklik tartışmasını din zeminine taşımaktır, laikliğe dinde cevaz aramaktır. Sonuç olarak da, dinin şöylesini değil, böylesini siyasete alet etmektir.

Öyle değil midir?

Zurnanın zırt dediği yerde durup düşünmek gerekir.

Sosyal demokrasinin encamı

Hüseyin Hasançebi

Batı'daki sosyal demokrasi sermaye düzeni tarafından nasıl kısıktırak yakalanmış ve teslim alınmışsa, yüzü Batı'ya dönük Türk sermayesi de Türkiye'de sosyal demokrasiyi öylesine kendi çıkarına bağlamıştır.

İşçi hareketi 20. Yüzyıl içinde esas itibariyle iki ayrı yoldan yürüdü. Yollardan biri Sosyal Demokrat siyasi çizgi, diğeri Komünist siyasi çizgi adını aldı. Bunlar tekdüze bir siyaset anlamına gelmiyor, aynı zamanda felsefi, kültürel ve ideolojik boyutları da olan kapsamlı bir dünya görüşüne karşılık düşüyor.

Bu iki farklı yoldan yürünürken siyasi iktidarlara, yeni devlet biçimleri ve değişik, yeni toplumlar yaratma gayretleri yaşandı. Sosyal demokratlar daha çok Sosyal Refah Devleti yaratma alanında kaldılar, komünistler ise İşçi Sınıfı Devletleri adı altında yeni devlet biçimleri kurarak sosyalist toplumlar oluşturmaya çalıştılar.

AVRUPA SOSYAL DEMOKRASİSİ

Sosyal demokrasi kendi kulvarında kapitalizmin, yani sömürünün adil biçimde yönetilebileceği ve bir süre sonunda ortadan kalkacağı noktaya demokrasi içinden gidileceği tezini geliştirdi ve hayata geçirmeye çalıştı. Komünistler kapitalizmi yıkmayı, sömürüyü hemen ilk başta ortadan kaldırmayı ve eşitlikten başlayan süreçlerle özgürleşmeyi denediler. Bu yola devrimlerle girdiler.

20. Yüzyılın sonuna gelindiğinde, irdelenmesi ve sebeplerinin derinliğine analiz edilmesi gerekli olsa da, kabaca şu durum ortaya çıktı: Eş zamanlı olarak, bu yolların ikisi de tılandı. Apayrı dünyalara götüren bu iki farklı yolun eş zamanlı olarak tıkanmasının, hem Sosyal demokratlar, hem de komünistler tarafından bilince çıkarılması gereken güçlü bir diyalekteği bulunmaktadır. Başlangıçta şu kadarını herkes kestirebiliyor: sosyal demokrasi sınıf mücadelesini demokrasi ve sosyal refah devleti sınırları içinde tutarak kapitalizmi daha beterinden (işçi devrimlerinden) koruma misyonunu üstlenmişti; bunu kendisi de böyle ifade ediyordu. Daha beteri (Sosyalist Sistem) ortadan kalkınca sosyal demokrasinin de misyonu bitti ve yolu kapandı..

Sosyal demokrasinin misyonunun bitişi, kapitalizmin kendi iç dinamiklerinin çağdaş evrimiyle de bağıntılı. Sosyal demokrasi ve sosyal refah devleti iç içe kavramlar ve olgulardır. Sosyal devlet pratiklerinin gündeme gelmesinde ve sürmesinde, sermayenin genişletilmiş yeniden üretim sürecinde üretim hacminin işe yaraması için gerekli kitlesel tüketim hacmi merkezi bir yer tutar. "Yeni" kapitalizm tekel kârı temelinde, yaygın kitlesel tüketime eskisi kadar ihtiyaç duymuyor. Giderek yükte hafif, pahada ağır ürünlerin imaline ve pazarlanmasına yöneliyor. Böylece, tüketim hacmi daralan bir ekonomi kâr oranlarını yüksek tutmaya, hatta daha da yükseltmeye yetiyor. Yeni teknoloji de istihdamdan tasarruf imkanı sağlayınca, bir yanıyla üretim/tüketim dengesine dayanan sosyal refah devleti konsepti havada kalıyor. Avrupa ülkelerinde alışılmadık boyutta kitlesel işsizlik yirmi şu kadar yıldır hala sürerken sosyal refah devletinin itibardan düşmesi ve tırpanlanması bundandır. Sosyal demokrasinin ayağının altındaki zeminin kaymasının temel nedenlerinden biri de budur.

Ancak, yolları kapandı diye ne sosyal demokrasi likide oldu, ne de komünist siyaset. Çünkü, yukarıda değindik, bunlar sadece siyasetten ve uygulamadan ibaret sistemler değil, felsefi, ideolojik, kültürel boyutları da olan iki, kapsamlı dünya görüşünün karşılığı olan kavramlar. Ayrıca ikisini de temellendiren işçi hareketi var ve sürüyor.

Her iki siyasi hareket için de bir kırılma noktası oluşturan "Berlin Duvarı"nın çöküşü her iki siyasi akım için de, 20. Yüzyılda edinilmiş temel paradigmaları yıktı. Ancak sosyal demokratlar bunu ilk adımda kavrayamadılar. O günkü dünya sosyal demokrasisinin lideri Willy Brandt, "Komünizm çöktü, ondan boşalan yeri doldurmaya talibiz," diyordu. Halbuki aynı anda kendi yeri de boşalmıştı. Zaman kısa sürede bu yanlış algılamayı düzeltti.

Antik Yunan vazosu (M.Ö. 6. yy.)

Yine de Willy Birand hepten de yanılmış olmadı. Doğu Avrupa sosyalizmlerini yöneten komünist partileri hızla sosyal demokrasiye yöneldiler ve kendi ülkelerinde yaşanan kapitalizmin yeniden inşası süreçlerini yönetmeye talip oldular.

Sosyal demokratlar kapitalizmin merkez alanındaki sarsılan durumlarını, bilhassa sosyal refah devleti ile ilgili tezlerini geri çekerek düzeltme gayreti içine girdiler. Bunu ya yapacaklar, ya da yok olacaklardı. Çünkü Sosyalist Sistemin yıkılması ile birlikte emperyalist sermaye kendisi açısından daha rasyonel olan programlara yönelmişti. Bu programlar “Sosyal Rövanşizm” adını alıyordu ve sosyal demokrasinin tüm tarihsel kazanımlarını yok etmeyi içeriyordu. Oysa onları işçi hareketine bağlayan tezleri tam da bunlardı ve bu anlamda yol değiştirdiler: yeni yollarına “3. Yol” dediler ve böylece sosyal demokrasi olmaktan da çıktılar.

3. Yol’un ne olup ne olmadığını daha iyi anlayabilmek için, Avrupa sosyal demokrasisinin tarihine ait bir noktanın burada altını çizmekte yarar var. 2. Enternasyonal geleneğini sürdüren sosyal demokrat partiler teoride Marksizmden bütünüyle “arınmadan” uzun yıllar geçirdiler. Mesela Alman Sosyal Demokrat Partisi “demokratik” yoldan ilerleyerek sömürüye (kapitalizme) son verme, üretim araçları üzerinde özel mülkiyeti kaldırıp kamu mülkiyetine geçme hedefini 1959

yılına kadar resmen korudu. Ondan sonra artık öyle bir konsepti, ideolojisi, hedefi olmadığını tüzüğünü ve programını değiştirerek açıkça ve resmen ilan etti. İngiliz İşçi Partisi bir kaç yıl arayla onu izledi. Yani sosyal demokratlar “demokratik yol”un daha o zamandan tıkalı olduğunu görmüş ve o yoldan da sapmışlardı. O sapma onları bugün “G-7”ler ve NATO çatısı altında Batı emperyalizminin en aktif unsurlarından olmaya kadar getirmiştir. İngiltere Başbakanı bile Blair bu tarihsel/ideolojik evrimin en tipik temsilcisidir.

Sosyal demokrasinin Batı’daki tarihini özetleyerek, onu tarihin çöplüğüne mi atmış olduk? Elbette hayır. Özetlemek doğru da değil. Sosyal demokrasinin tarihi devrimci Marksizmin ve sosyalist hareketlerin tarihinden soyutlanarak da özetlenemez. Çünkü sosyal demokrasi muhalefette ve özellikle de faşizme karşı mücadelelerde komünistlerle yan yana, bazen iktidardayken işçi sınıfına ve ezilen halklara karşı şahinleşerek, solun bütünüyle ilişki halinde bir tarih oluşturmuştur.

Özetlenmesi, ayrıca, tüm sosyal demokrasinin aynı sepete konulması sonucunu doğurur ki, bu da yanlıştır. Çünkü kendini emekçi sınıf talepleri üzerine kuran ve “sol sosyal demokrasi” adını alan siyasi akımlar da vardır; sermaye sınıfının yanında durup, işçilere ve emekçilere şu kadar verelim, bu kadar vermeyelim diyen ve hatta geçen Yüzyılın başlarında Rosa Lüksemburg’un öldürülmesini tezgahlayacak kadar gericileşen sağ sosyal demokrasi de. Bunlar, sosyal demokrasinin farkedilmesi gereken özellikleridir.

21. YÜZYILA GİRERKEN

Devrimci Marksist bir pozisyonlardan bakıp, işçi ve emekçi sınıfların kendileri için istedikleri hayat bakımından bir yüzyılın tüm günahlarını sosyal demokrasiye yükleyerek işin içinden sıyrılmak mümkün değildir. Çünkü bu aynı zamanda solun tümünün ortak tarihidir. Soruna salt özgürleşme, ya da eşitlik veya her ikisini birlikte hedefleyen mücadeleler açısından bakıldığında durum değişmemektedir; bu alanda sosyal demokrat dünya görüşünün yer yer komünist akımları da içine aldığı ve kendine benzettiği unutulmamalıdır.

Tuhaf bir benzerlikle dünyamız, 20 Yüzyıla başlarkenki gerçekliğinin ana temalarına dönerek 21. Yüzyıla girmiştir. Bu da, 21. Yüzyılın en azından ilk yarısının, geçirdiğimiz yüzyılın temaları üzerinden gelişeceğini göstermektedir. Araya “Küreselleşme” diye bir kavramın sokulması ve

bununla tüm temalarımızın değişmekte olduğu yutturmacasının şimdilik rağbette olması, gerçeği değiştirmez. Bu nedenle, sosyal demokrat dünya görüşü ile, devrimci Marksist dünya görüşü arasındaki ilişkiler, yaşanmış tecrübeleri de içeren bir zenginlikle sürecektir. Bu zorunluluktur ve zorunluluğun temelini sömürünün sürüyor olması oluşturmaktadır. Sömürüye, “adil” olması koşuluyla razı sol ile, insanın kurtuluşunu (özgürleşmesini) sömürünün mutlak olarak yokedilmesinde gören sol, bugün de yanyana olacaklardır, yarın da. Üstelik içinde bulunduğumuz şimdiki zaman gerçekliği bu tartışmayı daha da alevlendiriyor. Çünkü emperyalizm, sadece işçi ve emekçilerin değil, bütün insanlığın önüne “ya barbarlık, ya sosyalizm” denklemini eskisinden de daha acil ve şiddet dolu bir biçimde koyuyor.

Bu uzun girişten sonra geldik günümüz sosyal demokrasisi ile günümüz devrimci Marksizmi arasında gelişen polemik alanına. Bu yeni polemik alanı eskisinden daha derin. Çünkü artık bundan böyle şu veya bu ülkede değil, kendini dünya çapında ortaya koyacak bir hesaplaşma konuşulmaktadır. Herkes artık bunu görerek sözünü söylemek ve eylemini belirlemek durumundadır.

TÜRKİYE’DE SOSYAL DEMOKRASİ

Türkiye’deki sosyal demokrasi ile Batı’daki sosyal demokrasi örnekleri arasında biçim ve öz bakımından şaşırtıcı farklılıklar vardır. Aynı şaşırtıcı farklılıklar, kendini devrimci Marksizm alanında görenlerin Batı’lı ve Türkiye’li örnekleri arasında da vardır. Bu farklılıklar doğaldır ve geri ülkelerin Marksizm’i anlayıp algılamadaki kusurlarına vaktiyle Lenin’in dikkat çekmesi hem boşuna olmamıştır, hem de aynı şey bugün de sürüp gitmektedir.

Türkiye’nin sosyal demokrasisi nedir, nerededir ve ne yapmaktadır? Toparlamak kolay değil ama hem siyaset, hem de felsefe, ideoloji ve düşünce alanında sosyal demokrat dünya görüşünün temel tezlerini üç aşağı beş yukarı taşıyan güçleri görebiliriz.

Türkiye’deki sosyal demokrasi de tıpkı Batı’lı örneklerinde olduğu gibi, aynı sepete konulur nitelikte değildir. Kendine Marksist diyen sosyal demokratlar tek tük de olsa vardır, fakat onlardan çok kendini “sol” hareketler içinde ifade eden ama dünya görüşü olarak sosyal demokrasiyi aşamamış ya da aşmışken oraya geri dönmüş yığınla devrimci, sosyalist Marksist bulunmaktadır. Bunları,

Antik Yunan vazosu (M.Ö. 6. yy.)

günümüzün sömürü olgusu ile bağlı sorunlarına ve sorularına verdikleri yanıtların ortaklığına ve benzerliğine bakarak ayırdedebiliriz.

Siyaset alanındaki somutlanmalarına bakmadan önce ideolojik dayanaklarına baktığımızda, Türk sosyal demokrasisinde Marksizmi değil, Kemalizmi buluruz. Sınıfsal dayanağı nedir acaba diye baktarsanız, karşınıza çoğunlukla devlet çıkar. Bu nedenle Türkiye’deki sosyal demokrasi devletçiliğe ve Kemalizme olan bağınaz bağlılığı ile belirlenir.

Devletçilik son tahlilde sermaye sınıfının şartlara göre bir tercihini oluşturduğundan sadece Türk sosyal demokrasisinin karakteriymiş gibi dikkat çekici değildir ama, Kemalizm gibi, demokrasiden zerre içermeyen ama burjuva devrimciliğinin tazeliğini ve hararetini sonuna kadar içeren bir eylem ve düşüncenin üzerine sosyal demokrat dünya görüşünün inşa edilebilmesi önemli bir sorundur.

Bunun bir nedeni Kemalizmin kaynaklarındadır. Bilindiği üzere Kemalizm, Ekim Devrimi’nin yakınında, o devrimin açtığı özgürleşmeci kulvarda doğmuş ve yine o devrimin stratejik desteğini almış bir burjuva devrimidir. Gerçi Ekim Devrimi’nin desteğini alan diğer burjuva devrimleri gibi gelişmemiş, doğduğu kulvardan erken çıkmıştır ama genetik dokusundaki bu özelliğini, dünya dengeleri sallandığı zamanlarda “bağımsızlık”,

“tarafsızlık” “Milli çıkar”, “Bayrak” gibi özel atıflarla tarif ederek, vazgeçilmez bir kimlik olarak değilse bile, bir pazarlık unsuru olarak öne sürmüştür.

Kemalizm’in de “sol” ve “sağ” olarak belirlenen varyantları doğal olarak vardır ve sol Kemalist ideolojik varyantın, Türkiye solu- na derinlemesine etkide bulunduğu bilinmektedir. “Kemalizm ile Leninizm arasında aşılmaz duvarlar yoktur” biçimindeki yaygın 1968 algılaması bunun en uç örneğidir. Ama aynı şey bugün, Marksizm alanında düşünüp olaylara oradan bakan pek çok kişi ve akım için de sürmektedir. Bir ayağı Kemalizm’de, bir ayağı Marksizm’de olan Türkiye’ye mahsus özel bir komünist tipine hepimiz aşinayız. Bu ideolojik yakınlığın anlaşılır tarihsel nedenleri de vardır. Devrimci Marksizmin sosyal demokrasi ile, günümüz gerçekliği üzerinden polemikler geliştirmesinin gerekli ve zorunlu olduğu, burdan da anlaşılabilir.

Kemalizmden koparsa Türkiye’deki sosyal demokrasi sosyal demokrasi olmaktan çıkmaz diye ilk cesaretlenen Bülent Ecevit olmuştur, ilk reddettiği de “elit” aydınların taşıdığı Kemalizmdir. Ecevit bu girişimiyle Türk sosyal demokrasisini siyasetten likide etmiştir. Baykal’ın elindeki oyuncaktan başka, siyasette sosyal demokrasi diye bir şey kalmamıştır. Ecevit’in gittiği yer başka tartışmanın konusudur; şimdilik gerekli ve elzem olan, Türk sosyal demokrasisini siyasette yeniden kurmak için, toplumdan habersiz, değişik mahfillerde Erdal İnönü, Mümtaz Soysal, Murat Karayalçın, vb. eliyle, hazırlıkları iktidardan kotarılan çalışmaların ne olup ne olmayacağına bakmaktır.

NERESİ YENİ?

Mümtaz Soysal’ın merkezinde bulunduğu sosyal demokrat yeni oluşum sol Kemalizme geri dönüyor ve bağımsızlık temasını öne çıkarmaya kararlı görünüyor. Sömürüye, kapitalizme karşı çıktığı yok. Olsun ama adil olsun istiyor. Türkiye IMF’den, Dünya Bankasından veya AB’den değil, Türkiye’den yönetilsin istiyor. Kısaca Kemalizmin, zaten eriyip yokolmasına da neden olmuş çelişkilerini canlandırmak istiyor.

Bu safsatanın “yeni” olanı nedir? Kapitalizme karşı çıkmıyorsun ama onun olmazsa olmaz kurallarına itirazın var. Kapitalizmin kuralı gerektirdiği için Türkiye Türkiye’den yönetilemiyor. Emperyalizm de kimsenin ağgözlülüğünden, yağmacılığından doğmadı, kapitalizmin gelişmesinin kolayca anlaşılır bir sonucu olarak var. Kapitalizm kalsın ama yaptıkları ve yapacakları olmasın! Sömürü olsun ama, insafı olsun! Bunların, hayatın gerçekliğinde, ulusal onur gibi soyut hamasetle ne ilgisi var? Sosyal demokraside yaygın olan bir yanılgı burda da var: kapitalizmin hizmetine, onunla pazarlığa oturarak talip olmak. Bu ancak orda daha güçlü ve kapitalizmi doğrudan tehdit eden bir sol varsa anlamlıdır. Ortada Mümtaz Soysal için henüz fol yok, yumurta da yok.

“Bağımsızlık” denilen şey kapitalist zeminde artık fuzuli bir kavramdır. Ufku kapitalizmin ötesine geçemeyen sol düşünce ve akımlar bu nedenle “bağımsızlık” fikrinden haklı olarak uzaklaşıyorlar. Bağımsızlık, bugünkü dünya gerçekliğinde ancak emekçi enternasyonalı alanında ve kapitalizmden bağımsızlaşarak oluşan bir konsept olabilir. Böyle bir konseptin toplumsal/siyasal zemini devlet değil, emekçi kitlelerdir: “bağımsızlıkçı” devletin nesnesi olarak değil, yurt toprağının sahip/öznesi olarak. Nitekim Seattle’dan başlayıp Prag, Cenova gibi buluşma noktalarından geçen ve kendine özel bir doğrultu geliştiren hareketler içinde, bağımsızlığın temeli olan yerel çıkarlar ile emekçi sınıfların evrensel çıkarı uyum içinde yükseltilebilmektedir. “Kapitalizm öldürür!” sloganı boşuna öne çıkmıyor. Bu durumda Mümtaz Soysal ve arkadaşlarının sosyal demokrasisi olsa olsa erken emekliye ayrılmış Kemalist subayların ilgişini çekebilecek bir şeydir.

Siyasette sosyal demokrasiyi, daha soldaki çözümleri de içine alarak yeniden kurabileceği izlenimini uyandıran Erdal İnönü ve arkadaşlarının hazırlığı ise ne safhaya ulaştı, bu henüz belli değil. Dinamizmini halktan almayacağı, hazırlığının gizliliğinden belli. Erdal İnönü’ye göre gizlilik gerekli de, çünkü fikirleri açıklanırsa, başkaları

tarafından çalınabilirmiş!

Yeni bir sosyal demokrat siyasi hareketin Türkiye’de, bugüne kadar, örneğin Bülent Ecevit’in “toprak işleyen, su kullananın” çizgisinden daha ileri söyleyebileceği ne vardır? O laf söylendiğinden beri hangi toprak hangi işleyen ya da gaspçının olmuş, çetesi bir çıkarılsa dudaklar uçuklar. Şimdi o “toprak işleyenler” işledikleri topraklardan da uçurulup büyük kentlerin devasa varoşlarına atıldılar. Bir pundu bulunsa da Avrupa ülkelerine de yayılıp saçılırsalar diye de olmayacak dualara aminler ediliyor. Basit bir burjuva demokratik işin bile üstesinden gelemeyen bu Türk sosyal demokratları, hangi “demokratik” işin üstesinden gelebileceklerdir?

SOSYAL DEMOKRASİNİN KENDİ SOLUYLA İLİŞKİLERİ

Sosyal demokratlar bizde ikide bir heybeden yemekte, “işçilere grev sendika hakkını ilk Ecevit, 1961 yılında Çalışma Bakanı iken vermişti” diye övünmektedirler. Nerden çıktı? Hakkı verilmeseymiş işçi grev mi yapmayacakmış? Saraçhane mitingi toplumdaki maddi güç dengelerinin değiştiğini haber vermeseydi, Ecevit’in aklına mı gelirdi işçiler? Sonraki yıllarda ve bugün işçiler Ecevit için var mıdır, yok mudurlar? Sonra işçi sınıfını 1978’de başbakanken, bugün de başbakanken ketenpereye getirip, sendikaların tepesindeki adamlarıyla (Halil Tunç, Rıdvan Budak) toplumsal sözleşmelere oturtup imza attıran da Ecevit değil mi ki?

Sosyal demokrasinin kendi soluyla ilişkileri Türkiye’de sorumluluk içeren bir ilişki düzeyine hiç bir zaman yükselmemiştir. Kendi solundaki siyasal güçlerin Türkiye’de her zaman kısıtlı ve yasal, aynı zamanda —özellikle son yirmi yıldır— kendi içlerinde yorgunluk ve siyaseten ataletle malul olmaları sosyal demokratların işine gelmiş, ama onların oylarına talip olmaktan da vazgeçmemişlerdir. Bu kısıtlama ve yasakların ortadan kaldırılması için belli bir istek ve çabası olmadığı gibi, Türk sosyal demokrasisi kendi solundaki güçlerin özgürlük taleplerine ilgi göstermemiş, hatta iktidar-

da olduğu dönemlerde kendi içine “sızmış” daha sol unsurlar üzerinde artan baskılar karşısında pişkince, “Kimseye diyet borcumuz yok!” diyebilmiştir.

Buraya kadar bazı özelliklerini hatırlattığımız, “eski sosyal demokrasi”dir diyelim. “Yeni”si nedir ve neredir? Bu soruya doğru yanıt, sosyal demokrasinin değil, onun solundakilerin, bizde bu kadar olur diyerek, hazmedemediği halde desteğini ondan çekmeyenlerin gereksinmesi vardır. Yanıt ise genel olarak bellidir. Batıdaki sosyal demokrasi sermaye düzeni tarafından nasıl kısıvrak yakalanmış ve teslim alınmışsa, konsepti Batıya dönük Türk sermayesi de Türk sosyal-demokrasisini öylesine kendi çıkarına bağlamıştır. Bu nedenle Türkiye’de sosyal demokrasinin yenileşmesi, diyelim özgürlükçü ve eşitlikçi bir siyaset felsefesi geliştirmesi, TÜSİAD’ın özgürlükçü ve eşitlikçi olmasına bağlıdır.

TÜSİAD’ın programı sosyal demokratlarımızinkinden daha geri değildir.

Devletçiliği ve halkçılığı açısından da Türk sosyal demokrasisi oklarını kırarak yeni liberalizmin ufku katılmıştır. En hızlı özelleştirmeci hükümetlerde koalisyon ortağı olarak özelleştirmelere onay ve destek veren sosyal demokratların, bu küresel eğilime karşı her hangi bir “milli çıkar” kavramı geliştirmeleri elbette olanaksızdır. “Sol ile Sağ”ın hiç bir farkı kalmadığı, sağın iftirası değil: sosyal demokrasinin “yenileşmesi”ni içeriyor. Siyasette sosyal demokratların seçenek olmaktan çıkamalarının bir nedeni de budur. Daha da “yenileşme”lerinden korkmak gerekir.

“Sol” kavramı bulandırılmıştır, doğru, ama onu netleştirmenin ve anlaşılır kılmanın yolu tükenmemiştir. “Sol”luk, emekle ve sömürü olgusu ile kurulan ilişki tarafından belirlenir. Bu açıdan Türkiye solunun sosyal demokrasiye bakışında kullanacağı ölçüler, eğer kendisi gerçekten bu ölçülere sahipse, değişmemiştir.

“İnsanca yaşamak” neyin nesi?

Tektaş Ağaoğlu

Tarihin tekeri bir süredir tersine dönüyor.
Bu olamaz sanmıştık ama oluyor işte!
Tersine dönüşü durdurmak,
geri —ileriye— çevirmek gerekiyor.
Bunun için irade gerekiyor

Antik Yunan vazosu (MÖ. 6. yy.)

Nedir “insanca” yaşamak? Ne kadar yaşamaktır? Kime, ne için gereklidir? Nerede bulunur? Kimden alınır? Fiyatı nedir?

Bu soruların cevabını biliyorsanız, söyleyin.

Sözgelimi, günde 12 saat değil de 8 saat çalışmak mıdır “insanca yaşamak”? Niçin 8 saat de 6 saat değil? 6 saat olabiliyorsa neden 3 saat değil? Çalışma süresinin “insanca” bir ölçüsü mü var? Nasıl konuluyor o ölçü? Kim koyuyor? Ne kadarı “insanca” oluyor? Neden “o kadar”ı insanca oluyor? Olduğu kadarından daha insancası yok mudur? Olamaz mı? Olursa nasıl olur? Nerede bulunur? Kimden alınır? Fiyatı nedir?

Ayda 130 milyon TL asgari ücrete değil de 600 milyon ya da 2 milyar TL ücrete çalışarak mı insanca yaşanır? 2 milyanın ne kadar üzerinde bir ücret insanı “daha insanca” yaşatır? Nerede bulunur? Kimden alınır? Fiyatı nedir?

Çalışma için öyle, ücret için böyle. Barınma, sağlık, eğitim, boş zaman, kültür-sanat, eğlence, vb. için de hep aynısı. İşin özeti: “insanca”nın belli, belirli, ele avuca gelir bir tanımı var mı? Yok. Eninde sonunda gelip “maddi refah”a dayanıyor. Doğal olanı da bu. Son derece önemli. İnsan denen varlığın ilk ve temel ihtiyacı, hayatını sürdürebilmesi, bunun için gerekli maddi imkanları bulabilmesidir. O imkanlar belli bir asgarinin altına inerse insan ÖLÜR. Biraz üstünde kalırsa, SÜRÜNÜR... Peki, ne kadarıyla “insanca bir hayat” yaşanır?

Besbelli ki sorun, temelde, “ne kadar” sorunudur. Yalnız ne kadar maişet (hayatta kalmak için günlük geçim aracı, “ekmek parası”) değil, aynı zamanda ne kadar barınma, boş zaman, kültür-sanat, eğitim, sağlık, şu bu sorunudur. Ne ki “insanca yaşama”nın belli bir tanımı yok ama zihinlerde ve özlelerde oluşan belli kıstasları var: Hepsi, Batının gelişkin kapitalist toplumlarında geçerli sayılan ölçütlere referanslı. Öyle ki hayat, o ölçütlere ne kadar sadık kalınırsa ya da yaklaşılsa o kadar “insanca” oluyor... Öyle mi oluyor?

“Ne kadar?” sorusu her toplumda geçerli. Batı toplumlarında her insanın, tek tek her bir bireyin hayatını sözde “insanca” yaşamasına dair ihtiyaçlar nasıl belirleniyor? Bireyin kendi kişisel potansiyelleri, kendi özlere, tercihleri, seçimi, kararını ki belirliyor ihtiyaç boyutunu, yoksa kapitalist ekonominin ihtiyaçları,

zorunlulukları mı? Avrupa’da bundan on yıl öncesine kadar insanların “insanca” yaşatma gayretinin ürünü yıllanmış sosyal devlet uygulamaları bugün olduğundan daha ileri ve kapsamlıydı (daha ileri ve kapsamlıydı da, o da ne kadardı, o ayrı bir konu.) Bugün niye, daha da gelişmiş olmaları gerekirken, geriledi, geriletildi? Oralarda “insanca yaşama” ölçütü mü değişti? Evet, değişti... Sorun burada. Neden değişti?

Değişir de ondan! İnsana dair belli bir “insanca yaşama sabiti” yok çünkü. Hiç olmamıştır. Olması da gerekmiyor. Bilhassa gerekmiyor. (Yani iyiki de yok.) Çünkü öyle bir mutlak ölçütün tespiti sınıflı toplumda verili iktidar olgusundan, sınıf tahakkümünden soyutlanamaz. Bakarsınız, kölelik “hukuku” nun da başlangıcı olur!

Avrupa ülkelerinde alışlagelen yüksek işçi ücretleri şimdilerde “tahammül edilemez” oldu. Çok yükseldiğinden ve hep yükseldiğinden değil, “küreselleşme” uygulamalarıyla devreye giren ölçütlere göre “yüksek” kaldığından. Sendikalarla birlikte oluşturulan çalışma koşulu standartları uluslararası rekabet gerekçesi ile sürekli düşürülüyor; çalışanlar razı gelmezse fabrikalar, işyerleri kapatılıyor, işsizler ordusuna yeni işsizler katılıyor. İşsizlik on yıllardır kitlesel ve süregelen Sendikaların gücü, etkisi kırılıyor. Sağlıkta, boş zamanı değerlendirilmede, sosyal güvenlikte kazanılmış bir sürü hak şöyle ya da böyle, şu kadar ya da bu kadar geri alınıyor. Sosyal devlet turpanlanıyor. Çalışanların refah düzeyi, reel gelirler geriliyor.

Bunlar hangi koşullarda oluyor? Sözde “bilimsel teknolojik devrim”in ve küreselleşme denilen kapitalist yayılmacılığın ekonomilere ve insanlığa uçsuz bucaksız yeni üretim ve refah imkanı sunduğunun, tüketimin akıl almaz boyutlarda artacağına yüksek perdeden iddia edildiği koşullarda oluyor.

Oysa gerçek hiç de öyle değil. Bırakın dünyanın şu ucunu, bu bucağını, hiç bir ileri kapitalist ülkede çalışanların refahı dışı dokunur bir ölçüde artmadı, artacağı da yok. Genel olarak Avrupa ülkelerinde son yirmi yılda işveren konumundaki gelir grubunun milli gelirden aldığı payın %44’den %60’a kadar yükseldiği, buna karşılık ücretlilerin payının %56’dan %40’a düştüğü biliniyor. Teknolojide ilerlemenin insanlığa sunduğu çok büyük yeni imkanlar yok mu, var, ama onların önünü kapitalizmin kendisi kesiyor. AB ülkelerinin

en kodamanı Almanya'da çalışma süresi şu son birkaç yıldır haftada 35 saate zar zor indirilebildi, işsizlik azalmadı. Son birkaç yıldır Japonya'da, "kaplanlar" di-yarı Uzakdoğu'da, derken Avrupa'da ve şimdilerde AB'de reel ekonomi durgunluğa toslanmış halde. Ünlü teknoloji sektörü başaşağı gidiyor. Kapitalizmin dillere destan "dinamizm"i dünya çapında para alışverişi ile habire "köpük" (sanal zenginlik) üretiyor.

Şurası bir gerçek; bütün olgular bunu doğruluyor: Türkiye gibi " gelişmekte olan kapitalist pazar" ekonominde olsun, gelişkin kapitalist ekonomilerde olsun, " insanca yaşama " anlayışı ve pratiği insanlara kendi iradeleri dışında dayatılmadığı. Sömürü toplumunda çalışan insanı "nesnel" süreçlere esir eden yabancılaşma olgusunun bir türevidir. Sömürüye, sömürünün sürmesine bağlı değişken koşullarla belirlenmektedir; O koşullarda geçerli ("zorunlu", "vazgeçilemez", vb.) kısıtlarla maluldür. İçi fiilen boş bir kavramdır. Gerçekliği olan bir değer ifade edebilmesi için somut, kalıcı kazanımlarla doldurulması gerekir. Bu ancak sıkı ve çetin bir sınıf mücadelesi sayesinde mümkün olabilir: Ekonomik-demokratik haklar için, onları sürekli ilerletip çeşitlendirmek için. vb., yani insanca denilen bir hayatı arslanın ağzından koparıp almak için kıyasıya kavga vermekle... Ne ki bu yoldan kazanılan hakların yaşanan hayatı ne kadar insanca kıldığı, ya da öyle bir hayata "insanca" demenin ne anlama geldiği yine havada kalır. Zira kazanılmış hakları korumaya, savunmaya, ilerletmeye yönelik sınıf mücadelesi —ne kadar gerekli, ertelenemez, vazgeçilemez olursa olsun—kapitalizmden (insanın insanı sömürmesinden) temelli kurtulmayı hedefleyen toplumsal / siyasal iktidar mücadelesinden uzak kaldığı sürece varacağı yer olsa olsa sosyal demokrasiye kadardır.

Sosyal demokrasi aklını yoksullukla bozmuştur. Yoksulluk (şu kadar, ya da bu kadar) hep olacak ki ona iş düşsün. Sermayenin iktidarına dokunulmasın, ama o iktidar yoksullarında okabildiği kadar kolasın. Yoksulluk ne kadar azalabiliyorsa azalsın, yoksul kişi ağzına bir parmak bal çalınıp hayatından hoşnut kılınsın. Ne kadar hoşnut.. ? Bugün için bu kadar... Ona yeter! Tabii, gönül ister ki...

Sosyal demokrat değerleri hangisi olursa olsun, sermayenin gittikçe dünya çapında karmaşılaşan çıkarlarıncı belirleniyor. Hiçbiri kalıcı değil; her birinden her an vazgeçilebilir. Gerçek, somut varlığıyla insan, kişi, birey, sosyal demokrasi için ekonominin girdi/çıktı hesabında soyut bir kalemden başka birşey değildir. Onunla adeta özdeşleşen bir kavram ve pratik olarak sosyal devletin çalışanlara sunduğu "insanca" hayat da her an bıçak sırtında bir hayattır ve bıçak sırtında kalmaya mahkumdur. Sosyal demokrasinin kendisinin bundan sonra ne olup ne olmayacağı ise bıçak sırtında olmanın da ötesine düşmüştür: Sosyal demokrat partilerin tümü, Avrupa'da ve bütün dünyada, sermayenin sınıf politikalarının etek taşıyıcılarına dönüşmüşlerdir.

Peki, sınıf mücadelesine ne oldu?

Eski hali kalmadı, doğru. Epeydir geriledi, sindi. Sınıfı atalet bastı. Bunun nesnel nedenleri var: kapi-

talizmin genişletilmiş yeniden üretim sürecinde yeni gelişmelerin dayattığı birtakım yeni durumlar gibi. (Ayrıntılarına yeri geldikçe değiniyoruz, daha da değineceğiz.) Ama öznel nedenleri de var. Onlar daha önemli. Çünkü öznel faktör (irade, teori, örgüt, şu ünlü "izm" lerin en ünlüsü!) devreden çıkınca—daha doğrusu, düşürülünce ve bu da sanki kaçınılmaz kadermiş gibi algılanınca yeni nesnelliğin ürettiği ve taşıdığı bir sürü yeni potansiyel gelişmeden, kuvveden fiile çıkmadan heba oluyor; nesnellik yeni yeni olumsuz öznellikler üretiyor, onlar öne çıkıyor, ağır basıyor ve ataleti besliyor. Sınıf egemenliği ve tahakkümü o atalet (yenilgiye teslimiyet, özgüven yoksunluğu, güce tapma, vb., vb...) üzerinden topuyla tüfeğiyle, bilgisayarları ve her türlü sair teknolojik yeniliği ile ve "demokrasi" söylemli ideolojik hegemonyasıyla kendini yenden üretiyor. Kapitalizm, bundan 20, 30 yıl öncesine kadar, ideolojik/toplumsal hegemonyayı insanlara—sözde de kalsa geleceğe dair sunduğu "umut"la sürdürüyordu. Şimdi artık umutsuzluğa yatırım yapıyor: "Daha ne kadar?" diye soracak olanları, daha beterine çatmaktan sakınıp, "İşte bu kadar!"la yetinmeye mahkum ederek.

Salt "insanca bir hayat" için siyasetten—işçi sınıfının bütün çalışanlarla birlikte bağımsız siyasetinden—ve iktidar perspektifinden yoksun sınıf mücadelesinin sonu çıkmazdır dedik ya, dün de çıkmazdı, bugün daha da öyle. Bütün dünyada, ileri Batı toplumlarında da, gelişme trendi çalışan kitleleri siyasetin dışına sürerek yıldırma, sindirme, pasifize etme yönünde. Sınıf mücadelesinde burjuvazide taraftır ve halen kozları onun elindedir. Bütün maddi ve manevi, kültürel birikiminin çalışanları "toplum" ve "insanlık" adına hizada tutmak ve her fırsatta geriletmek için seferber etmiştir. Gerekliğinde her türlü anti-demokratik kısıtlamaya, baskıya, askeri çözüme başvurmakta tereddüt etmeyeceğini her haliyle göstermektedir. Bu nedenle, öznel faktörü, özellikle irade unsuru, siyaseti yani, önemsemek, hem de çok önemsemek gerekiyor. Tarihin tekeri bir süredir tersine dönüyor. Bu olamaz sanmıştık ama oluyor işte! Tersine dönüşü durdurmak, geri—ileriye çevirmek gerekiyor. Bunun için irade gerekiyor. Çalışanlar ideolojik hegemonya ve siyasi iktidar mücadelesine dört elle sarılmadıkça, ekonomik-demokratik haklar mücadelesinin önüne burjuvazinin yığıldığı engeller günübirlik kazanımlarla aşındırılıp aşılamaz. İktidar olmak istemeyenlere ekmek de, özgürlük de verilmeyecektir.

Daha önce de söylendi: Sınıf mücadelesi, özünde, insanca bir hayat adına üç beş kuruş daha yüksek ücret ya da yılda on beş, yirmi gün ücretli tatil, vb. için mücadelenin değil, işçi sınıfının ve bütün çalışan insanlığın özgürlük mücadelesinin adıdır. Özgürlük; "insanca" bir hayattan ne kastediliyor ve ne bekleniyorsa hepsinin, mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirildiği koşullarda özetidir. Kazanıldığı zaman hayat tümüyle, insan-cası filan söz konusu olmadan insana, özgür bireye ait olacaktır. Kişi, gücüne kuvvetine, sağlığına, zihni yeteneklerine, zamanına, aşkına, kafa dinçliğine, vb. alınır satılır meta fiyatı biçilerekten onun bunun kapısında ömür boyu çalışmak zorunda kalmayacaktır.

AB ülkelerine geçen yaz ne getirdi?

Gaye Yılmaz

Dünya ekonomisini kim/kimler yönetiyor?

En zengin ülkelerin seçimle başa gelmiş liderleri mi? Yoksa ...

Gerek Türkiye ve gerekse dünyanın diğer ülkelerinde gün geçtikçe derinleşen bir ekonomik durgunluk, buna bağlı olarak derinden derine sarsılan dünya borsaları, bir anda eriyip yok olan milyarlarca Dolar, Mark, Euro, Yen, TL., v.b; işçi çıkarma yarışında ilk sıraları kaptırmak istemeyen ulus-ötesi şirketler ve tüm bu gelişmelere karşın kendi sonuna doğru doludizgin koşan kapitalizm... Bir yazı daha geride bıraktık, önekilere oranla çok daha sıcak, adeta kavurucu geçen bir yaz mevsimini. Cenevre, Brüksel, Washington ve New York gibi sermaye başkentleri arasındaki hızlı trafik, sermayenin kendi içindeki çelişki ve çatışmalarını yine kendi içersinde eritme çabasına sahne olurken, bu arada tüm dünya emekçilerinin kazanılmış hakları, kah küresel anlaşmalar üzerinden, kah yerelliklerdeki toplu sözleşme sistemleri kullanılarak yok ediliyordu.

Temmuz ayında, Güney Afrika emekçileri başta Daimler-Chrysler olmak üzere altı çok-uluslu otomobil şirketinde greve gidiyor, şirketler ulusal aidiyetlerinin farklılığına rağmen—ağız birliği etmişçesine emek örgütlerini açıktan açığa tehdit ediyor: "Eğer sendikalar, her toplu sözleşme müzakeresinde greve başvuracak olursa, G. Afrika'da kalmamızın koşulları ortadan kalkacaktır. Bu durumda G.Afrika'da üretimi gerçekleştirmek yerine, sendikaların daha ılımlı olduğu Almanya'ya gitmek zorunda kalırız. Bu adımımız G. Afrika için de, işçilerimiz ve şirketlerimiz için de iyi olmayacaktır," diyordu. Peki, aba altından gösterilen bu sopanın, nesnel koşulları gerçekten hazır mıydı? Başka bir deyişle, emek standartları ve demokrasi açısından dünyanın en ileri ülkesi bilinen Almanya'da sendikal talepler bu derece geriletilmiş olabilir miydi?

Bu sorunun yanıtı Ağustos ayında geldi. Dünyanın en büyük, en güçlü sendikası olarak bilinen Alman IG-Metal sendikası, Volkswagen şirketinin toplu sözleşme masasına getirdiği son teklifle allak bullak olmuştu. Şirket, 5000x5000 "Sihirli formül" adı arkasında, yaratacağı 5000 yeni istihdam karşı-

lığında, önceki mücadeleler sonucu kazanılmış hakların geri verilmesini talep ediyordu. İşe alınacak 5000 yeni işçiye ayda 5000 DM ödenecek, fakat tek taraf- lı olarak şirket tarafından belirlenecek üretim hedefi gerçekleşinceye kadar yapılacak fazla çalışma için hiç bir ek ödeme yapılmayacaktı. Yani, fazla mesaiyi tarihe gömmeye amacıyla bir adım atmaya çalışıyordu VW. Şirketin bir diğer teklifi, üretim hedefiyle ilgili denetimin ve tüm sorumluluğun işgücüne bırakılmasıydı. İlk anda daha demokratikmiş gibi görünen bu teklif, aslında işçileri kendi aralarında rekabete itmek, hatta birbirlerini ihbar etmeye zorlamaktı. Sendika, önceleri bu öneriyi direndi, fakat sonra... Sonra neler olduğuna yazının ilerleyen bölümlerinde tekrar değineceğiz.

NASIL DAHA ÇOK VE DAHA

UCUZA ÇALIŞTIRILIYORLAR?

Dünyanın bu en "demokratik" ülkesinde yaşanan hak ihlalleri yalnızca VW ile de sınırlı kalmamıştı. Daimler-Chrysler'in Almanya'daki fabrikalarında çalışan tüm işçiler, son üç yıldır elde edilen ücret zamlarının birer puanından feragat ediyor (üç yıl önce imzalanan özel sözleşmeye göre) ve böylece şirketlerine Radstadt'da yeni bir fabrika daha hediye ediyorlardı. Bu fedakarlığı işsiz olan kardeşleri için yaptıklarını düşünen DC emekçileri, yeni fabrikada çalışmaya başlayan işçi kardeşlerinin yılda 200 saat karşılıksız fazla mesai yapmaya zorlanmasının dünya işçi sınıfına nasıl yansıtacağını ise bilmiyorlardı.

Bir diğer örnek yine Almanya'dan, Leipzig'de yeni kurulmakta olan BMW fabrikasından. 2004 yılında üretime geçmesi planlanan fabrikanın Alman-IG-Metal sendikasıyla imzaladığı özel işyeri sözleşmesi uyarınca, bu işyerinde haftalık üretim süreci 60 saatten 140 saate kadar uzayabilecek. Fazla mesailerin ödenmeyeceği bu model, BMW şirketine işgücü maliyetlerini %40'a kadar düşürme olanağı sağlıyor.

VW-IG-Metal toplu iş sözleşmesi müzakerelerinin devam ettiği günlerde bir

Antik Yunan vazo figürü (M.Ö. 5. yy.)

haber de VW'nin Meksika'daki fabrikalarından geliyor. Meksika'lı VW emekçileri %18 ücret artışı talep ederken, şirket yalnızca %8.5 öneriyor ve ekliyor: "Meksika'da sendikalar, grevi bilinçli olarak siyasileştirme taktiği izliyor. Almanya'da

yeteri kadar kapasitemiz var. Buradan Almanya'ya dönmek o kadar zor olmayacaktır." Meksika'lı VW işçileri grevlerine devam ediyorlar ama Almanya'da IG-Metal'in altına imza attığı sözleşmenin haberi grev yerine ulaştığında moral ve motivasyonlarının bu son gelişmeden son derece olumsuz etkileneceği kesin. Alman sendikasının başkanı K. Zwickel mutlu, çünkü onun için asıl hedef IG-Metal'in her ne koşulda olursa olsun işyeri kaybetmemesini sağlamak. İşte bu yüzden; yalnızca Alman işçilerini değil, tüm dünya işçilerini satmaya eşdeğer sayılacak VW sözleşmesini imzalamayı kabul ediyor. Böylece Meksika'daki VW'nin, grevci işçiler karşısında pozisyonunu sağlamlaştırmasına da yardım etmiş oluyor. Şirketin, Alman sendikayı kullanarak verdiği bu gözdağı taa G. Afrika, hatta G. Kore, belki Türkiye'ye kadar ulaşacak. Belki değil, ulaşmış bile. MESS'e bağlı şirketler Ağustos ayında metal sendikalarına, geçen yıl imzalanan sözleşmenin ikinci yıl (bu yıl yapılması gereken) zammının uygulanmaması teklifini getirdiler. Bu akıl almaz teklifi besleyen argüman ise ülkemizde yaşatılan ekonomik krizdi kuşkusuz.

"Alman sendika ne yapsın, karşı çıksa şirket üretimi hemen az gelişmiş ülkelere taşır," diye düşünenler olabilir. Fakat, IG-Metal, başta da belirttiğimiz gibi dünyanın en güçlü sendikası. Bir de şöyle düşünelim: Şirket, Meksika'da, dirençli sendikalar tarafından grev ablukasına alınmış, IG-Metal de Almanya'da VW'nin teklifine karşı çıkıyor ve greve gitme kararı alıyor. Bu gelişme, şirketin Meksika'da ileri sürdüğü savları çürütecek, grevdeki işçilerin elini güçlendirecekti. Meksika'daki güçlenmenin, Alman-IG-Metal'e bir kazanım olarak geri dönme ihtimali de son derece yüksek olacaktı.

NİTELİKLİ İŞÇİ KİYIMI

Fakat ne oldu? Tam tersi! Alman burjuva basını VW'nin sendikayı dize getirmeyi başardığını, şirketin bu sözleşmeyle işgücü maliyetlerini en az %20 aşağı çektiğini yazıyor ve muhtemelen Volkswagen'in dünya borsalarında işlem gören hisse senetleri bu haber üzerine prim yapıyor. Tıpkı, Türkiye'de şirketler çeşitli bahanelerle reel ücretleri geriletğinde borsa broker'larının portföylerindeki sanayi hisselerini düşünüp ellerini oğuşturması, ya da ABB şirketinin bu yıl Mayıs ayında 12000 işçiyi işten çıkaracağını duyurmasıyla şirket hisselerinin kısa süre içinde prim yapması gibi. İsveç-İsviçre ortaklığı ABB şirketi, işgücü azaltılacak fabrikaları arasında AB ülkelerinde kurulu olanların da bulunduğunu açıklıyor. Üstelik bu açıklamayı

öncelikle, Avrupa sendikalarının övünç kaynağı olan Avrupa İşletme Komiteleri'ne değil de, *Wall Street Journal* isimli finans gazetesine yapıyor. Sendikaların cevabı ise, "ABB yönetimi çok ayıp etti, önce bizi bilgilendirmeliydi," oluyor.

Evet, yukarıda aktardığımız olayların önemli bölümü Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanıyor, demokrasinin ve emekçilerin kalesi olarak bilinen, ülkemizde bir bölüm aydınlar için bile umut kaynağı olmaya devam eden AB'de.

Yönetimsel düzeyde AB'nin faaliyetlerine baktığımızda ise, yaşananlarla bir yanılla çelişik, diğer yanılla son derece tutarlı bir sürecin devam ettiğini görüyoruz. Örneğin hızla artan işsizlik olgusuna karşın Avrupa Komisyonu'nun neredeyse tek argümanı işgücünün niteliklerini arttırmak, yani "yaşam boyu eğitim ve Bilgi Çağı" hedeflerini cıalamak oluyor. Oysa, işçi çıkartma kararı alan işyerlerinde (Alcatel, ABB, Ericsson) atılan işçilerin nitelik düzeyleri son derece yüksek. Yani eğitilmiş ve nitelikli olmak da koruyamıyor işgücünü artık. Kasım ayında Katar'ın başkenti Doha'da yapılacak DTÖ'nün sözde "Kalkınma Raundu" gündemi belirlenirken veya yeni GATS müzakereleri sırasında en uç liberal önerilerin Avrupa Komisyonu'ndan geldiği dikkat çekiyor. Gelişmekte olan ülkelerin tüm sektörlerini serbest piyasaya açması koşuluyla tarımdaki korumalarından vaz geçeceğini duyuran A. Komisyonu, Nice zirvesinde AB hükümetlerinden aldığı vizeyle tam yol ilerliyor. Ve A. Komisyonu'nun talepleri tek tek ele alındığında, ne küresel resesyon tehdidi, ne de küreselleşme karşıtı eylemlerin Avrupa sermayesini zerrece etkilemediği görülüyor. Çelişki de tam bu noktalarda gizli zaten. Başka bir deyişle, bu gelişmeler karşısında, emeğin haklarını savunduğu ve geliştirdiği iddia edilen AB'nin derhal sosyal politikalar üretmesi gerekirken, o ne yapıyor? Tam tersini... fırsat bu fırsat deyip, geride kalan son haklara da göz diyor. Bu durum, AB'yi kapitalist bir blok olarak tanımlayanları bir kez daha haklı çıkarıyor.

AB hükümetleri bir yandan önümüzdeki süreçte seçmenlerinden yeniden oy alamayacakları korkusunu yaşarken, diğer yandan da, karar alma erki hala kendilerindeymiş gibi bir görüntü vermeye çalışıyorlar. Bu bağlamda, L. Jospin başkanlığındaki Fransız Hükümeti, Ekim ayında yapılacak Ecofin (Maliye Bakanları) toplantısına Tobin Vergisi (şu meşhur Nobel ödüllü Tobin Tax) önerisiyle gideceğini açıklıyor. Sınır-ötesi döviz ticareti üzerinden çok düşük oranda bir vergi alınarak döviz spekülasyonunun belli oranda önüne geçilebileceğini düşünen ve burdan hareketle kendi adıyla anılan "Tobin vergisi"ni geliştiren iktisatçı Tobin ise, bugünlerde, çok yanlış anlaşıldığını, kendisinin liberal bir ekonomist olduğunu, amacının

asla finans-kapitale zarar vermek olamayacağı gibi, tam tersine, finans sistemini güçlendirmek istediğini anlatıp duruyor dünya başına. Ne diyelim, bunun da ayıbı Fransız -ATTAC örgütüne ait olsun.

Şu ATTAC meselesini de biraz açmakta yarar var. İlk kez Fransa'da kurulan ve buradan başta İskandinav ülkeleri olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yayılmaya başlayan bu "sivil" halk hareketi, amblemini bile bir "%" işareti şeklinde belirlemiş. Fransa'da 25-30 bin kişinin üye olduğu söylenen grup, Nice zirvesi sırasında, özellikle Monaco'da sembolik olarak diktiği "para duvarı"nı yıkarak sesini çokça duyurmuştu. Fransız *Le Monde Diplomatique* gazetesinin yönetim kurulu başkanı (sahibi) tarafından kurulan ATTAC'ın üst düzey sorumlularından biri de küreselleşme karşıtlarının çok iyi tanıyıp kendilerinden bildikleri Susan George.

Fransız ATTAC bugünlerde örgütlenme faaliyetini arttırmakla meşgul. Zira, Jospin tarafından AB gündemine ilk kez getirilecek olan Tobin Vergisi son üç yıldır ATTAC tarafından yükseltilecek bir talepti. Dolayısıyla Ecofin toplantısına resmi düzeyde getirilecek teklif, örgütün hanesine bir artı puan olarak işlendi. Fransız Marxistler ise, ATTAC'ın bu taleple Fransa'da adı sosyalist olan Jospin'in partisine önümüzdeki yıl yapılacak genel seçimlerde destek sağlamak da dahil hiç bir işe yaramayacağını, kapitalizmin bir vergi uygulamasıyla terbiye edilmesinin mümkün olmadığını, ATTAC benzeri sivil örgütlenmelerin güçlenmesi halinde Fransa'yı ve Avrupa toplumunu önümüzdeki dönemde çok daha ağır sorunların bekleyeceğini belirtiyorlar. Tabii Avrupa'daki tüm ATTAC örgütlenmelerini aynı kefeyle koymamız da doğru değil. Bir kere, ülkelerdeki tek tek yapıların Fransa ya da birbirlerine hiç bir bağımlılığı yok. Bu yüzden İskandinav (İsveç, Norveç, Danimarka) ülkelerinde gelişme aşamasında olan ATTAC örgütlenmeleri, küreselleşme sürecine daha sol'dan bakıyor ve tek alternatif olarak sosyalizmi öneriyorlar.

VE CENOVA...

Yazının ilk bölümünde Avrupa'nın kavurucu bir yaz geçirdiğini belirtmiştik. Isıyı arttıran etkenlerden en önemlisi, Temmuz ayında Genova'da yapılan G8 zirvesi ve bu zirveye karşı düzenlenen kitlesel eylemlerdi. Son iki aydır Genova hakkında çok şey yazıldı çizildi, daha da çok konuşulacağı benziyor Genova.

Göz ardı edilmemesi gereken bir konu vardı. Genova tartışmasında: G8'lerin gündemi. İlan edilen resmi gündeme bakıldığında, Clinton'ın deyişiyle küreselleşmeye "insani bir çehre" kazandırılmış hissine bile kapılmak mümkün: en yoksul ülkelerin borçlarının affı, Afrika ülkelerine satılacak AIDS ilaçlarının patent uygulamasından muaf tutulması, uluslararası terör ve güvenlik sorunu ve küresel ekonomik krizlere çözüm amacıyla erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi. Böyle bir gündem üzerinden karşıtlığın geliştirilmesi bir hayli zor tabii. İşte bu yüzden finalde, protestocular ile G8

hükümetlerinin aynı talepleri savunmalarına rağmen karşıt saflara düşmeleri gibi garip bir manzara çıktı ortaya. G8'ler, "Biz borçları sileceğiz" diyor, eylemciler "Borçlar silinsin!" diye haykırıyor. G8'ler de dünyadaki yoksulluğu borçlara bağlıyor, eylemcilerin önemli bir bölümü de.

ASIL SORULMASI GEREKEN SORU

Bu arada Genova'ya sadece sosyalizm talebini ve kapitalizm karşıtlığını dile getirme amacıyla gelen örgütlerin varlığını da teslim etmemiz gerek. Sözümüz elbette bu gruplara değildir. Ama, çeşitli TV'lere açıklamalarda bulunan yerli ve yabancı göstericilerden şu cümleleri duymak da son derece şaşırtıcıdır: "En zengin 8 ülkenin lideri dünyadaki 6 milyar insan hakkında karar veremez." İşte tam da bu noktada şu sorunun sorulması gerek: Dünya ekonomisini kim/kimler yönetiyor? Bu güç, gerçekten, en zengin ülkelerin seçimiyle başa gelmiş liderleri mi? Yoksa...

Bu sorunun yanıtını verebilmek için son dönemde sıkça kullanılan "Good Governance" -İyi Yönetişim-konsepti üzerinde tartışmak gerekiyor. Yönetişim, yönettiğini zannederken yönetilmeyi ifade eden çok yeni bir kavram. G8 devletleri liderlerinin konumunu gayet iyi açıklıyor. Sınıflı toplumlarda devletin egemen sınıf çıkarlarına uygun biçimde yapılandığı tespiti hatırlandığında G8 liderlerinin gerisindeki güç netlik kazanıyor. Bugünkü kapitalist küreselleşme sürecinde bu en güçlü 8 devletin sermaye gruplarının gerektiğinde dünyanın diğer ülkelerindeki sermaye gruplarıyla belli ittifaklar içine girdiğini görüyoruz. Zaten aksi olseydi, küreselleşme az gelişmiş dünyada kendisine hiç yandaş bulamazdı.

Genova'nın daha uzun süre tartışma gündeminde kalmasına yol açacak en önemli sonuç, İtalyan devletinin başvurduğu sistematik şiddet oldu. Önceleri bir günah keçisi belirlendi ve şiddetin sorumlusu Anarşist-Otonom'ların oluşturdukları "kara blok"tur denildi. Farklı kaynaklar, İtalyan Sivil Polisinin eylemciler arasında karışarak provakasyon yaptığına birleşiyorlardı. Doğrusu bu da ilk kez yaşanan ve alışılmadık, beklenmedik bir olay değildi. Ama Genova eylemlerinin önümüzdeki süreçte, sistem tarafından, küreselleşme karşıtlarının ne kadar "yıkıcı" ve "şiddet yanlısı" oldukları yanılmasına tüm dünyayı ikna etme amacıyla kullanılacağı açıktır. Böylece güçlenmekte olan karşıtlığın karşısına başka bir karşıtlık çıkarılarak hareketin geniş halk yığınlarıyla zenginleşmesi geciktirilmek ya da imkansız kılınmak istenmektedir. Sistem bir şeyi daha göstermiştir Genova'da: bundan sonra tepkileri sınırlı bir müdahale anlayışıyla izlemeyeceğini ve şiddet dozunu arttırma kararlılığını. Aslında bu kararlılık Genova'da olaylar başlamadan epey önce ortaya çıkmıştı. Kentte görülen füzesavarlar, savaş gemileri ve benzeri savaş ekipmanının günler öncesinden konuşlandırılmış olması da bunu gösteriyordu. (Bu yazı New York-Washington olayından önce yazılmıştı. Olayın ve sonrasının AB ekonomileri ve çalışanları üzerindeki etkilerine ileriki sayfalarımızda değiniyoruz. Kızılçık)

“Yeni Ekonomi” : Bir mitin çöküşü

Ahmet Hamdi Dinler

Finansal piyasalarda paranın görülmedik bir hızla dönmesi tüm dünya ekonomisinin ayakta durmasını nereye kadar sağlayabilirdi?

Amerikan ekonomisinin bunalım sinyalleri vermeye başlamasından kısa bir süre önce ünlü Business Week Dergisinin Amerikan ekonomisindeki olağanüstü büyümenin nedenlerini konu ettiği sayısında bir fotoğraf çok çarpıcıydı. Fotoğrafta, Amerikan halkını temsilen, değişik sınıflar ve meslek gruplarından kişiler bir arada mutlu bir yüz ifadesi ile poz veriyorlardı: temiz tulumlu ve iş aleti ile bir işçi, orta yaşlı sevimli bir kadın, borsacı olabilecek genç bir işadamı... Bütün bunları birleştiren şey, mutlu yüz ifadelerinden anlaşılacağı gibi, “Yeni Ekonomi”den her birinin pay alıyor oluşuydu. Aslında Amerikan ideolojisi biraz da buydu. Aynı derginin ilerki sayfalarında söz alan emekli bir kadının dediğine göre, haftada üç finans gazetesi takip ederek emekli hisseleriyle borsada oynayıp dünyayı dolaşabiliyordu artık sıradan Amerikalılar. Yeni Ekonomi’de herkese yer vardı ve tüm dünya bunu örnek almalıydı. Bunun arkasında bizlerin son istikrar programından sonra hiç yabancı olmamız bir “toplumsal uzlaşma” ideolojisi yatıyordu. Verimlilik göstergeleri, işsizliğin azalması, mantar gibi biten internet firmalarının borsada kazandığı inanılmaz değer bu uzlaşmanın sözde maddi temellerini yaratıyordu. Yeni Ekonomi dinamikti, enferyasyon devrimi ile güç kazanmıştı, sürekli yeni işler yaratıyordu ve verimsiz firmaların çökmesine izin vererek Schumpetervari bir “yaratıcı yıkım” yoluyla dünya ekonomisine de yeni bir soluk kazandırmaya, onu yeniden diriltmeye adanmıştı.

Aslında bu hikaye baştan sona bir mitti. Mitin en büyük dayanağı “Bilimsel Teknolojik Devrim” ise bir efsane. Son 20 yılda yaygınlaşan iletişim teknolojileri, ne kadar gelişmiş olursa olsun daha önceki iki teknolo-

jik devrimin— avcılıktan tarıma geçiş (Neolitik devrim) ve 18-19. yy. sonrası sanayi devrimi— özelliği olan, tüm yaşam biçimlerini topyekun değiştirme gücüne sahip değildi. Bilgisayarlar iş yaşamını kolaylaştırıp maliyetleri düşürüyor olsa da, bunun, ekonomideki verimliliği artırıcı ya da ekonominin niteliğini temelden değiştirici bir yanı yoktu. En önemlisi, ekonominin en büyük sıkıntısı olan kârlılık oranlarının sürekli düşmesini, önceki tarihsel dönemlerle kıyaslandığında hiçde engelleyebilmiş değildi. Finansal piyasalarda paranın inanılmaz bir hızla dönmesi tüm dünya ekonomisinin ayakta durmasını nereye kadar sağlayabilirdi. Ya da, tüm dünya koskoca bir borsaya dönüştüğünde finansal piyasaların kırılma eğilimini ne dengeleyebilirdi?

Ancak başlangıçta, özellikle Clinton döneminde, verimsiz işleyen firmaların iflasına izin verilmesi ekonomiyi belli ölçüde toparlamayı başarmıştı. “Downsizing” adı verilen yöntemle şirketler küçültüldü ve maliyetler düşürüldü. Öte yandan yeni kurulan internet firmaları borsada hızla değer kazanmaya başladı. Oysa bu firmaların kârlılık oranları, borsadaki değerleriyle ölçülemeyecek derecede düşüktü. Borsayı bu derece şişmiş bir köpükte ayakta tutan iki neden vardı: bir yanda, içeride, inanılmaz bir borç yükünün altına giren ve yaşamını kredi kartları, ev ipotekleri, taksit ödemeleriyle geçiren ve borsaya sarsılmaz bir güven besleyen Amerikan halkı; diğer yanda, dışarıdan sürekli para pompalayan, Amerikan tahvillerinin sadık yabancı alıcıları. Özellikle dış piyasalarla Amerikan ekonomisi arasındaki ilişki Yeni Ekonomi’nin ne kadar hassas dengeler üzerinde oturduğunun göstergesidir. Önce 1995 de Japon Yeninin devalüasyonuna karşılık Ameri-

Ancak Yunan vazosu (M.Ö. 6. yy.)

ka'nın gittikçe artan dış ticaret açıklarını Japonya'nın Amerikan tahvilleri satın almasıyla kapamaya başlaması, daha sonra da 1997 Asya krizinden kaçan spekülasyon sermayenin Amerikan borsasına taze kan getirişi. Böylelikle dünya ekonomileri gittikçe birbirine daha bağımlı hale geliyor ve bir yerde çıkan bir kriz, daha önce hiç bir zaman olmadığı kadar doğrudan bir başkasını etkileyebiliyordu.

Denk bütçe Clinton döneminin imza attığı bir başka mucize olarak gösteriliyordu. Oysa mucizenin formülü pek basitti: Bütçede sosyal güvenlik harcamalarını kırmak; vatandaşlardan alınan sosyal güvenlik katkı paylarını arttırmak ve tabii ki ücretleri düşürmek. Son yılların en düşük işsizlik rakamlarının gerçeği ne kadar yansıttığı çok tartışmalıydı. "Part-Time" ve kısa süreli sözleşmelerle çalışanların sürekli iş sahibi imişler gibi gösterilmesi, iş aramaktan umudunu kesmiş olanların anketlerde işsizler arasında sayılmaması istatistiklerin "Yeni Ekonomi" efsanesine yaptığı bir katkıydı. Gerçi işsizliği azaltmak için bir takım mekanizmaların yaratılmış olduğu da doğrudu, ama ne pahasına? Kazanılmış Gelir Vergisi Kredisine diye adlandırılan kredinin artırılması, insanların çok düşük ücrete de olsa bir işte çalışmalarını teşvik ediyor, bu da işsizliğin "azalması"na yardımcı oluyordu. Bu anlamda devlet, sanıldığı aksine, her zamankinden daha fazla müdahaleciydi. Yeni Ekonomi'nin yerleşmesi için gerekli kurumsal araçları yaratma görevini üstlenmişti.

Elbette, her durumda olduğu gibi bu süreçte de kazananlar ve kaybedenler vardı. Toplumsal uzlaşma, borsacılar, finans çevreleri ve tasarruf oranla-

rı sıfır'a yaklaşan, borçla karşılanan tüketim oranları %100 leri geçen orta sınıf hane halklarını kapsarken; sözkonusu sürecin baştan beri dışladığı, sayıları on milyonları bulan yoksullar, işsizler, evsizler, aç insanlar Yeni Ekonomi'nin öncesinde de, sonrasında da kaybeden kesimleri oluşturdular.

Bu iyimserlik havası tüm dünyaya öylesine yayılmıştı ki, Avrupa Birliği ülkeleri Yeni Ekonomi'nin gereklerini nasıl yerine getireceklerini tartışıp bu yönde kararlar alırken, Türkiye'de de Amerikan ekonomisi örnek alınacak model olarak gösteriliyordu. Ancak ekonomideki gidişin bizce hiç de şaşırtıcı olmayan bir yöne evrilmesi bu iyimserliğin altının ne kadar boş olduğunu ortaya koyunca, model örnek diye gösterenler derin bir sessizliğe gömüldüler. Pek çok firmanın birleşmesi ve her birleşmede kârlılığı artırıcı yeniden yapılandırılmalar sonucu artan işsizlik, internet firmalarının hızla değer kaybetmesi, Borsada teknoloji sektörü endeksi NASDAQ'ın endişe verici inişleri... bütün bu gelişmelerin gün gibi apaçık ortada oluşu, Yeni Ekonomi'nin ağzı kalabalık taraftarlarını savunmasız bıraktı. Üstelik bu hiç de ekonominin doğal sayılabilecek bir durgunluk dönemi olarak gösterilemezdi. Japonya da resesyonun eşiğindeydi ve Amerikan açıklarını artık kapatamayacak duruma gelmesi halinde Amerika çok zor durumda kalacaktı. İç piyasada sürekli kredi kartı iflası yaşayan hane halklarının tüketimini sürdürmük nereye kadar mümkünü? Ayrıca Amerikalıların tüketmemesi demek, ihracatçı ülkelerin en değerli pazarlarını kaybetmeleri demekti. Borsa ise, her an patlamaya hazır bir köpükle sadece Amerikan yönetimini değil, Amerikan ekonomisine bağımlı hale gelen diğer dünya ekonomilerini de endişelendiriyordu.

Bu durumda yıllardır ekonomiyi kontrol altında tutmak için en önemli araç haline gelen faiz yükseltme ve indirmeler daha da önem kazandı. 1929 büyük Borsa Çöküşünden önemli dersler almış olan FED (Amerikan Merkez Bankası) çok dikkatli davranacak, piyasaları ısıdırmamak için elinden geleni yapacaktı. Bu yıl içinde faiz hadleri ardarda dokuz kez düşürüldü: yatırımlar ve tüketim için para ucuzlatıldı ama işler düzelmedi. Bu durumda ekonomiyi canlandıracak bir başka seçenek ise Mister Bush'un seçimiyle yeniden gündeme gelen savaş sanayi olabilir. Bunun da belirtileri görülmüyor değilken, 11 Eylülde olanlar Mister Bush'a yerde aradığını gökte buldurdu. Buldurdu da, ne-reye kadar ve yine ne pahasına?

Bundan sonra artık hangi önlem alınırsa alınsın, Yeni Ekonomi 20. Yüzyılda dünya ekonomilerini vuran krizleri aşmak bir yana, yenilerine gebe olacağına benziyor.

Antik Yunan vazosu (M.Ö. 5. yy.)

Küreselleşme kültü

Yalçın Yusufoğlu

Küreselleşme kavramı bizde yavaş yavaş bir kült oluşturuyor. Kendisiyle birlikte yardımcı kavramları, rozet sözcükleri, yan şablonları, ritleri, koşullanmaları getiriyor. Dinselleştirilmiş her düşüncenin "kutsal" ve "günah" kabulleri olur. Küreselleşme kültürünün de var.

Temsili demokrasinin topallığı ortada, katılımcı demokrasi hiç bir ülkede oluşmamış, sözü sıkça tekrarlanan (etimolojik ve içerik anlamıyla, dilimizdeki en doğru karşılığının "yurttaş toplumu" olması gereken) "sivil toplum" gerçekleşmekten çok mu çok uzak, çünkü sosyal yaşamın eksenini -belli sınıf ve zümrelerin belirleyici olduğu- "siyasa" oluşturuyor (siyasa sözcüğünün somutu, tabii ki, devlet demek). Toplum kendisine ilişkin hayati karar mekanizmalarını siyasetin (ve o belli zümrelerin) inhisarından çıkarıp kendi inisiyatifine alamamış; Birleşmiş Milletler'de kısaca NGO, bizde ise yaygınca "sivil toplum örgütleri" diye anılan devlet dışı kuruluşlar, "yurttaş örgütleri" pek demokratik bilinen ülkelerde bile sanıldığından çok zayıf, çünkü sosyal yaşam ve siyasa üzerindeki etkileri, sonuç alıcılıkları çok sınırlı, yığınlar pasif ve ilgisizler, kendilerini yönetenlere tâbi olmağa pek yatkınlar, sevk ve idareleri kolay.

Burjuva toplumu, *Gösteri Toplumu* kitabının yazarı Guy Debord'un sözüyle, "gösteri toplumu"na dönüşmüştür, gösteri araçları ise siyaset arenası ve medyadır. Fakat daha önemlisi, zaten zihin tembelliğiyle malul geniş toplum kesimlerinin konformizminin genişleyerek sürmesidir.

Sistemin güçlü ikna mekanizmaları var. Feodal çağda böyle bir gereksinme bulunmuyordu. Hem yerleşim birimleri küçüktü, basit meta üretimine dayanan ekonominde sosyal işbölümü (emeğin ortaklaşa karakteri) gelişmemişti, hem de hakim bilinçlilik formu dindi, yönetenlerin kudreti tanrısalı, halkı iknânın vasıtası gökselliği, ruhbanların Tanrı adına öğütleri, cennet vaadi ile cehennem tehdidi sopaya itatin ideolojisiydi. Burjuva çağında dinin yerini yeni bilinçlilik formu olan siyaset aldı, temel birim olarak ulus devlete, yönetim biçimi olarak parlamento ve genel oya, ekonominin belkemiği olarak genişletilmiş yeniden üretime varıldı; üretimin sosyal karakteri gelişti, büyük yerleşim ve üretim birimleri oluştu, böylece çalışanların topluluk bilinçleri ve hareketlenmeleri boyut kazandı. Bütün bu gelişmeler nasıl ki, feodalite ve onun mülkiyetlileri baki kalmadıysa—kapitalizmin ve burjuva egemenliğinin de ilahi-

Antik Yunan vazo figürü (M.Ö. 5. yy.)

naye devam edemeyeceği, yerini üretimin gelişkin sosyal karakterine uygun sosyal mülkiyet biçimlerine terkedeceği düşüncesine yol açtı, o doğrultuda davranma potansiyelindeki sosyal kuvvetler bu düşüncüyü maddi dinamizme dönüştürdüler. Karşılığında, sistem de kendi bekası için hem dünya çapında, hem de tek tek ulus-dev-

let birimleri ölçeğinde her türlü yola başvurdu. İletişim araçlarının ve okul eğitimi olanaklarının varlığı bugünkü düzeyde iknânın gerekleri de, gereçleri de arttı, ilh.

SÖZCÜKLERİN FETİŞ KARAKTERİ

Siyasetçilerin, sistemin kuramcılarının, sair uzmanların ve tabii ki medyanın kurulu düzen lehine oluşturdukları ikna mekanizmalarının pek çok ögesi var. Ama yazımızın konusu onlardan sadece bir tanesiyle ilgili: Kamu oyunu şekillendirenler, sloganların, tekerlemelerin yanı sıra zaman zaman şablon kavramlar atarlar, bunları mümkünse, bir-iki sözcükte, tek bir terimde simgeleştirirler, şayet tutarsa onu fetişleştirirler. O fetiş muttasıl tekrarlanır durur, üzerine tartışmalar yapılır, karşıtları bile onun çekim alanından çıkamazlar; fetiş eskiyene ya da bir yenisi bulunana kadar işlevini icra eder. Gerçekte asıl icra olunan egemenlerin hükmüdür.

Son zamanların fetiş sözcüğü ise Türkçe'siyle "küreselleşme". [Batı dillerindeki "globalizm" (küresellik) ile "globalizasyon" (küreselleşme) bizde tekleşti, "küreselleşme" ya da onun yabancı-yerli melezi "globalleşme" olarak yerleşti.]

Küreselleşme sözü ilk kez ne zaman, nereden çıktı bilmiyorum, ama Perestroyka'cılarını onu Batı'lılardan daha fazla kullandığını, böyle diyerek kapitalizm ile sosyalizm arasındaki farkı önemsizleştirmeyi, sistemler arasındaki mücadeleden vazgeçmeyi kastetdiklerini, "sorunlar globaldir", "karşılıklı bağımlılık içindeyiz", "hepimiz aynı gemideyiz" (yani, batarsak hep birlikte batarız) gibi sözlerle Batı'ya güven vermek, karşılığında yardım almak istediklerini anımsıyorum. Kapitalizm, tabii ki, buna itibar etmeyecekti, çünkü onun için bu dünya bir menfaat dünyasıydı, kurtlar sofrasıydı, orda kimse kimsenin gözünün ya-

şına bakmazdı, seni niçin gözetinlerdi? "Üretim araçlarının özel sahipliğini yerküre yüzeyinde kaldırmak, mülkiyeti toplumsallaştırmak, çalışana yaymak üzere seni mülksüzleştireceğim," diyeceksin, bunları izleyegeldiğin yolla başaramayınca da insanlık sorunlarının müşteri-rekliğinden söz ederek, karşıdakinin sana yardım edeceğini umacak denli safdil olacaksın. O ise, elbette, "Sen aradan çekil, eğer böyle bir süreç varsa, onun sahibi de, patronu da benim," diyerek, küreselleşmeyi kendisine mal edecekti. Haklıydı da, çünkü o süreç sosyalizmden önce de vardı: Taa kolonyalizmin tarih sahnesine çıktığı merkantilist evrede başlayan ve kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasını dünyaya tanıtan —gerçekte sosyalist enternasyonalizmin maddi önkoşullarının başlangıcını da temsil eden— o süreç (üretimin sosyal karakterinin ya da başka bir deyimle sosyal işbölümünün uluslararasılaşması süreci) kapitalizmin inisiyatifinde idi. Kapitalizm için, sosyalizm akim kalmış bir deneme, tarihte bir parantez haline gelmeli, süreç eskisi gibi salt kendi patronajına dönmeliydi.

Sonuçta "globalizm" ve "globalizasyon" kapitalizme kaldı, "emperyalizm" sözcüğünün silinmesi için bir fırsat oluşturdu; kısa zamanda, bir propaganda, endoktrinasyon ve koşullandırma aracı haline geldi, ondan da günümüzün fetişisi doğdu. Bu fetişin en çok etki kazandığı ortamlardan birisi, ülkemizin ekonomik, politik, akademik ve medyatik elitleri ile onlara kulak verenlerdir. Nitekim, sözcük olur olmaz kullanılıyor. "Küresel" sıfatı "dünya çapında, dünya ölçeğinde" sözünün yerine geçti; örneğin "dünya barış" değil, "küresel barış", "dünya pamuk rekoltesi" yerine "bu yılın küresel pamuk üretimi..." ya da "küresel bira tüketimi" veya "AIDS küresel bir hastalıktır" deniliyor, vb. Böylesi kullanışlar, eğer zihinleri ve dilleri koşullandırma niyetini taşımıyorsa, biz-zat o koşullanmanın kurbanı olmuş fetişçilerin konformizmini temsil ediyordur.

Dilde abartı sıfatları balon gibidirler: Müthiş, süper, hiper, mega, korkunç, dehşetli, acayip, muazzam, muhteşem, inanılmaz... Siz onları üfürüp şişirdikçe, içlerindeki boşluk büyür, anlamları muğlaklaşır, pek çok ismin başına gelirler. Nüansları ve ayrıntıları yok ederek, dili biteviyeleştirirler, konuşmayı kısırlaştırmaktan, dolayısıyla zihni yavaşlatmaktan başka bir işe yaramazlar, çünkü zihnin işlemesi ve gelişmesi ile dilin zenginliği arasında doğrudan bağlantı vardır.

Zihin tembelliği ve düşünsel sığılaşma dili fakirleştiriyor, o fakirlik düşüncüyü köreltiyor, ilh. Fetişler de balon sözcükler gibidir. Bir terim fetişleştikçe, temsil ettiği kavram balon gibi büyüyor, büyüdükçe hem müphemleşiyor, hem de kırkanbarlaşıp içeriği çeşitleniyor, kim neyi, nasıl algılıyorsa, eğilimi, tercihi neyse, içinden onları çekip alıyor, ya da öne çıkarıyor.

Küreselleşme fetişisi de öyle: Değişik değişik öznel algılanışları var. Dünyanın esenliğini Amerikan libe-

ralizminde ve Amerikan rüyasında bulan uç tipleri saymayalım. Ekonomik çıkarları gereği uluslararası kapitalizmi yücelten iş adamı, borsa simsarı (küreselcesi "broker") ve benzeri tipleri de hariç tutalım, kişisel, maddi çıkar beklemeyen yerli küreselcilere bakalım, onların da farklı farklı öznel tercihlerini görürüz. Kimisi teknoloji tapıncı içindedir, uygarlığı salt teknolojide gördüğü için küresel-

liği kutsar: günün pek çok saatini bilgisayarı başında geçiren genç öğrenci için, küreselleşmenin en büyük harikası, odasına kadar gelmiş PC ve İnternettir, insan insana ilişkinin yerini insan-makina ilişkisinin alması, insanlarla, hatta anne-baba-kardeşleriyle geçirdiği saatlerin kaç katını sanal alemde geçiriyor olması bir deformasyon mudur, değil midir, gencimizin böyle bir sorusu yoktur; kimisi insanlığın geçmiş birikimlerine, kültürel, toplumsal geleneklerine, toplumsal dokunun harcı sayılan ve insanları yüz yıllardır bir arada tutan değerlere, öğelere aldurmaz, aklınca modernidir de aslında cahildir; edebiyat, sanat boş adam uğraşısıdır ona göre. Sait Faik'in adını bile duymamıştır, Turgut Özal'ın, "Sen hiç roman okudun mu?" diye soran Çetin Altan'a verdiği, "Ben masal okumam," yanıtındaki gibi, "müsbet bilim" ve "teknoloji" kafası taşır, modernizm budalasıdır, "bilim-iletişim-bilgi toplumu-Microsoft-Silicon Valley" diye tesbih çekerek, dergi kültüründen edinilmiş "mikroprosesör, super çips, biyo-kompüter, yeni kuşak bilgisayarlar, polimerler kimyası" konularında konuşmayı pek seve seve küreselcilerdir. Çağdaş dünyanın birörnekleştirme ve insanları basit tasnifler içinde biçimlendirme dinamikleriyle birbirlerine pek benzeşmiş böyle prototiplerin dışında da küreselciler var: Örneğin "Ceberrut ulus- devletten ancak küreselleşmeyle kurtulunur, Türkiye başka türlü adam olmaz, uluslararası hukuk ve evrensel hümaniter normlar bu yoldan yerleşir, dünyada ulus-devlet belası böyle son bulur," diye düşünen aydınlar az değil. Daha daha, Marksizmin 150 yıl önce öngördüğü enternasyonalizme, ulussuz, devletsiz, sınıfsız topluma küreselleşmeden geçilerek varılacağı savında olan eski Marksistleri veya, "Daha bugünden küreselleşme kapitalizmin ve ABD'nin aleyhine dönmüş, süreç tersyüz olmuştur, yakında küreselleşme sözcüğünü onlar değil, biz bayrak edineceğiz," diyen küreselci anti-kapitalistleri unutmamak gerekir.

Kavram bir tek ülkede kişiden kişiye değiştiği gibi, ülkeden ülkeye daha da farklılaşmış. Tek kutuplu dünyanın merkezindeki ABD'nin yurttaşı ile o merkeze çok uzak olmayan Almanya'nın yurttaşı arasında bile algılayış farkı var. Amerikalı, sürecin en çok kendi ülkesine ve dolayısıyla kendisine yaradığını, çünkü sürecin ta merkezinde Amerikan büyük sermayesinin ve ABD adlı "küresel ulus-devletin" durduğunu, mevcut tek kutbun ABD olduğunu bilir. ABD'li zaten 1945'ten beri dünyanın hakimi, düzenleyicisi, koruyucusu ve yarının kurucusu olarak kendi ülkesini ve devletini görmekteydi, işte artık bu tartışılmaz biçimde kanıtlanmıştır, ABD'nin yerküre-

deki konumu kesinleşmiştir. Bir Alman her ne kadar Mercedes-Benz, Chrysler'ı satın aldıysa da—Amerikan mali sermayesinin Avrupa şirketlerini yuttuğunun farkındadır; o halde, şimdilerde küreselleşme denilen çağdaş finans, endüstri alanları, pazar, işgücü, doğal

kaynak paylaşımında ve düzenlemesinde yaya kalmanın yolu AB'nin mali ve iktisadi gücünün büyümesinden, Euro'nun güçlendirilmesinden geçer, diye düşünerek küreselleşmeyi AB eksenini etrafında görür. Bir Malezyalı için, küresellik önce çok iyiydi, dışarıdan bol para geliyordu, yöneticileri dünyanın en yüksek binasını bile inşa etmişlerdi, ama Amerikan finans spekülörlerinin bir el işaretiyle paralar ülkeden çekiliverince ve Üçüncü Dünyanın yeni yetme zenginlerinden Asya Kaplanları uyuz tekire döndüverince, üstelik içeride eş-dost kapitalizminin (crony capitalism) tüm çirkefi ortaya saçılınca, acaba şimdi Malezyalı ekonomist için küreselleşme nedir? Onu bilmiyorum, ama bir Bağdatlı, bir Belgrad'lı için tepesine yağın füzelerin, bombaların, ilaçsızlığın, gıda-sızlığın adının küreselleşme olduğunu iyi biliyorum. Ya da kendi vatanında sığıntı bile olamamış Filistin'li için küreselleşmenin mücessem ifadesinin siyonist devletin ve onun kayıtsız şartsız destekçisi ABD politikalarının olduğunu. Bir Afrika'lıya göre küreselleşme, binlerce yıllık florası büyük devletlerin gereksinmelerine göre değiştirildiği için, doğal ekonomiden kopuşla, kayda değer hiç bir yatırım da yapılmadığından—üretim dışına itilerek, çarpık çurpuk kentlerin yoksul varoşlarında mahkûm edildiği işsizlik ve sefaletten kurtulmanın tek yolu olarak gördüğü, eski metropol efendisi Fransa'nın, Britanya'nın bir büyük kentine kapağı atabilme ihtimalidir. (Oysa eskiden köle tacirleri kara Afrika'lıyı zorla götürüyorlardı, işgücü dolaşımı o zaman da vardı: 1550 - 1850 yılları arasında yeni ve eski kıtaya götürülmeye karşı koyduğu tacirler öldürülen veya gemide ölen siyahların sayısı, tacirlerinin defterlerinden çıkarılan rakamlarla, 70 milyon kadardır.) Bir Brezilyalı için küreselleşme, kimi dünya endüstri devlerinin istemleri uyarınca kesilen Amazon'un kauçuk ormanlarından GSMH'ya giren, eh, kendine de kııntısı düşen paradır belki de. (O ağaçlar ki, tüm yerküre canlıları için çok önemlidirler, zira gezegenimizin akciğerleridirler). Ya da bir Asya yoksulu için küreselleşme, sanayi ülkelerinin nükleer atıkları sayesinde milli ekonomisine giren çöplük parasıdır. Küreselleşmeye subjektif bakışların farklılıklarına ait örnekleri uzatmağa gerek yok, fakat küreselleşme kültünce belki ayrıntı, belki de geçici olgu gibi görüldüğünden hiç anılmayan bu ve daha pek çok özellik, küreselleşme fenomeninin boyutları arasındadır.

ÇAĞDAŞ KONFORMİZM

Her şeyden önce, zihinlerin bir fetişle körelmesi rahatsız edici. Şu ya da bu şekilde eğiticilik, yol gös-

tericilik yapan, politika üreten, karar ve uygulama hiyerarşilerinin yer alan kimilerinin böyle hazır kalıpcı, düşünce tembeli olmaları can sıkıcı.

İkincisi, onlardaki mutlaklaştırma tutumu, "olmazsa olmaz" yaklaşımı, doğruyu kendi inhisarında görmek hem akli değil, hem de

özgürce düşünmeye aykırı. Bilim, bilgi, bilişim, teknoloji, evrensellik, çağdaşlık adına insan aklının modern köleliği kabul edilemez. Niçin toplumun enteligensiyası, düşünen, yol gösteren kesimleri bir terimi giyinip kuşanacak, yere göğe koyamayacakmış? İnsanlığın yeni ve nitel bir evresinin adı mı küresellik? Bir felsefi akım mı? Bir öğreti mi? Hümanizmin bir aşaması mı? Bir düşünce sistemine, ekolüne mi sahip? İnsanlığın hangi düşünsel ve kültürel mirasının devamı, hangi geleneğinin ve etik birikiminin mirasçısı? Eğer bir birikim söz konusuysa, sermaye birikiminin ileri boyutlarda uluslararasılaşmış niteliğidir. Sermaye aleminde küçüklerin yaşama şansı kalmadı, büyükler ya birleşerek, ya da başkalarını yutarak daha, daha, çok daha büyüdüler diye, sermayenin karakteri mi değişti ?

Kapitalizmin içinde kalıcılaştırmış terimler yerine otururlar, çünkü gerçek hayattan kaynaklanırlar. Ekonomide liberalizm, üretimde Taylorizm veya Fordizm denince anlarsınız, monetarizm de öyledir, kolonyalizm, militarizm, nasyonalizm, urbanizm, metropolitizm de. Bütün bu "izm"lerin içeriği somuttur. Peki globalizm hangi somutu içermektedir?

Üçüncüsü, bir zihin olayı olarak karşımıza çıksa da, saiklerini psikolojide aramak gerekir. Türkiye'nin içinde bulunduğu çaresizlik psikozunda, umutlu ve iyimser olmanın kolay yolu dünyanın iyiye gittiğine inanmaktır; o inanış abartılırsa, küreselleşme gemisine binmekten başka çare kalmaz. Sanki o geminin kaptan köşküdekiler, sistemin doğasında mevcut bulunan ve kapitalist olmanın vazgeçilmez güdüsü "durursam düşerim" den de kaynaklanan ağgözlülükleri ve asla dinmeyen hırsları besbelli kapitalistler değil de, Rönesans'ın, Aydınlanma'nın, çağdaş edebiyatın hümanistleri, iki bin yılı aşmış düşünün mirasının seçkin filozoflarıdır, insanlığın acısını ve yarımın evrensel sorumluluğunu yüreklerinde taşıyanlardır!

İyimser ya da kötümser olmak akli değil, ruhsallığı ilgilendirir. Verileri sıralayarak iyi bir tablo çiziyorsanız, iyimser değil, gerçekçisinizdir, verilerdir önemli olan. Yok, tablo kötüyse, kabahat sizde değil, ortadaki verilerdedir, siz gene gerçekçisinizdir. Tablo ürkütücü diye küreselleşmeyi kurtarıcı görüyorsak, bu iyimserliğin altındaki dürtü çaresizliktir, kolay tercihtir. İnsanlığın ve ülkemizin önünde hangi olanaklar, hangi alternatifler, yollar var diye düşünmeksizin, onları ve sosyal güçlerini aramaksızın izlenecek yol, insanlığın yazgısını birilerinin iyi niyetine, inayetine bırakmaktır, onların irade ve buyruklarına tabi olmaktır.

"Küreselleşme yerçekimi gibi bir şeydir, ona karşı çıkılamaz," diyorlar. Küreselleşme niçin iyidir, yararlıdır, sorusuna yanıt getirmeden böyle bir savlamaya giden yaklaşım, bir takım eko-

nomik yasaları, politikaları insan iradesi üzerinde hüküm süren, değiştiremez, etkisizleştirilemez mutlaklıklar gibi göstererek, insanın özne olmasını hiçe saydığı ve toplum süreçlerini doğa yasalarının kesinliğiyle açıklama kolaylığına sığındığı gibi, bilimsel de değil. Doğa yasaları niçin karşı çıkılamaz olsun? İlkel insan, doğa yasalarına boyun eğmediği, onlara karşı mücadele edebildiği için var olabiliyordu. Yerçekimi benzetmesini pek seven ekonomi profesörü, dört asır önce Asitane'li hemşehrisi Hazerfen Ahmed Çelebi'nin yerçekimine karşı çıktığı için uçabildiğini unutmuş olmalı, Mongolfier'leri de, Wright'ları da. Bir çok teknik buluş doğa yasalarına tevekkül eden değil, karşı çıkan ve başka doğa yasalarını kullanabilen akıllar sayesinde başarılmıştır. Ağırlık, gravite ile kütle arasındaki ilişkinin doğrudan sonucu olduğuna göre, eski insanın büyük buluşlarından kaldıraç, yerçekimine karşı çıkmaktı; kaldıraç kolunun uzatılmasıyla varılan çıkık, veya daha ağır, daha hızlı taşıyabilmek için kızıağın yerini alan tekerlek de öyle. Eğer doğa yasaları emsal alınacaksa, toplumsal yasaları da mutlak görmemek, bir takım toplum yasalarına, başka toplum yasalarını işlevlendirerek karşı çıkarak niçin düşünülmesi? En başta, emeğin meta haline gelerek, işgücü adıyla alınıp satılması ve alıcıya artı-değer bırakması, kapitalizmin eşitsiz gelişmesi, piyasanın belirleyiciliği ve dokunulmazlığı (fakat iletişim araçları sayesinde reklamlarla yönlendirilebilmesi, yani sanal ve yapay bir yönünün bulunması), sermayenin uluslararası düzeyde aşırı merkezileşmesi (ekonomin kontrolünün gitgide daha az sayıda elde toplanması), aşırı üretim fazlasının oluşması (kaynak israfı), pazarla ve iletişim araçlarıyla talep yaratarak körüklenen tüketim çılgınlığının doğayı (insanın yaşama ortamını) tahrip etmesi gibi, çeşitli kapitalist olgular ve yasalar, insanlığın başka yasalarıyla ve dinamikleriyle önlenebilir mi, diye niçin sorulması? Bugüne değin verilmiş yanıtlar ve uğraşlar sonuçsuz kaldıysa, yanıt ve çözüm aramağa devam etmekten niçin vazgeçilsin? Ama gözler kapitalizmden kamaşınca, ABD'nin kurduğu üstünlük ebedi bir "Pax Americana" sanılınca, kapitalizm tabii ki, tarihin sonudur. Sınıflar ve sınıf karşıtlıklarına ne olmuştur, eşitsiz kapitalist gelişmenin getirdiği zengin-yoksul dünyalar uçurumu —insansızlığı bir yana— dünya için nesnel bir tehlike değil midir, küreselleşmeyle ulus devlet sona eriyor diye diye güçlenen ABD adlı ulus-devletin patolojik pervasızlığının sonu nereye varacaktır, 2001'de ABD'nin askeri bütçesi 305 milyar dolar (yeni yılda % 25 daha artacak), ikinci gelen Rusya'nın 55 milyar dolar iken, bu askeri üstünlük ve harcamalar o ülkenin mali oligarşisinin

dünyadaki konumuyla birleşince, bu emperyalizm değilse nedir? gibi daha pek çok soruyu akla getirmemek rasyonel düşünmemektir. Osmanlı'da "İngiliz-Boer Harbi" denilen savaş ile

Amerikan-İspanyol Savaşı yıllarından, yani 1890 sonlarından beri girilmiş olan evre devam etmektedir; o evreye İngiliz burjuva iktisatçısı Hobson "emperyalizm" adını vermişti, bugün özce değişmiş bir şey yoktur, olsa olsa artan karakterini vurgulamak için, o sözcüğün önüne bir "ultra" sıfatı konulabilir. Peki, küreselleşme propagandasından bir çıkarı olmayanların, bu külte kapılmaları niye? Ondan, küreselleşmenin efendileri ve bölüşümde kendilerine pay düşenler yararlanıyor. Hem, unutulmasın ki, "Pax Romana" ebedi olmadı, "Pax Americana" da olmayacak.

KÜLTÜN İKONLARI

Küreselleşme kavramı bizde yavaş yavaş bir kült oluşturuyor, kendisiyle birlikte yardımcı kavramları, rozet sözcükleri, yan şablonları, ritleri, koşullanmaları getiriyor. Dinselleştirilmiş her düşüncenin "kutsal" ve "günah" kabulleri olur. Küreselleşme kültürünün de var.

En büyük kutsallık "piyasa"dır, onu itham etmek zinhar zındıklıktır. Ona karşı tek bir eleştiriye hemen refleks gösterilir, kamu mülkiyeti, ekonomiye devlet müdahalesi, özelleştirmenin tartışılması da öyledir. Bunlar mutlaklardır, çünkü pazar ekonomisi insanlığın en büyük buluşudur.

Kültün diğer bir yardımcı şablonu "Hi-Tech" sözüdür. Teknoloji hayranlığını ifade eder. Sanki teknolojik gelişme insanlığın varlığı ve iradesi üzerinde devinen, (Con Ahmed'in devr-i daim makinası gibi) kendi enerjisini (finansmanını) kendisi üreten, insan üstü, doğa üstü özerk bir güçtür. Yani "yüksek teknolojiyi insana değil, insanı yüksek teknolojiye tabi sayan, insanı özne görmeyen bir soyutlamadır bu.

Teknoloji tapıcının türeği "bilgi toplumu" sözü bir başka rozet sözcüktür. Ne ki, terimin aslı "enformasyon toplumu"dur. Çeviride terimin mucitlerinin ötesine geçilerek, basit bir "enformasyon" sözcüğü, bilgi'ye tahvil edilmiştir. Şayet Türk küreselcilerinin bilgiden anladıkları buysa, haberi, ya da danışma bürosu bilgilerini bilgi sayıyorlarsa, o başka! Ama bilgi demek, bilimsel, akademik, felsefi, kültürel bilgidir, medya haberleri ya da tren saatleri değil. Nitekim, Batı'nın aydınları, yani gerçek bilgi sahibi olanları, "Çağımız enformasyon çağıdır," diyen küreselcileri, "Evet, çağımız enformasyon ve dezenformasyon çağıdır," diye yanıtlıyorlar.

Terminolojinin bir başka ögesi "Yeni Dünya Düzeni"dir. Bu sözle tek kutuplu bir dünyanın kastedildiği, o kutbun ABD olduğu besbellidir. 1970'lerin BM literatüründe "Uluslararası Yeni Ekonomik Düzen" diye bir deyim ve bir "proje" vardı. O projenin ardında, dünyanın zengin ülkeleriyle yoksulları arasın-

daki uçuşunu "olabildiğince" azaltmayı öngören bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Bu proje, geliştirilip olabildiğince de olsa uygulanması yönünde somut hiç bir çaba gündeme gelmeden rafa kaldırıldı. Bir daha da adı sanı duyulmadı. Şimdi ise, Amerikan kaynaklarınca "Soğuk Savaş sonrası düzeni" diye nitelen-dirilen, bildiğimiz Yeni Dünya Düzeni zuhur etti.

Jargonun en vazgeçilmezleri arasında bir de 1980'lerde başlayan "neo-liberalizm" var. Kuramcılarınca "ekonomik gelişmeye engel oluşturan devlet yapılarının, özelleştirmeler, yapısal düzenlemeler, yasa değişiklikleri ve katı bir finansal disiplinle yıkılmasıyla serbest ticarete ve pazara dayanan ekonomiye geçilmesi" diye özetlenen bu ekonomik politikanın bütün öğeleri, yukarıda da anıldığı gibi, tabudur. Fakat neo-liberalizmin uygulandığı Avrupa ülkelerinde sosyal devlet var. Neo-liberalizmi ABD'deki gibi savunmuyorsanız, Türkiye'de feccaat haldeki kamu sağlık hizmetlerinin yeniden düzenlenerek, kapsamlı bir tıp sosyalizasyonunun gerçekleştirilmesi, parasız eğitim olanağı, çalışanlara işsizlik sigortası, düşkünlere, gelirsizlere minimum geçim geliri, dar gelirli aile yardımı, çocuklara kreş ve sahipsiz yaşlılara huzur evleri, tarım politikalarından zarar görenlere düzenli tazminat, vb... olması gerekir. Bütün bunlar her AB ülkesinde "olmazsa olmaz"dır. Eğer devletinizi sosyal kılacak kaynak yoksa, o zaman vergilendirmenin ciddiye alınmasından niçin söz edilmiyor? Çünkü sosyal devlet de devletçilik sayılarak zihinlerdeki tabulara aykırı görülüyor. Oysa, bütün o öykünülen ülkelerde sosyal olmayan ABD başta— vergi çok sıkı uygulanır. Ama yerli neo-liberalizmdeki anlayış Turgut Özal zihniyetidir: Merhum, işletmelerin SSK prim borçlarıyla vergi borçlarını silen yasa ya da kararnameler çıkarırdı. C.Başkanı olarak, büyük meblağlardaki vergi borçlarını silen bir yasayı imzaladıktan sonra, vergilerini vermemiş ve borçlarından da kurtulmuş işverenler için, "İyi ki vermemişler," demişti, "verselerdi çarçur olacaktı, böylece o parayı yatırıma aktarmışlardır, bir işe yaramıştır." [Oysa Özal, ilkokuldan İTÜ sonuna kadar parasız eğitim görmüştü, kamu kuruluşu EİE'de sigortalı çalışırken, o zamanki adıyla İşçi Sigortaları'nın sağlık hizmetlerinden ailecek yararlanmıştı, devlet parasıyla bir kaç kez Amerika'ya "görgü ve bilgisini arttırmaya" gönderilmişti, EİE'nin yazlık kampında tatil yapmıştı, vb.]

Belki diğerleri kadar önemli olmayan bir başka sözcük de "milenyum" oldu, yirmi yıla yakın zamandır "2000'ci yıl" etrafında umut halleri yaratıldı. 2000 yılından bu yana ise "milenyum", modernistlerin kelime dağarcığında küreselleşmenin yanında yer aldı. Oysa takvim zorunlu bir pratik araçtır; kapitalizm, gücünden dolayı kendi takvimini dünyada geçerli kıldı diye, ben niçin İsa'nın varsayılan doğum yılını sıfır kabul eden, bir papalık takvimindeki yıl ölçeğine göre 10'un ikinci ve üçüncü kuvvetlerini yüzyıl, binyıl diye önemseyeyim ki? Müslümanların takvimi ayrı, Budistlerin de, Brahmanların da. Salt onların toplam nüfusları 4 milyarı geçiyor.

Hristiyan takviminin milenyumunu evrensel sayıp, umut vesilesi yapmak Avrupa-merkezci (Öro-santrist) kültür koşullanmasının bir yansıması ve gösteri toplumunun imajiner bir atraksiyonunun bizdeki yansıması.

Atlanmaması gereken bir nokta daha var: Yerli küreselcilik, küreselleşmeye karşı çıkan siyasal sol ve yurttaş örgütleri sözcükleriyle pek didişirken, asıl güç odaklarıyla hiç uğraşmıyor. Oysa Nice'e, Ceno-va'ya, Selanik'e gidenlere değil, başka mahfillere dönüp bakmak gerekiyor. Ekonomi yönetiminin IMF ve Dünya Bankası buyruklarına itaati konusunda küreselci, çalışanların istemlerine karşı da küreselci (IMF gibi Hayır'cı), tarımımızın hepten öldürülmesi karşısında da küreselci (çünkü küreselleşme merkezleri öyle istiyor) olan küreselcilerimizin hepsi değilse de şaşılacak bir çoğunluğu, Kürt sorununun evrensel normlarla çözümünde Türk'çü, ölümlü oruçlarında ve hapishane operasyonlarında kendilerini ortalarında hiç görmediklerimiz için gene Türk'çü (Hikmet Sami Türk'çü), BM'ler nezdindeki ikili görüşmelerden çekilen, yeni çağrıya da gitmeyen Denktaş'ın dayatmaları önünde ve onu destekleyen dış politikalarda (off-shore'lar, daha beyaz yıkamalar, kumarhaneler diyarında) KKTürkC'ü, ya da İtihatçıların "Ermeni tehciri" konusunda (yani tarihte bakarken), Enver-Talat-Cemal'ci Türk'çü, bütün bu küresel konularda ulus-devletçi, hatta yer yer şovenci, ya da suskun ve tedbirli kaldıkları görülüyor. Ne biçim "küreselcilik"tir bu? Garip olan şu: Türkiye'den Ceno-va'ya gidenlerin hemen hepsi, resmi ideoloji karşısında ses veriyorlar, küreselcilerin pek azı öyle yapıyor. İnsan haklarına değgin tüm aktif çabalarda, duruşmalarda, forumlarda, yurttaş girişimlerinde, toplu imza çabalarında hep anti-küreselciler önde. Küreselcilik piyasasının uluslararası belirleyiciliğinde aranırken, evrensel hakların hayata geçirilmesinin mücadelesi, kendisine dudak bükülen aktif sola kalıyor.

POST-GLOBALİZM NE ZAMAN GELECEK?

Bu yazı ülkemizdeki küreselleşme fetişçilerinin yaklaşımlarına yoğunlaştı. Oysa küreselleşmenin fetişçi olmayan yanlıları ve argümanları da var. Ayrıca uluslararası iş bölümü, emeğin yeryüzünde bu ölçekte sosyalleşmesinin ve teknolojinin vardığı boyutların kapitalizmi mutlaklaştırmayan perspektifleri, teknoloji yoğun üretim ile emek yoğun üretim arasındaki ilişkilerin metropollerde ve dünya ölçeğindeki gelişme eğilimleri, önümüzdeki dönemin en önemli sorunlardan metropol ülkelere akım ve göçmen sorunu, dünyada kültürlerin tanışması ve enterferansının mı, yoksa belli bir kültürün yaygınlması ve öteki kültürleri silikleştirmesinin mi yaşandığı, iletişim ağlarının vardığı gelişkinlik düzeyinin getirdikleri ve bunlar üzerindeki kontrolün götürdükleri, Kuzey-Güney uçuşunun sonuçları ve muhtemel evrimi, Huntington'u "uygarlıklar çatışması" savına götüren gözlemler, uluslararası ekonomide santrali-

zasyon ve desantralizasyon trendleri, kapitalizmin potansiyelleri ve rezervleri, tek kutup-tek süper güç patolojisi içindeki karargâhın daha ileri militarizasyonu (ABD'nin anti-balistik kalkan ve yeni "Yıldız Savaşları" tasavvurları), buna karşılık dünyamızın ileriye dönük dinamikleri, ulus devletin geleceği gibi küreselleşme terimini doğrudan ilgilendiren bir çok önemli konuyu adı geçen kültürün koşullanmalarının dışında artısıyla, eksisiyle ele alıp irdelemek gerekir.

Türkiye küreselcilerine ayrılan bu yazıyı, küresellik karşıtları üzerine bir not düşerek bitirmek istiyorum. Nasıl ki, küreselleşmenin yanlıları farklı farklıysalar, karşıtları da aynı değildir. Yöneten mahfiller arasında küreselleşmeye karşı çıkanlar bulunduğu iddiasını bir yana koyalım, zira Batı'cı olmak, şu ya da bu ölçüde küreselciliktir. Yönetim dışındaki siyasal eğilimler arasında, İslami hareketin küreselleşmeye derece derece mesafeli ve karşı duran kesimleri var; Batı'ya ve ABD'ne karşıtlıkla, uluslararası İslami hareketin başka bir siyasal kutup oluşturma çabaları da rol oynuyor olabilir. 1400 yıl öncenin özgül bir toplumsallığında vazedilmiş umdeleri referans alan, hiç bir görüşünü, ilkesini gözden geçirmemiş bir yaklaşım siyaset sahnesine çıkıp, sosyal düzen oluşturma savını taşıyorsa, onun geriye dönüklüğü küreselliğin alternatifi olamaz, çünkü öngördükleri ve hatta oluşturdıkları şimdiki düzenler küreselcilerinkinden bin defa daha gayri insanidir; ne ki, ona karşı verilecek düşünsel uğraş, geçmişten kopuk, yerel değerlere bigâne, insanın manevi dünyasını hiçe sayan, bireyi sırf üretim ve tüketim yapan bir yaratığa indirgeyen, Batı hayranlığıyla yüklü, Batı'nın pek çok insani ve kültürel değeri yerine, yozluğunu taklit ve ithal eden (ama nedense, döner ve şiş kebab dışında hiç bir kültürel öge ihraç edemeyen, çünkü Osmanlı düşmanlığı, geçmiş reddiyeciliği, yerellik küçümsemesi sonucu hemen hiç yerel kültür ögesi bırakmamış olan) Türk modernizminin kişilsizliğiyle ve yöntemleriyle başarısızdır. İçeride ve dışarıda onun üzerindeki modernist-globalist zora karşı çıkmak, "fikirlerine karşıyım, ama onları savunma hakkına saygılıyım" diyen bir demokrasi anlayışıdır, onun demokrat olmadığını bile öyledir. Benim için, demokratizm budur: Irkçılık, faşizm, soykırımcılık vb. gibi, insanlık suçu olanlar hariç, hiç hoşumuza gitmeyen görüşlere bile tahammül edebilmektir, habire partilerini kapatıp, yasaklar koyup, görüşlerini ifade edemez hale getirmek değil (AİH Mahkemesi de sizi onaylasa, değil).

Öte yandan, sol kapsamı içinde sayılan bir kesim ve bazı köşe yazarları, öğretim üyeleri veya sayıları hiç de az olmayan öğrenimli başka kişiler var. Ulus devleti yüceltmiyorlar, bağımsızlık adına milliyetçilik yapıyorlar, siyaset üzerindeki politika dışı politik vesayeti kutsuyorlar, demokrasiye pek az inanıyorlar, bakışlarına ilkesellik ve evrensellik

değil, pragmatizm hakim, Batı'ya karşı çıkma adına uluslararası platformda gündemde olan -yukarıda andığımız önemli konularda—Türk'çülüğü ve devlet'çiliği, hatta yer yer yayılmacılığı savunuyorlar, ilh.

Küresellik karşıtı diğer belirgin eğilim ise, karşıtlığını sığ değil, bilinçli bir anti-kapitalizmle muhtevalandırmış olan ve küreselleşme konusunda, ulus-devletçi, milliyetçi değil, enternasyonalist ve barışsever bir dünya görüşüyle davranan siyasallıktır. Emperyalizmin politikalarına küçük burjuva milliyetçiliğiyle karşı çıkmak da elbette bir karşı çıkıştır, ama milli devlet tapıncı, ister istemez, onun sınıf karakterini ve asli işlevini yok sayarak, uluslararası konumunun ve bağlarının gerçek niteliğini görmezlikten gelmeyi getirir. Bu nedenle, burjuva kozmopolitizminin karşısına —sloganda değil, içerikte— enternasyonalizmle çıkıldığı takdirde ancak, evrensel olunabilir ve hakça bir uluslararası ilişkiler ağı öngörülebilir. İstenilen, çatışma değil, adil dünya barışıdır, ulus-devletlerin didişmeleriyle, şimdiki yaygın etnik —merkezcilik (etno-santrizm) ile acıları sürdürmek değil, kalıcı kardeşliğin temellerini atma düşüncesini hakim kılmaktır.

Bütün bu özelemler kimileri için gerçekçilikten uzaklaşmaktır, "İdeal olan"ı abartıp, ütopyizme gitmektir. Ama ideali olmayan insanlık olamaz. Kapitalizmi tarihin sonu görmemek demek, insanlığın biriktire biriktire ve süze süze bugüne getirdiği değerler birikiminin en gelişkin bütünselliğini, en yetkin ifadesini aramak, özlemek ve öyle davranmak demektir.

Sonuç olarak, küreselleşme konusu tabii ki, daha uzun süre tartışılacak, ama muğlaklığı ve propagandif işlevi nedeniyle yerli yerine oturmayıp geçici kalacak, bu moda da geçecektir; muhtemelen, önce "post-globalizm" türünden bir terim ortaya atılacak, sonra o da yavaş yavaş sönümlenip gidecektir.

Antik Yunan vazosu (M.Ö. 5. yy.)

Devrim ve karşı-devrim

Mehmet Özgen

Bütün Marksist teorik düşüncenin temeli olarak, ortaya atılan felsefi, tarihsel, kültürel ya da siyasal sorular bütünlüğünün birleştirici unsuru devrimdir.

A rtk 1991-2001 aralığı, kapitalist sistem ve sistem karşıtı hareketler açısından tarihen ayırdedilebilir bir dönemdir. Bu dönemde, "reel" diye nitelenen sosyalizm deneyimi çökmüş, yeni bir alternatif ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Ama bu sorun, küreselleşmenin ve liberalizmin ideolojik iklimi içinde, post-modern ve post-Marksist eğilimlerle etkileşim alanında tartışıldı. Bu iklim, kapitalizmin demokratik gelişme perspektifine dair hayalleri de besliyordu. Sonuçta buradan Marksizmin yeniden-üretimi ve yeni bir sosyalist alternatif ortaya çıkmadı.

Ne var ki, küreselleşme sürecinin ilk yıkıcı sonuçları kısa sürede ortaya çıktı. Küreselleşme hızlandıkça bölünmeler, parçalanmalar, çelişkiler de artıyor. Küresel emperyalizmin Üçüncü Dünya'da derinleşen sömürsü, yoksul halkların birikmiş öfkesinde patlamalara yol açıyor. ABD'ye yapılan saldırı ile yeni bir döneme geçiyoruz. Bu dönemin ana yönelimi dünya kapitalist sisteminin çözülme eğiliminin daha belirgin hale gelecek olmasıdır. Küreselleşmenin reforme edilebileceği hayalleri çöktü, milliyetçi eğilimler, dinsel motifli reaksiyoner eylemler sürece yön veren etkenler olmaya aday. Bu durum yeni teorik/politik sorunlar ortaya çıkaracak ve önceki dönemden devralınanlarla bir sorun yumağı oluşturacaktır. Üstelik, sistem-karşıtı bir politik strateji oluşturma ihtiyacı da zorunlu hale gelecektir. Zira "uluslararası terörizme karşı mücadele" konsepti burjuva demokrasisinin son kalıntılarını da ortadan kaldırma eğiliminde. Bu, sınıf mücadelesinin şiddetleneceğinin açık ilanı olarak da kavranmalıdır.

BİR "DEVİRİM SİLAHI" OLARAK FELSEFE

Bu koşullarda bütün teorik ve politik sorunları nasıl bir yaklaşımla çözebiliriz? Bu ancak bir devrim perspektifi ile mümkündür. Zira bütün Marksist teorik düşüncenin temeli olarak, ortaya atılan felsefi, tarihsel, kültürel ya da siyasal sorular bütünlüğünün birleştirici unsuru devrimdir.

Ancak tarihsel maddeciliği olasılıkçı (probabilist) bir determinizmle yeniden yorumlamak gerekiyor. Neden gerekiyor? Bu teoriyi aydınlanmacı tarihsel ilerleyiş mitinden arındırmak, tarihsel zamanla şimdiki zamanı, ya da ardışık (çizgisel) zamanla eşzamanlılığı birleştirmek ve nihayet tarih bilinciyle devrim perspetifi arasında mantıksal bağı yeniden kurmak için. Bu, Marksist felsefenin hem bilim, hem de siyasetle

ilişkisi sorunudur. Bir yanda büyük bilimsel-teorik dönüşümlerin felsefeyi yeniden düzenleme gereğini doğurması, öte yanda dünya görüşlerinin, ideolojilerin (post-akımların) teori alanına felsefe yoluyla yansımaları gerçeği var. Bu gerçek, Althusser'in "Felsefe teori alanındaki sınıf kavgasıdır"¹ sözünü bir kez daha doğrularken, felsefesiz siyasetin tıkanacağı bu kritik eşikte bir "devrim silahı" olarak felsefeyi gündemleştirmeyi önümüze koyuyor.

Marksizmin yeniden-üretiminden anlamamız gereken budur ve onun potansiyelleri bu yaratıcılığa fazlasıyla elvermektedir. Sermayenin, üretim sürecinin, üretim ilişkilerinin, dolayısıyla, sınıf mücadelesinin küresel bir bağlam kazandığı günümüzde bu kaçınılmazdır. Tarih ve devrim anlayışımızı prodeterminist (olasılıkçı dederminist) bir mantıkla temellendirebilir ve onun kavramlarıyla anlamlandırabiliriz. Üstelik kuantum teorisindeki belirsizlik (ya da kesinsizlik) ilkesi ve kaos analizleri, geleneksel gerçeklik tasarımlarını altüst etmekle böyle bir mantığı mümkün ve gerekli kılmaktadır. *Kesinsizlik ilkesi*'nin idealist yorumu, post-modern teori ve siyasete felsefi temel teşkil eden indeterminizme (belirlenmezciğe) açılırken, maddeci yorumu ise olasılıkçı bir nedenselliğe ve total şimdideş olan olayları zaman enlemi kavramı altında yapılandırmaya imkan tanıyor. Bu kavram, Althusser'in geliştirdiği eklemlenme kavramı ile biçimsel olarak özdeş; ama onun içeriğini derinleştiriyor. Bütün bu teorik çerçeve bize bir geçiş teorisinin öncüllerini verebilir, ya da -zamanın yapılandırılması anlamında- diyalektiğin devrimci bir kavranışını.

GEÇİŞ TEORİSİNİN BAŞLANGIÇLARI

Bir üretim tarzının bozulması, kendi kendisiyle özdeşleşememesi, ancak bir başka üretim tarzının koşullarını yaratır, onun zorunluluğunu değil. Zorunluluk, aslında, iktisadi yapıdan çok daha karmaşık, toplumsal bütünü içinden, yani ideolojik, politik, ekonomik bütünün dönüşüm şartları içinden, kesinlik olarak değil, *nesnel bir imkan* olarak doğar. Dolayısıyla, kapitalist üretim tarzının krizi, siyasal ve ideolojik şartların da yan yana gelmesiyledir ki, kapitalizmin yerine sosyalist üretim tarzının geçiş şartlarının bütününi yaratır. "Şartların bütünü" demek, bu yapılarla ilişkin çelişmelerin belirli bir momentte, belirli bir biçimde

Antik Yunan vazo figürleri (M.Ö. 6. yy.)

kaynaşması veya toplumsal kuruluşun ekonomik, siyasal, ideolojik, kültürel düzeylerinin ve bunların gelişmelerinin özgül bir eklemelenmesi demektir.

Eklemelenme, zaman kavramı açısından senkronik nitelikli olduğundan, “zaman enlemi” olarak da kavramsallaştırılabilir: potansiyel bütün veya olanaklar eğrisi anlamında. Bu kavram, durağan sınıflandırmalardan çok, içiçe girmiş dinamik ilişki, bağlantı, oluşum süreçlerini ifade eder, yani çelişkinin doğasını belirleyen bir işlev görür. Zira bir yapının bütünüle eklemelenme ilişkisi, ötekilerin etkileri ve işlevleri ile bağımlı olarak açıklanabilir. Bu bağımlılık yapıyı ötekilerle ve bütünüle gerilimli kılar. Bu da onun çelişkinsini ifade eder. Böylece belirlenim tek-nedenli değil, çoklu ve karşıklıklı bir belirlenim olur. Bu çoklu-belirlenim içinde bütünü oluştururan tüm elemanlar total bir davranışa yol açarlar. Althusser’in *üstbelirlenim* dediği şey, bu total davranışın kendisidir.

Zaman enlemi ya da zamanın yüzeyi, sistemin şimdiki an'a yayılımı veya “kesit” (mesela küreselleşme) diye adlandırdığımız durumdur. Çelişki açısından baktığımızda, hangi düzeyden baktığımıza bağlı olarak (üretici güçler-üretim ilişkileri, yönetenler-yönetilenler, sömürenler-sömürülenler, vb. gibi risk-güvence ilişkileri) biçimi değişen örgütlü ikili bir yapı olarak kavramlaştırmak mümkündür. Yani zamanın enlemi amorf bir dağılım içinde değildir, düzen/düzensizlik eğilimlerinin belirlediği kutupsallığa göre dağılım içeren bir iç-geometrisi vardır. Bu iç-geometri, risk ve güvence faktörleri gibi iki temel tutumun zaman enlemi üzerindeki dağılımlarının birbirlerini dışlayarak tamamladıkları (eşitsiz ve bileşik gelişme yasası gibi) örgütsel formdur. Bu faktörler olasılık kümeleri olarak birbirinin diyalektik karşıtı, bütünün içinde birbirini dışlayan eğilimlerdir. Zaman enlemi içinde birbirleriyle dolaysız ilişkiye girdiklerinde, yani karşıt kümelerden her biri öteki için risk olma riski tehlike düzeyine sıçratıldığında ve her biri ötekine karşı güvence oluşturmak (özdeşliğini veya aynen varkalma yeteneğini korumak) için, her bir temel sınıfın öteki karşısında hegemonya mücadelesine giriştiği momentler gibi, karşıt yönlerdeki niteliklerini (karşıt olasılık dalgaları olarak ortaya çıkan özgürlük, eşitlik ile egemen sınıfın tahakküm, barbarlık, faşizm gibi eğilimleri) dile getiren, kristalize eden dikey bir kopuşa uğ-

rarlar. Bu olanaklardan yalnızca biri ötekine karşı gerçekleşebileceğinden birbirlerini ötelemek zorundadırlar. Öteleme, vukubulma anı yaklaştıkça kutupsallığa ve dikey bir kopuşa yol açar. Bu kutuplar ki, bütünü'nün belirli bir an'daki aktüel temsilcisini belirler.

Devrim ve karşı-devrim, böyle bir dikey kopuşun yaşandığı ve temsilcilerden birinin fiilileştiği momenttir. Ancak bu tür bir kopuş, sistemin şimdiki anını betimlemiyor. Eşitsiz ve bileşik gelişme yasası ve Lenin'in “zayıf halka” teorisi çerçevesinde küresel bir devrimin nesnel imkanları doğmuş olmakla birlikte, sistem, devrim ve karşı-devrim gibi iki karşıt imkanın oluşturduğu bir ikilem karşısında değildir henüz. Buna karşın kapitalist sistem, yeni dünya düzeni ve küreselleşmeyle birlikte dengeden-uzak bir konuma gelmiştir. Denge-dışı durumlar ise kendi içsel aktivitelerinden meydana gelen dalgalanmalara yol açmakta ve sistem bu dalgalanmalara karşı duyarlı hale gelmektedir. Sözelimi, dünya finans sisteminin göbeğine yerleşen ve 2 trilyon doları kontrol eden güçler, kapitalizmin geleneksel yasallığına aykırı olarak özerkleşmektedirler. Bu özerkleşme ekonominin legal ve mafya ekonomisi olarak ikileşmesine yol açıyor. Böylece, her sistemin gösterdiği ardışıklık davranışı ya da deterministik gelişme durumundan rasgele dalgalanmaların denetimine girmekte ve düzen ve kaos arası ya da zorunluluk ve rasgelelik karışımı bir evreye geçmektedir. Bu rasgelelik, sistemin başlangıç ya da standart şartları açısından baktığımızda, denge durumuna özgü “normal” ve kararlı davranışlardan farklı yeni davranışlara ve sonuç olarak geri-dönüşsüz (tersinmez) bir evrime yol açmaktadır. Emperyalizmin kalelerine yapılan saldırı, böyle bir evrimi ivmelen-dirmeye aday gözüküyor.

Elbette ki dengeden-uzaklaşma'yı tek başına bu gelişme açıklamaz. Dengeden-uzaklaşma, sistemin davranışlarının çıkarsandığı evrensel nitelikli yasaların bozunumu anlamına gelir. Marksist iktisadi analiz açısından kapitalist sistemin temel hareket yasaları, sermaye birikiminin yasalarıdır ve sermaye birikimi de meta, değer ve artı-değer üretiminden kaynaklanır. Bozunum değer yasasının yozlaşmasından uç vermektedir. Bir yazımızda² değerın ardışık ilerlemekten çok senkronik (yanyana) bir çoğalma eğilimine girdiğini, kendi genetik koduna yabancılaşmakta olduğunu ve

böylece ardışık ilerlemenin (metalaşmanın) maksimal düzeye vardığını anlatmış ve bunun sermaye ve emek, kullanım değeri ve değişim değeri ilişkilerinde niteliksel farklılaşmalara yol açtığına dikkat çekmiş-tik. Gri alanların çoğalmasından ve sermayenin görece mafiyöz ilişkilerin denetimine geçmesinden söz etmiştik. Dengeden uzaklaşma evriminin bunlarla başladığını söyleyebiliriz.

Eğer küreselleşme, hem sistemin kendini tamamladığı bir periyod, hem de kendinden saptığı aperi-yodik (karmaşık) bir eşikse, önümüzdeki dönem böyle bir aperi-yodik katlanmaya maruzdur. Yani küreselleşme, tüm olanaklarını tekrar tekrar normladıkça kendine yabancılaşmasının limitine ulaşan, böylece kendini değiştirerek yeniden üretme yeteneğini yitiren her sistemde olduğu gibi, kapitalist sistemin kritik eşikliğini oluşturmaktadır. Bu tür bir katlanma nitel bir periyod katlanmasından kopuştur. Bunun ardışıklık kazanması, yine ardarda giden çatalaşmaları doğuracaktır. Dünyanın en zengin ülkesi ABD'nin en yoksul ülke Afganistan'a saldırısını izleyecek güç dengelerindeki değişimler, dünya sisteminde yeni restorasyon politikaları, kuvvetle muhtemeldir ki, zengin-yoksul ayrımına dayanan bir çatalaşmaya doğru gidecektir. Çatalaşma noktasına gelen bir sistem iki olasılıktan birini seçme durumuna gelir. İşte burada indirgenemez bir raslantısallık var. Doğal sistemlerden farklı olarak, toplumsal bir sistemde *irade* belirleyici bir rol oynar. Buraya yeniden döneceğiz.

KAPİTALİZMİN "UZUN DALGALARI"

Dünya kapitalist sisteminin son 25 yıllık kriz patlamaları, daha kısa zaman aralıklarında gerçekleşiyor olması bakımından, önceki dönemlerden ayrılır. Bu durum Troçki ve Mandel'in geliştirdiği "kapitalizmin uzun gelişme dalgaları" olarak bilinen teorik çözümleme kavramını yanlışlamaz. Çünkü Marksist uzun dalgalar teoreti, kapitalist üretim tarzının bütün tarihinin ayırdedilebilir niteliklere sahip parçalarını temsil eder. Yalnızca iktisadi faktörleri değil, sınıf güçleri dengesinde meydana gelen değişiklikleri, ciddi sınıf mücadelelerini, savaşları bu faktörlerle bütünleşik olarak içerir. Yani iktisadi faktörler ve sosyo-politik, ideolojik süreçler, birbirini karşılıklı olarak belirleyen (DNA molekülünün yapı modeli gibi) *ikili-sarmal* oluştururlar. Bundan ötürüdür ki süreleri düzensizdir. Ama sermayeyi, "içinde cisimlendirilmesi gereken somut toplumsal, siyasal ve insani güçlerden soyunduran"³ Kondratyef'in *simetrik* periyodları, içinde bulunduğumuz kritik eşik verileri tarafından görece geçersiz kılınmaktadır. Çünkü bu eşik, dalga boylarının kısaldığı ve zaman aralıklarının daraldığı bir *geçiş* özelliği taşıyor. S.B.'nin çöküşüyle, ABD'nin siyasal ve askeri hegemonyasını "yeni dünya düzeni" adı altında ilan ettiği son on yıllık süreçte bu zaman aralıklarının daralmakta olduğu gözlemlenebilir. Diyebiliriz ki bu çöküş, beklenenin aksine, sistemi kararsız davranışlara, dengeden-uzak duruma iten başat bir

etken olmuştur. Yeni bir genişleme dalgasının temel bir faktörü olmak bir yana, kapitalist sistemde uzun bir dönem boyunca bastırılmış iç çelişkilerin şiddetli bir patlamasına yol açmıştır. Bu aynı zamanda kapitalizmin coğrafi yayılmasının gerçek bir imkan olmadığı anlamına gelir. Aşırı birikim sorununun ortaya çıktığı mekan genişledikçe-sermaye ve emek fazlasının emilmesi anlamına gelen coğrafi yayılma bu soruna ancak kısa dönemli bir çözüm olmaktadır.

Kimi "Marksist"lerin de diline dolanan, "Kapitalizm kendini yenileme yeteneğine sahiptir," söylemi ideolojik bir çarpıtmadır. Kapitalizm, teknolojik yenilenme, rekabet ve örgütlenme bakımından kaçınılmaz olarak dinamiktir, bu doğru. "Ama yenilikçi girişimcinin ef-saneleştirilmiş yetenekleri sayesinde değil, rekabetin zorlayıcı yasaları ve kapitalizme içkin olan sınıf mücadelesinin koşulları dolayısıyla."⁴ Üstelik bu yeteneğin ağır toplumsal ve insani bedelleri var. 1920 ve 1930'larda duraklama krizini aşmak için gösterdiği yetenek faşizmi, Hiroşima ile noktalanın İkinci Dünya Savaşının yıkımını kapsamıştır. Yeni bir genişleme yaratma karşılığında insanlığın ödediği bedeldir bu. Sürekli yeniliklerin sonucu, geçmiş yatırımların ve emek vasıflarının değersizleşmesi, hatta yok edilmesi-dir. Yenilik istikrarsızlığı ve güvencesizliği keskinleştirmekte, toplumsal ve siyasal uyuşmazlıkları, çelişkileri kritik bir noktaya doğru büyük ölçüde besleyerek sonunda kapitalizmin çöküşünü hızlandıran itici güçlerden biri olmaktadır. Öyle görünüyor ki, 1990'larda başlayan yeni genişleme dalgası, 1930 ve 40'lı yıllarla ölçülemeyecek derecede daha pahalı olacaktır. Kapitalizmin yeni bir "yıkıcı uyumu"nun, yeni bir dünya savaşının insanlığın ve doğanın mahfına yol açacağına dair işaretler yeterince mevcuttur. Hiç şüphe yok ki bu, İkinci Dünya Savaşı'ndan daha büyük bir felakete yol açacaktır. Başka türlü kendisini yeniden üretmesinin olasılığı da yok denecek kadar azdır.

HER ŞEY SON SINIRINDA

Dünya bir geçiş dönemi yaşıyor. Ama bu dönem yalnızca dünya kapitalizminin krizi ve krizi ithal eden reel sosyalizmin çöküşü ile karakterize edilemez.

1. Bu geçiş döneminin asıl karakteristiği, burjuva toplumsal formasyonun, dolayısıyla Batı uygarlığının da krizde oluşudur. Burjuva toplumu kendini yeniden üretme potansiyellerinin sınırına vardı. Batı uygarlığı tarihin genel fonksiyonu olma konumunu yitiriyor. Reel sosyalizmin çöküşü bu gerçeği daha da somutlaştırdı. Zira bu modelin eleştirisi, giderek Batı akılcılığını da kapsadı. İnsani özgürleşmeyi dışlayan araçsal aklın egemenliğinde bir toplum tasarımı ve siyaset felsefesi ikisinin de ortak paydası oldu. Sanayileşme ve teknolojik ilerlemeleri gelişmenin itici güçleri olarak almışlar ve özgürlükleri bu tarz bir gelişmeye feda etmişlerdi. Bu bakımdan Doğu'da çöken aslında Batı akılcılığı oldu. Çünkü Marx'ın düşüncesi ve pratikte Ekim Devrimi'nin kapitalist uygarlıktan kopma girişimi, üretici güçlerin gelişmesininin -tarih-

sel koşulların da zorlamasıyla- sosyalizmin inşasında temel öncelik olarak alınması ile kesintiye uğrarken, Stalinist "tek ülkede sosyalizm" tezi doğrultusunda Batının tipik ilerleme teorisine uygun adım hareket edildi.

2. Burjuva toplumu aslında üç egemenlik tarzına dayanır. Ama Marksistler, genellikle birine, sınıfsal egemenliğe vurgu yaptılar. Oysa doğa ve kadın üzerindeki özgül egemenlik tarzları da bu toplum yapısını belirleyen evrensel niteliklerdi. Sosyalizm deneyinin yenilgisinde burjuva toplumunu bu bütünsellik içinde kavrayamamanın da payı var. Tarih boyunca insan aklını yoğurup biçimlendiren bir egemenlik tarzı olarak ataerkilliğin parçalanması gözle görülür bir olgudur. Bu yüzden düşünme tarzımızı ve gerçeklik kavrayışımızı görece değiştiren feminist hareket, kuşkusuz evrimimizi de derinden etkileyecektir.

3. Öte yandan, sanayi çağını belirleyen geleneksel enerji biçimlerinin tükenmekte oluşu sistemin tüm yapılarını sarsmakta, radikal değişimleri, yeni enerji arayışlarını gündeme sokarken savaşları da kızıştırmaktadır. Teknoloji ise, insanların içinde yaşadığı doğal, organik çevreyi basitleştirmiş, yapay bir çevreye dönüştürmüştür. Batı uygarlığının egemenliği altında, biyolojik ve ekolojik tabanımızla kopukluğumuz geçmişteki herhangi bir uygarlıkla kopukluktan daha büyük. Nükleer felaketin sürekli tehdidi yanısıra ekolojik dengenin bozulması, küresel ısınma tüm canlılığı yokolma riski ile karşı karşıya bırakan kapitalist aklın doğa üzerindeki egemenliğinin yıkılmasını yaşamsal bir soruna indirgemıştır.

Bütün bu geçişlerin sınıf mücadeleleriyle eşzamanlı konuma gelişi, yalnızca burjuva egemenliğinin değil, tüm Batı uygarlığının da tükenişine işaret ediyor. Bugün için sınıf savaşımının gerilemiş olmasında -reel sosyalizmin çöküşü ve sermayenin küresel saldırısı yanısıra- öteki egemenlik tarzlarına özgü savaşım- larla eklemlenme tarzının, nihayet yeni bir gelecek tasarımının henüz belirginleşmemiş oluşunun payı var. Dolayısıyla, yeni bir siyaset tarzı ve yeni bir gelecek tasarımı, bu eklemlenmeyi inşa etmekle de ilgili.

Ancak bu geçiş evresinde bir aşkınlık ögesi, yani varolanı aşma özelliği henüz belirgin değil. Bu yüzden ki değer, yanyana, kanserli bir hücre gibi çoğalması bütün parametrelere bulaşarak kültürel ve sosyal davranışlarda aynileşmeye yol açması ve böylece insanı giderek "suret"e dönüştürme eğilimi, insan bilincini yıkıma sürükleyebilecek gerçek bir tehlikedir. Zira bilinç, farklılığın olduğu yerde vardır; birbirinden farklı öznel varlıklar arasında bu farklılığın bir yönü olarak ortaya çıkar, farklı olanın bizdeki yokluğunun farkındalığı olarak. Yani bilinç, öznelarası alanda, toplumsal ilişkiler içinde gelişen kişinin kendi kendini dönüştüren faaliyetlerinden doğar. Ama bu faaliyetlerden bilincin ürettiği içerikler olarak tinselliğin yıkımı, farklılıkların ortadan kalkması olarak aynileşme, bilinci körelten, giderek yokeden eğilimlerdir. Yabancılaşmanın bu yeni içeriği, bireyi, özneli-

ğini umursamazlığa iterek, kapitalist üretim sürecinin yeni biçimlenişinde çalışanların sermayeye artan bağımlılığı, çaresizliği, gelecek umudunun yokolmasının yanısıra sermaye kontrolündeki medya vasıtasıyla da özerk muhakeme yetisini körelterek, doğal davranışların yerine yapay modeller geçirerek kendi özneliğinden soyutlamakta, sonuçta onun muhalif potansiyelini yoketmektedir. Burjuva kültürü ve alt-kültürlerindeki akıldışı ve anti-hümanist "değer"lerin nesnel işlevi, insanların zihinlerini, barbarlık dalgasını en azından edilgen bir hoşgörüyle karşılamaya hazırlamaktır. Bu ise, bireysel ve sınıfsal konumlarıyla onları köleleştirilmeye uygun hale getirmektedir. Özgürleşmenin olanaklarının geliştiği ve çoğaldığı bir yerde, eğer bu imkanı gerçekleştirmek için bir irade özgürlüğü, bir başkaldırı eğilimi ortaya çıkmıyorsa, köleşmek bir sistem olarak da kaçınılmaz olur.

Geçiş döneminin ana eğilimi bir tümceyle ifade edilebilirse şu söylenebilir: Tüm yapıların, değerlerin içerikleri boşalıyor; her şey son sınırında!

Post-modernizmin betimlediği durum budur: belirlilikten belirsizliğe geçiş veya belirsizlik durumu. Sistemin tüm içerikleriyle kendini özdeşleme yeteneğini (anlamını) yitirdiği, kendi özneliliklerinden (kimliğinden) saparak belirsizliğe düştüğü tarihsel bir an. Yani burjuva toplumsal formasyonu, fonksiyonelliğinin ya da kalıcılık olasılığının doruğundan aşağıya, çöküşe doğru ilerliyor.

TARİHİN SONU'NDAN TARİHİN DİRİLİŞİNE

Gerçekten de kendini gerçekleştiren kapitalizm, küreselleşme ile birlikte, büyük bir sel gibi, insanlığın yattığı bütün değerleri, insanı ve doğayı felakete sürüklemektedir. Ama sosyalizmin belli bir süre alternatiflik konumunu yitirmesi onun tarih-dışı kaldığı anlamına gelmiyor, yalnızca virtüelliğe itilmiş oluyor. Ve virtüel (fiilileşmek üzere bekleyen) alternatifler de düştükleri çelişki ve arızalarla dönüşürler, yeni bir çatışmayı, yeni bir dönemi başlatmak üzere kendilerini

yeniden üretirler. Üretiyorlar da. Sosyalizm, alternatif olarak yeniden geliyor. Kapitalist küreselleşme karşıtı hareket, virtüel gerçeklikten kopup gelen devrimci bir dalga olarak yükseliyor.

Bütün bu nedenlerledir ki, bir çağdönümünün eşindeyiz. Bu eşikte kapitalizm-sonrasının belirsizliği -tarihi bu *durum*'da sonlayan post-modernizmin tersine- giderek şu temel ikileme belirliliğe dönüşüyor: Sosyalizm mi barbarlık mı? Bunu devrim ve karşı-devrimin olasılık dalgalarının şiddeti belirleyecek.

İradi müdahale veya insanın bilinçli eylemi bu tarihsel anda önceki uğraklardan farklı olarak çok daha belirleyici olmak zorundadır; toplumsal evrimin yozlaşmasına karşı devrimci bir irade oluşturarak. Bu, evrimin özerk doğası açısından zorunlu değil elbette, ama insanlığın bekası açısından zorunluluk. Ancak bu tür bir zorunluluk, "sosyalizm kapitalizmi zorunlu olarak takip eder" gibi bir anlayışla karıştırılmamalıdır. Kapitalist sistemde nesnel çelişkiler varolduğu süreç ve bu çelişkiler işçi sınıfının, çalışanların nesnel çıkarlarına denk düştüğü içindir ki sosyalizm gerçek bir imkandır, bu kadar. *Bundan ötesi özne iradenin işidir*, onun bu imkanı gerçekleştirme bilinci ve gücüne, kapitalizmin aşılmasının *tarihsel gecikmesi*'nin yeni tip bir köleci düzene evrilme tehlikesini farketmesine bağlıdır.

Kapitalizm bir yandan, gelişmiş ülkelerde insanların yaşamdan beklentilerini kat be kat artırarak, böylece onları doyumsuzlaştırıp gerçekte yaşamlarını anlamsızlaştırırken, öte yandan yoksul ülkelerde fiziksel acılara, açlığa, savaşlara, gelir dağılımında uçurumlara, doğal yaşamda tahribata yol açmıştır. İçinde bulunduğu dönüşüm noktası, barbarlık ve özgürlük eğilimlerini bir arada içeriyor. Yeni teknoloji biçimleri hayatı hem zenginleştirmenin ve kolaylaştırmanın potansiyellerini, hem de tahrip etmenin, insanlıkdışlaştırmanın araçlarını sağlamaktadır. Kapitalist üretim ilişkileri bütün toplumsal ilişkilere yayılmış ve bu ilişkiler tümüyle kâr için üretimin mantığına bağımlı hale gelmiştir. Kapitalist üretimin bu her yere nüfuz edışı, toplumu durmaksızın yeni ihtiyaçların yaratıldığı ve gittikçe daha fazla insan emeği ürününün metaya çevrildiği geniş bir pazara dönüştürmüştür. Her şey paranın etkisinin ve meta üretiminin alanına taşınmıştır. Burjuva toplumunun bireyi, salt bir işgücü satıcısı olarak değil, artık diğer pek çok toplumsal ilişkiye katılışı (kültür, boş zaman, sağlık, eğitim, cinsellik) yoluyla sermayeye bağımlı hale gelmiştir. Kapitalist ilişkilerden kurtulan hiç bir bireysel veya kollektif yaşam alanı yok gibidir. Estetikten ve planlamadan yoksun, tarihsel dokuyu yokeden kentleşmeyle, nevrotikleşen yaşama tarzıyla, kent-rantının paylaşımına tabi hale gelen yerel yönetim politikalarıyla kentler kapitalist işgal altındadır.

Durum tam da Benjamin'in öngördüğü gibi: "Metalar krallığında, insanlık mahkum olarak boy göster(mektedir)." Ama Marx'ın, kapitalizme dair yüz elli yıl önceki öngörüsü bir kez daha doğrulanıyor:

(Kapitalizm) "bir yandan ihtiyaçların ve onları tatmin edecek araçların karmaşılaşmasını, öte yandan da hayvanca bir barbarlaşmayı, ihtiyaçların ham, soyut, en üst dereceden bir basitleşmesini yaratır."⁵

Eğer sosyal, siyasal, kültürel, vb. süreçlere insanı özgürlük doğrultusunda müdahale edilmese barbarlığa sürüklenmek kaçınılmaz olacaktır. Kapitalizm altında varolan biçimiyle teknolojik ilerleme, devrimci bir kesinti olmadıkça insanlığın geleceği tehdit altındadır. Teknoloji, 3. Enternasyonal çizgisinde içerilmiş olduğu gibi, onun pozitivist eğiliminin de bir göstergesi olarak, saf bir olgu değil, esasen kapitalizm tarafından belirlenen tarihsel bir süreç. Her şeyden çok, savaşın teknik anlamda mükemmelleştirilmesine hizmet etmekte. Askeri teknolojinin vardığı öldürücü boyutlar bunun örneğidir. Dolayısıyla devrim, bu ikinci anlamda bir zorunluluktur, yani *evrimi doğurtmak* gerekiyor. "Devrim tarihin ebesidir" deyişinden anlamamız gereken budur. Sözkonusu olan insanlığın kurtuluşu. Bu yüzden devrim, bir sağlık belirtisidir; doğadan koparılmış insan varoluşunu yok olmaktan kurtaran, onu yok olma koşullarından çıkarıp yeniden varoluşma imkanlarına kavuşturan, böylece toplumsal gerçekliğin kendisini de yeni bir ortama oturtan bir oluşum. Ama devrim, varolanın iyileştirilmesi ya da ilerlemeci evrimin birikerek çoğalan sonucu değil, kapitalizmin *yıkıcı* yaratıcılığına karşı, *yaratıcı* bir yıkım, "tarihsel sürekliliğin bir infilakı" (Benjamin) ve bütünüyle yeni bir başlangıçtır.

TARİHSEL ÖZNE

Gerçek yaşamda bu olanağı temsil edenlerin bunu bilince çıkarması, olanağın fiilleşmesi için gerekli dinamizmi ve örgütlülüğü göstermesi gerekir. "Tarihin sunduğu fırsat"tan anlaşılması gereken budur; yani fırsat, olanağın gerçekleşmeye geldiği momentı temsil eder: eğer momente uygun dinamizm ve örgütlülük niteliği ve düzeyi tutturulursa. Örgütlülük, içeriklerin biraradalık biçimidir ki, bundan öncelikle alternatif bir toplumsal modeli anlamak gerekir. Devrim anında fiilleşecek olan bu biçimdir. Bu moment, gerçekliğin şu anki fiili durumunu (tarihsel mevcudu) açıklayan ve bir an ya da süre sonra dönüşeceği durumu (geleceği) öngören teori ile davranışı, eylemi temsil eden pratiğin çakıştığı an'dır. Ya da virtüel gerçeklik (teorik içerik) ile pratik (aktüel) biçimin çakışması. Maddeci diyalektiğin anlamı budur. Ama bu çakışma kendiliğinden olmaz, bir dolayımaya ihtiyaç duyar. İşte iradi müdahale ya da "tarihsel özne" kavramı bu noktada anlam kazanır. Çünkü, geleceği (teoriyi) bugüne indirgeyen, bu anlamda onu belirleyen, koşullayan tarihsel öznedir. Zira farklı nesnel imkanlar arasında seçim yapmak, bilinçli insanların eylemine bağlıdır. Rosa Luxemburg'un, Junius Broşürü'ndeki ünlü sözü: "ya sosyalizm ya barbarlık", sosyalizmin bu anlamda nesnel bir imkan olduğu yolundadır. Dolayısıyla, *Reform ve Devrim*'deki, "sosyalizm ekonomik zorunlu-

luktan çıktı" şeklindeki mantıktan bir kopuştur.

Tarihsel özne sözkonusu olduğunda, işçi sınıfının tarihsel rolü ve yeni toplumsal hareketlerin bu rolle ilişkilendirilmesi bir sorun olarak karşımıza çıkar. Bu özellikle Laclau gibi post-Marksistlerin tartıştığı bir sorun. Onlar işçi sınıfının *merkezi* rolünü inkar etmektedirler. Marksist teorinin aşırı mekanistik tek-nedenli yorumlarını reddetmeleri onları, nedenselliğin bütününe inkara yöneltti. Tek-nedenli yorumlar anti-kapitalist politikayı ayrıcalıklı kılarken, bir ittifak içerisinde emek ve sınıf politikasını da ayrıcalıklı olarak dayatıyordu. Bu, pratikte, diğer hareketlerin sınıf hareketinin egemenliğine tabi olmaları demekti. Yani sözkonusu olan hegemonya mantığı değil, egemenlik mantığı idi. Oysa, erkek egemenliği, ırkçılık, çevre, vb.'den türeyen dinamikler sınıfsal baskı ve sömürüye indirgenemez ve sömürüye dayalı olmayan toplumsal ilişkilerin kurulmasıyla otomatik olarak ortadan kalkmazlar. Batı'da, savaş sonrası dönemde, yeni metalaşma, bürokratikleşme ve homojenleşme süreçlerinin kapitalist ilişkilerin toplumsal ve kişisel hayatı gittikçe daha fazla kapsaması sonucunu vermesi, yanısıra medyanın dallanıp budaklanması, refah devleti uygulamaları toplumsal ilişkilerin gitgide politikleşmesine yol açtı ve bunlar yeni toplumsal hareketlerde dışa vurulan yeni direniş biçimleri yarattı. Bu durum, klasik politika anlayışının haklı olarak reddini kolaylaştırırken, post-Marksistleri, her şeyin eşit bir yapısal ağırlığı olduğu düşüncesine dayanan bir çoğulculuğa götürdü. Buna göre işçi sınıfı ve yeni toplumsal hareketler kapitalizme karşı mücadelede eşit ağırlıklara veya rollere sahiptirler. Birincisi, böylece yeni toplumsal hareketlerin rollerini ve güçlerini abartırken, aynı zamanda ve esas olarak, tahakküm ve baskının kilit bölgelerini (devleti, artı-değer üretimi ve sömürüsünü) özgümleştirmekten aciz kalırlar. İkincisi, bu tür hareketlerin yapısının da kapitalist koşullar tarafından belirlendiğini gözardı etmektedirler. Örneğin, kadınlar, hem erkekler hem de kapitalizm tarafından ezilir; bu nedenle kadınların tabi kılınmasına karşı mücadele ile anti-kapitalist mücadele arasında nesnel bağlantılar vardır.

Belli ki sözkonusu olan tek tür (politik) bir örgütlenme biçimi değildir, tüm yaşam alanlarına yayılarak, oralarda insan davranışlarını koşullayan ideolojik-kültürel, sosyo-ekonomik, politik, kentsel vb. fiili yapı ve ilişkilere alternatif biçimler geliştirmek, böylece bu alanların tümünü siyasal ve toplumsal eylem alanı haline getirmektir. Bu ilişki ve yapılar kendilerini aynen yeniden-üretmemeye riskine doğaları gereği açıktır. Siyasal müdahaleyle (örgütlenmeyle) bu risk açık bir çelişkiye, ama alternatif olanak anlamında bir çelişkiye dönüşür. Böylece sözkonusu yapı ve ilişkiler kendilerini aynen yeniden üretemez olurlar. Hem bireysel hem de toplumsal planda özgürlüğün gelişme temeli budur. Çünkü özgürlük, insanın toplumsal

nesne olmayı *aşma* eğiliminden kaynaklanır ve bu eğilim, kendi diyalektik karşıtı olan deneyimle birlikte gelişir. Bilincin özgürlükçü içerikler kazanması, bu diyalektik ikilinin

aşamalarıyla oluşur. Bütün bu içerikler sosyalist ideoloji tarafından eklemlendiğinde yeni bir toplumsal ilişki tarzını koşullayan faktörlere dönüşürler ve gelecek bu ilişkilerde görece olgusalılık kazanır. Devrimi olanaklı kılan etkenlerden biri de, bu ilişkilerin yaygınlaşması ve kökleşmesidir.

Sonuçta, alternatif toplumsal örgütlenme modeli, geleceği (sosyalizmi) yani içeriği temsil eden biçimdir. Geleceğin bugüne indirgendığı teorik-politik ve ideolojik bir bütünlük olarak, onu içselleştiren öznelere eylemlerini yöneten toplumsal norm ve değerlerin de üreticidir. Dolayısıyla, devrimci pratik etkinlik, aynı zamanda, içselleştirilmiş geleceğin serimlenmesidir. "Devrimci etkinlikte kendi kendini değiştirme, koşulları değiştirmekle kesişir" çünkü (Marx).

Lukacs, Marx'ın, "teori kitleleri kavrar kavramaz maddesel bir güç haline gelir" sözünü yorumlarken şöyle diyor: "Burada daha önemli olan şey, gerek teoride, gerekse teorinin kitleleri kavrayış tarzında yatan ve teoriyi de, diyalektik yöntemi de devrimin aracı haline getirecek olan momentleri ve belirleyici faktörleri keşfetmenin gerektiğidir."⁶ Kapitalizmin düştüğü krizden devrimci çıkış yolunu bulmak, sosyalistlerin, devrimci işçilerin çıkış yolunu gösterecek bilince erişmesi... günümüzün temel sorunu budur. Yine Lukacs'a kulak verelim: "Bu bilinç olmadıkça kriz boyuna sürer gider, çıktığı noktaya geri döner, yaşanan durumu tekrarlar."⁷ Yani emekçi sınıflar sistemin yeni varolma biçimlerine boyun eğmek zorunda kalır. Şimdi içinde bulunduğumuz subjektif durum tam da bu tespate denk düşmektedir. Krize genel olarak yanıt üretemeyen sol, böylece kendi içsel krizini de üretmiş olmaktadır.

Teorinin "kitleleri kavrayış tarzı" ya da pratiğe dönüştürülmesinden anlaşılması gereken bir başka şey, öncelikle alternatif bir toplumsal örgütlenme modelidir. Zira teorinin pratiğe dönüşmesi dolayumsuz olarak gerçekleşmez. Somut tarihsel koşullara göre biçimlenen ideolojik-politik, kültürel, vb. dolayimleri gerektirir. Bu dolayımın biraradalık biçimi toplumsal örgütlenme modelidir. Teoriyi ve diyalektik yöntemi devrimin aracı haline getirecek olan bu biçimdir. Pratik kavramı açısından baktığımızda da bu böyledir. İnsanlar pratik etkinliklerini belirli biçimlerde nesnelleştirirler, ya da belirli bir güç'te kristalize ederler. Tarihsel olarak bu nesnelleşme, kapitalist üretimin koşulladığı toplumsal ilişki tarzında ve bu ilişki tarzını geliştiren, koruyan yapılarda somutlaşır. Pratik etkinlik ya bu ilişki tarzıyla sınırlanır ya da uzlaşmaz bir şekilde onu aşar. Bu aşma, eğer toplumun yeniden örgütlenmesini alternatif bir ilişki tarzıyla eklemlen bir toplumsal örgütlenme modelinde ifadesini bulmu-

yorsa, işte o zaman "fırsatı kaçırmış" ya da devrim imkanını yitirmiş oluruz. Ya da devrim, emekçi kitlelerin gücünün kullanıldığı, devlet iktidarının bir egemen güçten yeni bir egemen güce devri ile yozlaştırılmış olur. Yani önemli olan, biçimin içeriği (ilişki tarzını) temsil etmesidir. Pratik etkinliğin salt bir siyasal güç olarak kristalize olması yeterli değildir, hiçbir zaman olmamıştır. Marx'ın dediği gibi, "Kendi içeriğini temsil etmediği sürece biçimin hiç bir değeri yoktur."⁸

DEVRİMCİ ROMANTİZM

1960 ve 70'li yıllarda, devrimci mücadele anlayışının tayin edici bir boyutu "kurtarıcılık" nosyonuydu. Devrim, asıl olarak, yoksul halk kitlelerini baskı ve sömürden kurtarma misyonunu kendine yükleyen seçkin bir devrimci grubun eylemi olarak içselleştirilmişti. Ama bu nosyon güçlü bir devrimci romantizm de içeriyordu. Che'ye ve ülkemizde Deniz'e duyulan hayranlık yalnızca onların devrimci mücadelede gösterdikleri kararlılıktan dolayı değil, aynı zamanda, özverili, özgeci olmaları ve sosyalist etiği yaşamlarıyla bütünleştirmeleriyle...

80'li ve 90'lı yıllarda kurtarıcılık nosyonu, siyasal kültürümüzün en çok eleştirilen boyutu oldu. Bu eleştiri, devrimci bir özeleştirici mantığından çoğunlukla uzak, daha çok inkarcı bir eğilim içerdiğinden, son yılların siyasal kültürü derinlikten, duyarlılıktan, duygudan, devrimci dayanışmadan büyük ölçüde yoksunlaştı; içeriksiz, anlamsız bir biçime dönüştü. Çünkü, kurtarıcılık'la beraber devrimci romantizm de uçup gitmişti. Güncel yaşamımıza yön veren şey, yaşamı dönüştürme aşkı, yani devrimci bir ruh hali değil, tüketim ideolojisi ve abartılmış bireysellik, burjuva kültürünün bencil hesaplamalarıydı. Romantizmin buharlaşmasında, Eylül yenilgisi, Sovyetlerin çöküşünün yarattığı düş kırıklığı, kötümserlik ve bunlarla paralel yükselen liberalizmin saldırıları başat etkenlerdi. Dolayısıyla, bunların sonucu olarak sosyalist hareketin ideolojik gerilemesi. Yaşadığımız son yirmi yıllık süreç, ideolojinin siyasal ve toplumsal pratikte başat belirleyenlerden biri olduğunu bir kez daha göstermiş oluyordu. Devrim ve sosyalizmin gerçekleştirilebilirliğine dair inanç kaybı, mücadelenin gerilemesinde önemli bir rol oynadı. Siyasi mücadele, kendimizi başka türlü varedemediğimizden dolayı katıldığımız bir yaşam alanı halini aldı. Böyle bir ortamda devletin ve kapitalizmin saldırgan korku, bir yanda teslimiyetçi ve çürütücü eğilimleri, öte yanda irrasyonel tepkileri üretti. Devrimcilik içeriği boşaltılmış bir "şey" haline döndü, nostaljik bir duygu, ya da kimi çevrelerde içeriksiz ve kör bir başkaldırı halini aldı. Tayin edici bir etken olarak güçlü bir devrimci kitle hareketinin gelişmemiş olması bu durumu süregelenleştirdi.

Olan nedir? Rasyonelleşmek; duygudan kopuk düşünce, bilinçten kopuk akıl, Batı akılcılığının biçimcilğine, hesapçılığına daha çok garkolmak; burjuva toplumunun tipik bireyine daha çok benzemek. Böyle

olunca, bugünkü gibi kritik koşullarda *akıl kırılmaları* da kaçınılmaz oluyor.

Peki nedir romantizm? Romantizmin özü, kapitalizm öncesi değerler adına endüstriyel/burjuva uygarlığını protestodur. Bilimsel ve teknolojik ilerleme, şeyleşme, bürokratik akılcılık, toplumsal hayatın niceliğe indirilmesi ve değersizleşmesiyle bağlantılı ruhsuz maddi ilerlemeyi protesto (Bu yüzdendir ki, kapitalist uygarlığın Marksist eleştirisinin kaynaklarından biridir). Çünkü bu ilerlemeye insanileşmenin gerilemesi eşlik etti. Benjamin şöyle diyordu: "Romantizmin düş yaşamına başvurması bir acil durum sinyaliydi; ruhu, kendi anayurduna götüren yoldan çok, bu yolu tıkmış engellere işaret ediyordu."⁹ Bu nedenle geçmişin cemaatlerine dönme hayalini kuruyor ve bu bağlamda kapitalizmin "değerleri" ile çatışyordu. 20. Yüzyılın son çeyreğinde yükselişe geçen politik İslamın bu gelişmesinde bu hayal ve çatışmanın rolü büyük. Bu aynı zamanda, burjuva değerlerden ayrılmış sosyalist bir ideolojinin, amacına uygun bir inşasının gerçekleştirilememesinin de bir sonucudur. Ne var ki, bütün bunlar başlı başına bir modernite tartışması. Ama devrimci romantizmi nasıl tanımlayabiliriz? Yaşamı dönüştürme aşkıyla hem geçmişin cemaatlerine dönüş hayalini, hem de bugünün kapitalizmiyle, burjuva değerleriyle uzlaşmayı reddeden bir romantizm. Günümüzün burjuva toplumu ve kapitalizmin barbarlığa evrilmesi karşısında, hem ezilen ve sömürülen kitlelerle bütünleşmenin bir gereği, hem de bireysel özgürlüğün bir koşuludur bu. Sözü Micheal Lowi ile bağlayalım: "Bu durum, Marksizmin romantik devrimci boyutunu yeniden keşfetmenin ve geleceğin sosyalist perspektifini, kapitalizmin doğuşundan beri 'bencil hesaplamaların buzlu suları'na garkolan komünal, kültürel, etik ve toplumsal nitelikte değerlerin kıymetli hazinesiyle zenginleştirmenin önemini ortaya koyar."¹⁰

- 1 Louis Althusser, *Lenin ve Felsefe*, s.29, İletişim, 1989
- 2 *Küreselleşme ve Devrim*, Kızılçık, sayı: 5, 2000
- 3 Ernest Mandel, *Kapitalist Gelişimin Uzun Dalgaları*, s.53, Yazın Yayıncılık, 1986
- 4 David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, s127, Metis, 1996
- 5 Marx, *1844 Elyazmaları*, s.148, Sol yayınları 1993
- 6 György Lukacs, *Tarih ve Sınıf Bilinci*, s.54, Belge, 1998
- 7 age., s.149
- 8 Aktaran, K. Korsch, *Marksizm ve Felsefe* içinde, s.85 Belge, 1991
- 9 Aktaran, Michael Löwy, *Dünyayı Değiştirme Üzerine*, s.197 Ayrıntı, 1999
- 10 age, s.33

Kadın buluşmaları

Batman buluşması

Zübeyde Atay-Tüfekçi

Kadınlar burada da savaşın acılarını anlatmaktan kadın olarak yaşadıklarını anlatmaya fırsat bulamıyorlardı.

Diyarbakır Kadın Buluşması'nda bölgenin başka bir kentine, kadın intiharlarıyla, faili meçhul cinayetleriyle basın gündeminde yer alan Batman'da kadınlarla buluşmaya karar verildi. Batman'a film ekibi, gazeteciler, fotoğrafçılar, sanatçılar ve kadın aktivistlerin de içinde bulunduğu elli civarında kadınla gidildi.

Batman, rafineri —TPAO— ile birlikte kurulan eli yıllık bir kent. Son yirmi yılı çatışmalara tanık olan bu kent, zorunlu göçlerin merkezi haline gelmiş. Rafineri bölgesi, tel örgülerle çevrili gelişmiş sosyal tesislere sahip. Batman Barosu, yaptığı araştırma sonucunda, Batman'ı ekonomik, sosyal, kültürel durumuna göre üç bölgeye ayırmış. Birinci ve ikinci bölge aynı dönemde Batman'a gelmiş insanlardan oluşuyor. Birinci bölge insanları daha modern bir yaşama sahip mutlu bir azınlık. İkinci bölgede yaşayanlar ekonomik, sosyal, kültürel olarak daha alt seviyede olanlardan oluşuyor. Üçüncü bölge ise göçle birlikte oluşan, varoş diye tanımlanan, işsiz, mutsuz, çaresiz insanların, köylerine dönmeyi umutla bekleyenlerin oturduğu yerler.

Batman Kadın Platformu da, Diyarbakır programına benzer bir program hazırlamıştı. Farklı olan, bir parkta gerçekleşen kadınlarla bire bir yapılan görüşmelerdi. Tek tek kadınların ne yaşadıklarını öğrenmek açısından önemliydi. Diyarbakır'da kadınların, "Barış! Barış!" haykırıları hala kulaklarımda yankılanırken Batman'da kadınlardan savaşın acılarını dinlemek tokat yemiş etkisi yarattı bende. Anlatılanlar doğru olabilir mi? Hala inanmıyorum. Çocuklarını kaybeden kadınlar, tecavüz korkusu yaşayan genç kızlar, babası gözlerinin önünde öldürülmüş çocuk, yiyeceklerine deterjan katılarak öldürülen hayvanlar...

Kadınlar burada da savaşın acılarını anlatmaktan, kadın olarak yaşadıklarını anlatmaya fırsat bulamıyorlardı. Bölgede korkunç bir yoksulluk var... iş yok ki çalışsınlar. Köylerinden zorunlu göç etmiş olanlar geri dönmek istiyor, bunlar genelde orta yaşta olanlar. Gençlerin pek dönmek gibi talepleri yok, televizyon izleyip farklı dünyaları görüyorlar ama çıkışları yok, çoğu okula bile gidememiş. 20 yaşındaki bir genç kızın adresini almak istedim, Türkçe konuşuyordu ama okuma yazma bilmiyordu. Neden

okula gitmedin diye sorduğumda "yoksulluk" diyordu. Sadece yoksulluk mu diye de düşünüyorum! 12 yaşındayken babası öldürülmüş, öldürenler bilinmesine rağmen hiç bir şey yapamamışlar. İki yıldır Kadın Platformu ile ilişkide, okuma yazma öğrenmek istiyor. Burada yaşayan kadınların hiç bir sosyal yaşamları yok. Tarlada çalışıyorlar ya da evde oturuyorlar. Onlar için tek çıkış, parti ve platform ile ilişki kurmak. Onun da bedelini ağır ödüyorlar: dayak, işkence, gözaltı, ölüm korkusu.

Bir kız çocuğu, 13-14 yaşlarında, bir konuşmaya başladı, sanki büyümüşde küçülmüş... Savaş koşulları ona çocukluğunu yaşatmamış. Hemen büyümüş ve politikleşmiş. Okuyabilen, şanslı kızlardan birisi, babasının öğretmen olmasında bunun payı büyük. Yıllarca annesiyle birlikte babası ve abisi için korku duymuş, acaba "faili meçhul" olacaklar mı diye. Annesi 8 Mart'ta partinin düzenlediği kadın toplantısında polisten dayak yemiş, o kadar onuruna dokunmuş ki, "Ölmek istedim," diye anlatıyor ve ekliyor: "Kızım muhakkak okuyacak."

Bir genç kız tanıdım, güzel bir Kürt kızı, kara gözlü kara kaşlı, takmış takırtmış. Evlilikten söz ediyoruz. 20 yaşındaymış. "Eh artık evlenirsin," diyorum. "Ben evlenemem," diyor. Merakla, "Neden?" diye soruyorum. Elini gösteriyor. Bir eli biraz sakat. "Bu nedenle evlenemeyeceğini senin kafana kim soktu?" diyorum, susuyor, sonunda ekliyor, "Sakatlardan evlenemez," diyor. Sonra bir kadın arkadaş, "Buralarda kadınlar tarlada çalışabilecekse 'karı' diye alınır," diyor. Bu arada ben hala kızı evlenebileceğine ikna etmeye çalışıyorum. Evliliğin kadınların özgürleşmesinde engel olduğunu bile bile....

Batman ve Diyarbakır'da yaşadığım ortak şey Kürt kadınlarının kardeşçe sıcaklığı, dostluğu, sevecenliği. Beni şaşırtan da korkunç acılar yaşamış bu kadınların aynı zamanda müthiş coşkulu olmalarıydı. Halaylar, türküler, rengarenk giysiler hep bunu anlatıyordu.

Bir şeyi daha yazmadan geçemeyeceğim. Kocaları parti içinde ya da belediyede başkan veya başka bir görevi olan kadınların kendilerini özgür hissetmeleri. Çünkü bu kocalar eşlerinin Kadın Platformu çalışmalarına katılmasını destekliyorlardı... Özgürlük ama, sınırlarını kocalar belirlemiş...!

KADINLARIN BÜYÜK İSTANBUL BULUŞMASI

Kadın Dayanışma Grubu, politikaları, birikimleri, deneyimleri, çalışma alanları farklı kadınlardan oluşuyordu. Ortak olan, kadın duyarlılığı idi. Bu duyarlılık birlikte iş yapmayı getirdi. İki ay süren yoğun çalışma sonucu 7, 8, 9 Eylül'de İstanbul'da "Kadınların Büyük Buluşması" gerçekleşti. Çoğunlukla Diyarbakır, Batman ve deprem bölgesinden olmak üzere seksen civarında kadın İstanbul'a gelerek burda yaşayan kadınlarla buluştu.

SÖYLEŞİ

8 Eylül 2001 günü organize edilen söyleşide, kadın dayanışmasının, farklılıklarla buluşmanın sorunları çözeceği konusunda ortaklaşıyordu. Acil çözülmesi gereken, kalıcı barışın sağlanmasıydı. Barışa giden yollardan biri anadil sorununun, zorunlu göç sorununun çözülmesiydi. Anadillerini kullanmak, köylerine geri dönmek istiyorlardı. Anadil ve göç sorunu, sosyal ve psikolojik sorunlar yaratmıştı, ağır bedeller ödenmişti. Acil sorun buydu, kadınlık durumu daha sonra geliyordu Batmanlı ve Diyarbakırlı kadınlar için.

Deprem bölgesinden gelen kadınlar da yoğun sorunlar yaşamışlar, yaşıyorlar. Hala depremin yaraları sarılamamış. 20 metrekairelik barakalarda yaşamalarını sürdürüyorlar.

Kadınlar en çok, hep birlikte yoksulluktan yakındılar. İslami kesimden gelen kadınlar, yaşadıkları baskılardan söz ettiler. Anti-militarist, feminist kadınlar erkek egemen anlayışın militarizmden kaynaklandığını söyleyip kadın dayanışmasının militarizme karşı mücadele etmesi gerektiğini vurguladılar.

İHD yöneticisi, "Bu toprakların tüm sorunlarını kadınlar yaşıyorlar, toplumun tüm ezilen kesimleri barış istemeli," diyor, dünyanın militarist erkek yöneticilerden kurtarılması gerektiğine değiniyordu.

Söyleşi bu şekilde devam ederken değişik kadın gruplarından kadınların yanısıra bağımsız kadınlar da umut veren konuşmalar yapıyorlardı. Bir ana şöyle diyordu: "Köyümüz boşaltılıp yakılırdı her sene, otlar yeşerince tekrar yakılırdı. Bu sene baktım, otlar yakılmamıştı. Bu beni çok mutlu etti, bir umut doğdu içime belki köyüme geri dönebilirim diye. Gerçekten zor savaş koşulları yaşadık. Savaş kolay, barışı gerçekleştirmek zor, çok emek istiyor ama asla vazgeçemeyeceğiz, adım adım barışı öreceğiz."

Kadın Dayanışma Grubu söyleşisi sonunda ortaya çıkanlar: Kadın Dayanışma Grubu'nun varlığını geliştirerek sürdürmesi, kadın örgütlerinin konfederasyonlaştırılması, Kadın Buluşmaları'na devam edilme-

si, anadil ve göç sorunu üzerine özel çalışmaların yapılması, özgürleşme deneyimlerinin paylaşılması, Kadın Konferansı'nın organize edilmesi.

Bu ve buna benzer öneriler önümüzdeki günlerde değerlendirilecek. Bu arada "Kadınlar Buluşur-sa" belgeseli hazırlama çalışmaları, kadın buluşmaları üzerine kitap hazırlığı sürdürülüyor. Kadın Buluşmaları fotoğrafları sergilendi, geliştirmeye devam edilecek.

Batman'da kadın kütüphanesi açıldı, kitaplar gönderiliyor. Diyarbakır, Gölcük ve Değirmendere kadın kütüphanelerine kitap toplanıp gönderilmeye devam edilecek. Batman'da Kadın Rehabilitasyon Merkezi Ekim sonlarında açılmış olacak.

PANAYIR

Doğu ile Batı arasında yoğun acılar yaşamış kadınların buluşmasıydı. İlk anda bir yabancılik yaşanmasına rağmen kısa sürede kaynaşmaya başlandı. Üç gün boyunca bir arada bulundular, birbirlerinin dertlerini, sorunlarını dinlediler, birileri savaş sonucu yitirdiği yakınlarını, diğerleri depremde kaybettiklerini anlattı, birlikte ağladılar, kaybettiklerine kendi dillerinde ağıtlar yaktılar, türküler söylediler. Horon teptiler Kürt kadınları, hep beraber halay çekildi. Bal kan müziğine, Ege'nin Batı yakası müziğine ayak uydurulmaya çalışıldı. Yöresel giysiler, el emeği ürünleri sergilendi.

Panayır gerçekten de tam anlamıyla bir panayır: ah, yeşili, moru bir arada. Sanatçılar çok mutluydular. Belkis Akkale sitem ediyordu, "Niye daha önce beni çağırmadınız?" diye. Ayla Selek, daha yakın zamanda oğlunu kaybeden bir Batmanlı anayla sohbet ediyordu. Panayıra İstanbul'da yaşayan değişik kadın gruplarından, karma örgütlerden kadınlar gelmişti. İlk defa bu kadar farklı kadın bir araya gelmişti. Tek tek kadınlar ayrılırken, grupla nasıl ilişki kurabileceklerini soruyorlardı; herkes bir şeyler yapmak istiyordu. Kadın örgütlerine duyulan ihtiyaç, dünyayı kadın bakış açısıyla sorgulamak, değiştirmek, dönüştürmek isteği...

9 Eylül Pazar günü akşamı ayrılma zamanı geldiğinde kadınlar birbirlerine sarıldılar, adresler, telefonlar alındı verildi, coşkuyla vedalaştılar.

Kadınların Büyük Buluşması başarılmıştı.

Dünyada ekonomik kriz derinleşiyor

Zeki Yavuz

Çalışanların sırtına yıkılan ek yüklerle tekeller bu krizden güçlenerek çıkabilir

ABD'deki 11 Eylül saldırıları Amerikan askeri gücünün sembolü Pentagon'u ve dünya finans sisteminin kalbi New York'u vurdu. New York'da iki yüz bin kişi dünyanın en büyük borsasında, yatırım bankalarında, fon yönetimlerinde, ticaret ve holding merkezlerinde çalışıyor. Küresel kapitalizmin sembolü olarak da görülen Dünya Ticaret Merkezinde 1200 kurum ve şirket arasında fon şirketleri, Lehman Brothers, Morgan Stanley, Deutsche Bank gibi yatırım bankaları vardı. Milyonlarca dolarlık hissenin el değiştirdiği, şirketlerin ve yüz binlerce çalışanın kaderine hükmedildiği bu kentteki saldırı elbette ABD ve tüm dünya ekonomisini etkiledi.

İlk aşamada Birinci Dünya Savaşından beri ilk defa New York ve NASDAQ borsaları dört gün kapalı kaldı, ekonomiyi desteklemek için alelacele Avrupa Merkez Bankası'yla birlikte faizler düşürüldü, yine de borsaların açılış günü %7 değer kaybı engellenemedi. Turizm ve havacılık şirketlerinden değeri yarılananlar var. ABD'de günlerce hava trafiği durdu, tüm dünyada seferler aksadı. ABD'nin (ve dünyanın) en büyük şirketleri uçuşlarını %20 oranında kısıt. Uluslararası havacılık kuruluşu IATA'nın tahminine göre havacılık endüstrisinin yıl sonuna kadar kaybı 10 milyar dolar. Turizm ve sigorta şirketleri, hatta ABD'deki hava taşımacılığının aksamasıyla otomotiv ve bilgisayar üreticileri de etkilendi.

YİNE İŞTEN ÇIKARMALAR

Krizin faturası ise, sendikacıların da dikkat çektiği gibi, hızla çalışanlara çıkartılıyor. Daha saldırının üstünden bir ay geçmeden sadece ABD havacılık endüstrisinde işten çıkarmalar 100.000 kişiyi geçti. Ayrıca dünyanın en büyük jet üreticisi Boeing 30 bin (2002 sonuna kadar), elektronik şirketi Honeywell 16 bin, helikopter üreticisi Textron ve Cessna 7500, Bombardier 3800 çalışanın çıkartacak.

Aslında son krizle sığrasa da işten çıkarma dalgası çok önceden başlamıştı. Son yıllarda otomotiv sektöründe kapasite fazlası nedeniyle birleşmeler sermayeyi merkezileştirmiş, üretim 5-10 şirketin elinde toplanmıştı. İstihdamın düşmesine neden olan bu gelişmeye karşın ABD'de son dönemde hala satılmayan arabalar üst üste birikmekte ve üretim hedefleri düşürülmekteydi.

"Yeni ekonomi"nin düşüşü, çıkışı gibi başdöndürücü oluyor. Bu yılın başlarında dünyanın en büyük fiber optik ağ bileşeni üreticisi JDS Uniphase 50 milyar dolarla tarihi bir zarar duyurdu. Neredeyse tüm bilgisayar, cep telefonu, yonga üreticileri, telekomünikasyon operatörleri, altyapı şirketlerinde manzara farklı değil ve fatura aylardan beri tüm dünyada çalışanlara kesilmekte: Nortel 30 bin, Motorola 30 bin, Ericsson 22 bin, Toshiba 19 bin, JDS 16 bin, Fujitsu 16 bin, Lucent 15 binin üzerinde, Hitachi 15 bin, Alcatel 14 bin, Siemens 10 bin, Philips

10 bin, Corning 6 bin, Marconi 3 bin, HP 3 bin çalışanın işine son veriyor. Yeni ekonominin gözdelelerinden Cisco'nun satışları %30, Sprint ve Intel'in kârları %60-70 düştü. Vb., vb...

Tablonun tümüne bakılırsa ABD'deki tüm üretim ve hizmetlerde düşüşle birlikte Eylül ayında işsizliğin —havacılıktaki son dalga hariç— son on yılın en yüksek düzeyine (%4,9 ile 3,5 milyona yakın) çıktığı görülür. Daha saldırıdan bir gün önce 1,2 milyon kişinin yıl boyunca işten çıkarıldığı belirtiliyordu. Ekim ayı oranı %5,5 gibi tahmin ediliyor. Faizler 1962'den beri en düşük düzeye (%2,5) çekilse de uzmanlar ABD ve dünya ekonomisinde kesin resesyondan söz ediyor. Yaz aylarında ABD'deki verimliliğin hükümetin tahmininden fazla (ilk çeyrekte %1,2) düştüğü belirtilmişti. Sanayi üretimi ise yıl boyunca düşüşteydi ve IMF Eylül başında dünya ekonomisi için 2001 büyüme tahminini %3,2'den %2,7'ye çekmişti.

TEKELLER SAFRA ATIYOR

Yenisıyla, eskisiyle bu, kapitalist ekonominin aşırı üretim krizi. Sermaye çevreleri de üretim ve hizmet sektörlerinde kapasite fazlasından söz ediyor. Sonrası bilinen döngü, düşen karlar ve borsa, finansman güçlüğü, azalan yatırım, işten çıkarmalarla aham gücünün düşüşü, büyüyen stoklar, vb... En azından kâr oranını sürdürmek için eski çözüm: ücret kısılması, daha uzun ve esnek çalışma saatleri, daha fazla stres ve istihdamda daralma. Sonuçta çalışanların sırtındaki ek yüklerle tekeller bu krizden güçlenerek çıkabilir. Son saldırılar kriz ateşini körüklemiştir. Tarihte daha önce de görüldüğü gibi kapitalizm yapısal krizine silahlanma ve savaşla çıkış yolları aramaktadır. Silah, petrol şirketleri ve aşırı sağın desteğiyle iktidara gelen yeni ABD yönetiminin politikaları "askeri Keynesçilik" tartışmalarını yeniden gündeme getirdi. Bush saldırıdan üç gün sonra 40 milyar dolarlık yardım paketini, sonra da uçak şirketlerinin desteklenmesi için 15 milyar doları Kongre'den geçirdi. Şimdi de ekonomiyi canlandırmak için 75 milyar dolara varan bir paketin peşinde. Avrupa Birliği, Swissair'in iflasını engellemek için İsviçre devletinin yardımına şiddetle karşı çıktı ama ABD hükümetinin kendi şirketlerine bu desteği Avrupa havayollarının pazar payını etkiliyor. Brüksel bürokrasisi kutsal "serbest pazar" ilkelerini rafa kaldırması için AB uçak şirketlerinin yoğun baskısı altında. Tüm kriz dönemlerinde olduğu gibi, uluslararası sermayenin tüm katmanlarında çelişkiler keskinleşiyor.

"Amerikanın yeni savaşı"nı, enerji kaynaklarına ve yollarına hakim olma, askeri, siyasi ve ekonomik çıkarlarına uygun dünyayı yeniden yapılandırma girişimi olarak görürken, olaya bu gözle de bakmakta yarar var.

Küba Devlet Başkanı Fidel Castro'nun konuşması, Ciego de Avila, 29 Eylül 2001 (özet)

“Karmaşık ve ucu açık bir savaş için bu inat neden?”

Yurttaşlar,
Durum o kadar gergin ki, kimse saatler önce hazırladığı bir konuşmanın güncelliğini yitirmeyeceğinden emin olamıyor. Ayrıca iyimser olmasam bile öyle görünmenin riskini taşıyorum. Gene de düşündüğümü söylemek görevim.

11 Eylülde Amerikan halkına karşı girişilen ve televizyonda canlı olarak izlenebilen çılgınca terörist saldırılar nedeniyle tüm dünya halklarının beraberce yaşadıkları şok, terörizmin kökünün kazınması yolunda yetersiz ve belki de sonsuz bir savaşı gereksiz kılacak olağanüstü koşullar doğurmuştur.

ABD'deki terörist eylemler, her yerde olduğu gibi, nesnel olarak doğru buldukları bir dava uğruna savaşılan halklara korkunç zarar vermiştir.

Terör her zaman, özgürlük için mücadele eden halkları bastırmaya ve ezmeye kararlı en berbat insanlık düşmanlarının aracı olmuştur.

Tarih boyunca, Amerikan halkının da dahil, ulusal bağımsızlığı hedefleyen her kalkışma silah kullanılarak gerçekleşti ve kimse de bu doğru mu diye sormadı ve sormaz da. Ancak masum insanların öldürmek için kasden silah kullanmak mutlaka mahkum edilmeli ve kökü kazınmalıdır. Zira değersiz ve insanlık dışı olduğu kadar, aynı baskıcı devletlerin tarihi terörizmi gibi tiksindiricidir.

Bugünkü krizde hala savaş olmaksızın terörizmin kökünü kazınmanın elle tutulur olanakları vardır. Ne var ki, ABD'nin önde gelen siyasi ve askeri liderleri silah kullanımına karşı, bu sıkıntılı sorunun gerçekten etkin çözümüne yarayacak tek bir sözü bile dinlemeyi reddetmekte, kan dökmeden bu amaç ulaşmanın Amerikan halkı için nasıl bir onur meselesi olduğunu hiç düşünmemektedirler.

Karar verme durumunda olanlar yalnızca savaşa oynuyorlar. Onuru savaşla bağdaştırıyorlar. Kimisi bir bardak çay içmek kadar basitmiş gibi nükleer silah kullanmaktan bahsediyor. Diğerleri, düzensiz

savaş taktikleri için paraşütçülerin kullanılacağını doğruluyor. Birisi, yalanın bir silah olarak kullanılabilirliği üzerine, spekülasyon yapıyor, diğerleri daha akılcı ve sağduyulu olduğu söylenen bir savaş öneriyor. Ortalıkta fazla nesnellik ve akılcılık yok. Bir çok insan, Amerikan yaşamının yitirilmesine aldırmaksızın yalnızca savaşçı formüllerin başarılı olacağına inandırıldı.

İletişim ve teknoloji altyapısı ile maddi koşulları taş devrini ancak terketmiş bir ülkeye karşı müca-

delenin son taktik ve stratejilerine henüz karar verildi mi, bilemiyoruz. Bir kara ülkesinde uçak gemisi, zırhlı, kruvazör ve denizaltılardan oluşan filolarla düzensiz savaş taktikleri mi kullanılacak? Neden düzinelerle B-1 ve B-52 bombardıman uçağı, yüzlerce modern avcı uçağı, binlerce füze ve diğer stratejik silah gönderilsin? Hangi hedefi vuracaklar?

Bu arada dünyanın geri kalan bölümünde kargaşa ve panik hüküm sürüyor. Rahatı seçme ve ulusal çıkarları gözetmenin yol açtığı fırsatçı tavırlar da eksik değil. Kimisi onurunu çiğnetti. Şimdi başlangıçtaki belirsizlik havasını izleyen garip ve yaygın bir devekuşu refleksi görülüyor, halbuki kafaları saklayacak yeterli delik yok.

Çoğu kişi henüz ayırdında olmayabilir, ama 20 Eylülde ABD Senatosunda istisnasız tüm devletlerin bağımsızlığının ve aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin rolünün sona erdirilmesine karar verildi.

Yine de kimse dünya halklarının ve bazı dürüst siyasi liderlerin savaş eylemi gerçekleşince ve deşet verici görüntüler ortaya çıkınca tepki göstermeyecekleri gibi yanlış bir sonuca varmaşın. O zaman bunlar New York'taki trajik ve sarsıcı görüntülerin yerini alacaktır. O görüntüleri unutmak, bugün terörizmi belirsiz sonuçlarıyla savaşa ve sayısız masumun ölümüne neden olmadan silmenin başlıca unsurlarından olan Amerikan halkıyla Jayanışma ruhunu tamiri olanaksız biçimde yaralayabilir.

İlk kurbanlar görülmeye başladı bile. Savaştan kaçmaya çalışan milyonların ve ölmekte olan çocukların kimsenin yayılmasını engelleyemediği tüyler ürpertici görüntüleri dünyayı acıya boğacaktır.

ABD ve NATO'lu müttefiklerinin bir büyük yanılgısı, Müslümanların güçlü milliyetçiliği ve dinsel duygularının parayla ya da yardım sözleriyle etkisiz kılınacağını ya da ülkelerinin güç ile sürgit korkutulacağını sanmaktır. Şimdiden Taleban'la herhangi bir yakınlığı olmayan önemli ülkelerin dini liderleri askeri bir saldırıya kesinlikle karşı olduklarını açıklamaktadır. Bu arada Orta ve Güneydoğu Asya'daki ABD müttefikleri arasında çelişkiler başgöstermeye başlamıştır.

Öte yandan tüm Müslüman ülkelere karşı belirlenmekte olan bir yabancı fobisi, nefret ve küçümseme var. Daha yeni, önemli bir Avrupalı hükümet başkanı Berlin'de Batı uygarlığının İslam uygarlığından üstün olduğunu, Batı'nın, 1400 yıl öncesinde kalmış İslam uygarlığıyla çatışma anlamına da gelse halkları fethetmeyi sürdüreceğini söyledi.

Dünyanın bugün karşı karşıya olduğu ekonomik durumda, insanlığı etkileyen modern silahların imha gücü bir yana, başka güçlerin tehdit ettiği varlığını koruma mücadelesi dahil son derece ciddi sorunlar çözülmemişken, merak etmemek elde değil: Karmaşık ve ucu açık bir savaş için bu inat neden? Neden Amerikalı liderler kendilerine kısmen itidal imkanı veren muazzam güçlerine karşın bu kadar kibirli?

Birleşmiş Milletler'in yoksun bırakıldığı yetkilerini tanımak, örgütün en evrensel ve en yüksek temsil yeteneğine sahip organı Genel Kurul'u, Güvenlik Konseyi'ndeki çoğu NATO üyesi daimi üyelerinin veto hakkından doğan sınırlamaya karşın, dünya kamuoyunun tamamının ortak desteğiyle barış ve terörizmin kökünün kazınması için verilecek mücadelenin merkezi haline getirmek yeter.

Ne olursa olsun, Amerikan halkına karşı bu acımasız saldırının sorumluları, belirlenebildiği takdirde, cezasız kalmamalı. Kanıtların güvenilirliği ve adaletin yerine geleceği garantilenerek peşin hükümsüz bir mahkemede yargılanmaları her ülke için bir onur olacaktır.

Küba, Amerikan halkının 11 Eylülde yaşadığı trajediden bir kaç saat sonra terörizme karşı uluslararası mücadeleye gereğinden söz eden ilk ülkedydi. Şunu da belirtmiştik: Dünyada mevcut sorunlardan hiç biri güçle çözülemez. [...] Uluslararası kamuoyu terörizme karşı bir dünya vicdanı oluşturmalıdır. [...]

Sorunun üstesinden ancak uzlaşmadan güç almayı öngören akılcı politika ve uluslararası kamuoyu gelecektir [...] Tasavvur dahi edilemeyecek bu olay terörizme karşı uluslararası bir mücadeleyi başlatmaya hizmet etmelidir. [...] Uluslararası barış ve işbirliği yolu izlenmezse dünya kurtulamayacaktır.

Bu görüşlerin sonuna dek arkasındayız.

Birleşmiş Milletleri barışı elde etmedeki rolüne döndürmek elzemdir.

Hiç kuşku yok ki, Üçüncü Dünya Ülkeleri, ki siyasi ve dini farklılıklarına karşın istisnasız hemen hepsi diyeceğim, savaşın alternatifi olarak terörizme karşı mücadelede dünyanın geri kalanıyla birlikte yürüme isteğinde olacaklardır.

Sanıyorum bu düşünceler, sözünü ettiğim devletlerin herhangi birinin onurunu, şerefini ve hakim siyasi ya da dini ilkelerini hiç bir şekilde zedelemeyecektir.

Burada dünyanın yoksul ve az gelişmiş ülkeleri adına konuşmuyorum. Yalnızca yürekten inancımı dile getiriyorum. Biliyorum ki, bu halklar yüzyıllardır savaş olmadan da sömürülüyor ve aşağılanıyor, nesilden nesile geçen yoksulluk ve az gelişmişlik, açlık, pekala tedavi edilebilecek hastalıklar her yıl sessizce milyonlarca masumu öldürüyor.

Bu halklar için barışı şerefle, bağımsızlıkla ve savaşı koruyabilmek, özgür halkların gerçekten adil dünyası için birlikte girişeceğimiz mücadelenin temeli olacaktır.

Kübanın tavrının arkasında ne ekonomik çıkar ya da fırsatçılık, ne de bir tehdit, tehlike ya da riskten çekinme var. Ancak genellikle bilindiği gibi kırk yıldır ekonomik savaş, ambargo ve terörizme onurla katlanmış bu halka, görüşlerini açıklama, tekrarlama ve ısrarcı olma hakkını veriyor. Bunu da son ana dek kullanmaktan geri durmayacaktır.

Biz terörizme de, savaşa da karşıyız, karşı olmaya devam edeceğiz. Ne olursa olsun, bizi yolumuzdan hiçbir şey döndüremez!

Dünyanın ufkundaki kara bulutlar Küba'lıları olağanüstü sosyal ve kültürel programlar için durmaksızın çalışmaktan alıkoymayacaktır. İnancımız odur ki, bu, tarihte görülmemiş bir girişimdir. Ve vadedilen savaşlar hayallerimizi dağıtsa bile, böylesi hayalleri onurla sonuna dek savunacağız.

Yaşasın devrim ve sosyalizm!

Patria o Muerte!

Venceremos!

ABD'ye saldırı, savaş ve dünya solu

ABD'de 11 Eylül'de gerçekleşen saldırıların ardından dünyadaki tüm komünist ve sol partiler eylemi kınadı, terörizmi reddetti, ABD'nin uygulayageldiği devlet terörünü hatırlattı, savaşa karşı çıkararak ABD ve İngiltere'nin Afganistan bombardımanının derhal durdurulmasını istedi

Kuzey ve Güney Amerika Saldırının hemen ardından Küba hükümeti, (kısaca özetle) şu açıklamayı yaptı: "... Küba'nın her türlü terör eylemine karşı tavrı bilinmektedir. Kırk küsur yıldır ABD topraklarından beslenen bu tür eylemlerin kurbanı bir ülke olduğumuzu unutamayız. Tarihi ve ahlaki nedenlerden ötürü hükümetimiz sözü geçen binalara karşı saldırıları kuvvetle reddetmekte ve kınamaktadır."

Şili, Brezilya, Kolombiya KP'leri saldırıları kınarken emperyalist bir savaşa karşı çıktılar.

ABD KP, intikam vuruşlarının terörü güçlendireceğini, Taleban yok edilse de teröristlerin azalmayacağını, Irak'ta çocuklar ölürlen, Filistin halkı zalimce ezilirken, yoksulluk, hastalık, işsizlik sürerken ümitsizce eylemlerin kaçınılmaz olacağını belirtti. Afganistan'a saldırının derhal durdurulmasını istedi ve dünyada çoğunluğun savaşa karşı olduğunu, petrol, doğal gaz ve enerji endüstrileriyle içiçe olan Bush yönetiminin gizli gündeminde Ortadoğu ve Orta Asya kaynaklarını denetlemek olduğunu vurguladı.

ABD'de diğer sol yayınlar da ülkede üç kişinin öldüğü Arap, Müslüman ve diğer Asyalılara, camilere ırkçı saldırılara, Kongre'den geçen ve demokratik haklarla özgürlükleri kısıtlayan yasalara karşı çıktılar. New York, Washington, Los Angeles, San Francisco'da savaş karşıtı gösterilere beklenenin üstünde, on binlerce kişi katıldı.

Avrupa

Alman KP yayın organı "Unsere Zeit": "...Vietnam'la kim savaştı, Pinochet ve Apartheid rejimlerini kim destekledi, Ortadoğu'da BM kararlarını kim göz ardı etti? CIA'nın bir çok ülkede siyasetçileri ve hükümetleri bertaraf etmek için hazırladığı darbe planlarını ya da bin Ladin'in eğitimini açıklama zamanı çoktan gelmedi mi?... Rüzgar eken fırtına biçer."

Almanya'nın çeşitli kentlerinde savaş karşıtı gösteri ve eylemler yapıldı. Demokratik Sosyalizm Partisi PDS, ABD bombardımanının derhal durdurulmasını isteyerek bu doğrultuda parlamentoya önerge verdi.

Britanya KP yayın organı *Morning Star*: "...ABD'nin kırılğan yeni dünya düzeni hayallerini, Pentagon'un yıkılmış gövdesinden daha iyi hiçbir şey canlandıramaz... Bush, Usame ve destekçilerinin peşine düşmek istiyorsa babasına sorsun. CIA eski başkanı, 80'lerde ABD başkan yardımcısı olarak Usame'nin geçmişini en iyi o bilir..."

Londra, Manchester ve Glasgow'da binlerce kişi savaşa karşı yürüdü, bombardımanın ardından da 8 Ekim'de Londra, Roma, Torino, Milano, Madrid, Amsterdam ve diğer kentlerde binlerce protestocu sokaklara döküldü.

Güçlü bir anti-emperyalist ve savaş karşıtı hareketin geliştiği, tüm kentlerde gösterilerin düzenlendiği, halkın %61'nin ABD operasyonuna karşı olduğu Yunanistan'da

KP: "...New York ve Washington'daki kurbanlar, emperyalizmin Hiroshima ve Nagasaki, Vietnam, Grenada, Şili, Nikaragua, Balkanlar ve Ruanda'daki milyonlarca kurbanına eklendi... İkinci Dünya Savaşından sonra kriz ilk defa emperyalizmin üç merkezini (ABD, Avrupa, Japonya) birden sardı. Emperyalizmin iç çelişkileri arttı. ABD dünya jandarması rolünü güçlendirmek isterken, AB eski kıtadaki jandarmalığının yanı sıra uluslararası planda daha büyük rol talep etmektedir."

Portekiz KP, çoğu kez ABD ve kuklalarından kaynaklanan terörü bahane edip halklara saldırılamayacağını, BM ve devletler hukukunun çiğnenerek bir şiddet hegemonyası kurulduğunu, dünyada durumun kötüleşmesine karşı kamuoyunun seferber olması gerektiğini vurguladı.

Rusya Federasyonu KP: "...Böyle eylemleri Kafkasya, Moskova, Belgrad, Kudüs, New York ya da Ramallah, nerede olursa olsun kınıyoruz... Trajedi, ne Nükleer Füze Savunması'nın, ne de çifte standardın teröre karşı kimseyi korumadığını gösterdi..."

Fransız KP, terörizme karşı uzun vadeli, kararlı ve çok yönlü hareket gerektiğini, Arap-Müslüman dünyasının şimdiye dek soğukkanlılık ve sorumluluk içinde terör eylemleriyle Müslümanlık arasında bağ kurmadığını, Afganistan'daki yoğun bombardımanları aşırıların kullanabileceğini, BM'nin devreye girmesi gereğini, terörizme karşı mücadelenin ABD öncülüğünde yapılamayacağını vurguladı.

Ortadoğu

İrdün, Irak, Sudan, Suriye, Lübnan, Mısır KP'leri ve Filistin Halk Partisi: "...bu saldırılar dışarıda öfke ve kınama ile karşılandı... ancak mahkum etmek, terör eyleminin ABD politikasının acı bir sonucu olduğu gerçeğini değiştirmez."

Asya

Hindistan, Bangladeş ve Japon KP'leri, terör saldırılarını şiddetle kınadı, BM ve uluslararası hukukun devreye sokulmasını istedi, köktendinci terörist eylemlere yataklık yapan Taleban'ı ABD'nin eğittiğini ve beslediğini belirtti. Güney Kore'de KCTU sendikası ve etkin sivil toplum örgütleri savaştan önce ABD elçiliği önünde gösteri yaptı, 11 Eylül'ün ABD yönetiminin insanlık, ahlak ve barış karşıtı dış politikasının sonucu olduğunu belirtti.

Afrika

Güney Afrika KP, 8 Ekim'deki açıklamasında ABD bombardımanını mahkum ederek, masumların öleceğini, yoksulluğun körükleneceğini, zaten büyük çileler çeken kadın ve çocukların zarar göreceğini, 11 Eylül suçlularının uluslararası adalete teslim edilmeleri gerektiğini, iki yanlışın bir doğru etmeyeceğini belirterek, tüm halkı ABD'ye karşı, barış için eyleme çağırdı.

Yugoslavya'da olanlar ve kahve dövücüsünün hınk! deycileri

ABD yönetiminin sözcülerini, alçaklığı meslek edinmiş "küresel" medya taifesinin "küresel adalet", "insan hakları", "insancıl değerler" gibi yaveleri hiç ırgalamıyor. Onlar katı mı katı reel politik hedefler peşindeler

Yugoslavya, ülkesiyle, halkıyla ve devletiyle, uluslararası camianın önde gelen saygın bir üyesiydi, bundan 20 yıl öncesine kadar... İki çok-uluslu imparatorluktan arta kalmıştı. 1. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları dağılınca uluslararası mutabakatla oluşturulan federatif yapı aşağı yukarı hiç değişmeden 1980 öncesine kadar sürdü: Sırbistan-Hırvatistan-Slovenya-Bosna-Kosova-Makedonya-Karadağ.

Aynı yapıyla, 2. Dünya Savaşı sonrasında tarihin en ilginç sosyo-politik deneylerinden birine sahne oldu: özyönetimci komünist bir federal devlet. Üye ülkelerin halkları arasında tarihten gelen belli gerilimler ne olursa olsun, çok etnili, çok dilli, çok kültürlü yapı bir arada ve barış içinde varlığını sürdürdü, olağanüstü maddi/kültürel gelişme sağladı. 1960'lar, 70'ler boyunca Yugoslavya dünya politikasında, kültürde, sanatın her dalında, bilimde ve siyasi düşüncede, felsefede öne çıkan seçkin yurtdışlarıyla uluslararası yüksek itibara sahip bir ülkeydi.

SİRP MİLLİYETÇİLİĞİ NASIL AZDIRILDI?

70'li yıllar sonundan başlayarak ekonomide çözümü zor, ağır sorunlarla karşılaşıldı. Ardında henüz önemli tarihsel birikimler taşımayan özyönetim uygulamalarının da etkisiyle, federal ülkelerin ekonomileri arasında dengesiz büyüme ve gelir bölüşümü oranları belirirdi. Bir ara ülkeyi saran aşırı yüksek enflasyona karşı IMF ve Dünya Bankası'nın işe karışması, giderek doğrudan ABD müdahalesi (ABD vatandaşı bir eski Yugoslav'ın başbakan olduğu bir dönem dahi yaşandı bir ara) durumu daha da bozdu. Yugoslavya

Federasyonu'nun tarihen ve nüfusca ana gövdesini oluşturan Sırbistan bu süreçte giderek geri kaldı ve görece yoksullaştı. Bu durum Federasyon'un iç gerilimlerini arttırdı ve Yugoslavya Avrupa'nın her an kaynamaya hazır kazanı Balkanlar'da fiili varlığıyla önemli ve etkin bir istikrar unsuru olmayı sürdürebilecekken, tam da o yönde desteklenerek birliğinin korunması gerektiği bir noktada, dışardan saldırıya uğradı. Saldırı Batı'dan, özellikle ve önce Almanya'dan geldi. Yugoslavya Federasyonu'nu parçalama operasyonu başlatıldı. Slovenya, sonra Hırvatistan, derken Bosna... Makedonya... "bağımsızlıklarına kavuştular"!

Amaç belliydi: özellikle 1989 ve hemen sonrasında koşullarında, kendine özgü iç dinamikleriyle kapitalizmden çok komünizme yakın ve yatkın bir yapılanmayı her ne bahasına olursa olsun yaşatmama; dağılan parçalar üzerinde ekonomik ve siyasal nüfuz paylaşımı.

Süreç, köşeye sıkıştırılan Sırbistan'da milliyetçi tortuları harekete geçirdi ve azdırdı. Miloseviç'in kariyeri de tam o sırada yükselişe geçti. Bu arada Sırp milliyetçiliğinin azmaması için değil, tam tersi için ne gerekirse yapılyordu. Mesela Bosna'dan etnik temizlikten geçmiş toprak koparmada Sırp-Hırvat rekabetinin

yol açtığı facialarda Sırpların suçları Batı politikasının ağzında sakız olurken ve bütün dünyaya yansıtılırken, 2. Dünya Savaşı'nın Nazi işbirlikçisi Hırvatların azgınlıkları usulü dairelerinde geçirtiliyordu.

Sonra sıra Kosova'nın Sırbistan'dan koparılıp alınmasına geldi. Oradaki ayrılıkçı Arnavut milliyetçilerin faşist gerilla örgütü UÇK Batılılar ve özellikle o zamanki ABD Dışışleri

Bakanı bayan tarafından kah el altından, kah açıkça kışkırtıldı, himaye altına alınıp korundu. Bunu herkes biliyor, Batı basınında açık açık yazılıyor. Ama bir kere maksat hasıl olduktan sonra, artık kimse aldırıyor.

Sonunda, Yugoslav Federasyonu'ndan geriye ne kaldıysa iyice canını çıkarmak için girişilen NATO operasyonu yıllardır süren Batı politikalarının üstüne tütüydü. Belgrat'ın ve ülkenin başka yerlerindeki hayati sanayi kuruluşlarının, ana yolların, köprülerin, enerji depolarının, iletişim merkezlerinin, hastanelerin, vb. ve bu arada "Sırlara karşı korunan" Kosova'nın da en yeni teknolojik silahlarla (uranyuma bulaştırılmış mermiler dahil) havadan uğradığı barbarca saldırı... tam bir Holocaust! Bütün dünya, gözünün içine sokulurcasına gördü, işitti, "ibret" aldı! Şimdi Kosova NATO askerlerinin işgali altında. UÇK el altından yine korunuyor, kollanıyor. Yer yer, fırsat elverdikçe, Sırp nüfusa karşı etnik temizlik uygulanıyor. Yalnız onlar mı? Kosova'lı Türkler ve Çingenerler de olur olmaz baskılar, tehditler altında yaşıyor.

DÜVELİ MUZZAMA OPERASYONU

Ne ki, bütün bunlar yetmedi, Kosva'dan sızdırılan NATO destekli Arnavut gerillalar çok geçmeden Makedonya'yı karıştırdılar. Şimdi bu "sorun" yaşanıyor. Tepeden turnağa silahlanmış çeteleri "silahsızlandırma" bahanesiyle bundan iki ay önce beşbin NATO askeri ülkeyi işgal etti. "Bağımsız" Makedonya yönetimi şakağına namılı dayanarak Arnavut çetelerle anlaşma imzalanmaya zorlandı. NATO genel sekreteri, Belgrad bombardımanı sırasında İngiltere Dışişleri Bakanı olan Robertson, "Ya bu anlaşmayı Makedonya parlamentosuna onaylatırsınız ya da iç savaş çıkar, kan gövdeyi götürür!" diye tehditler savurdu. NATO işgali halen sürüyor.

Belgrat'ta geçen yıl, yine ABD ve NATO'nun kışkırttığı ve aktif destek verdiği (şimdi bunu bizdeki haber muhabiri ya da emekli büyükelçi kılık-lı kaşarlanmış Düveli Muazzama yalakaları, "Ne yani, yapılmayacak mıydı?" diye göğüs gere gere itiraf ediyorlar) göstermelik bir "halk ayaklanması" ile Miloseviç devrilmişti, hatırlayacaksınız. Yerine gelenler Batılıların ağır baskısı ve tehditleri altında Miloseviç'i 1.5 milyar dolara NATO'ya sattılar. Bir buçuk milyar nedir ki? Sadece bu bile zorbalığın boyutunu göstermeye yetiyor. ABD ve NATO (işin içinde Almanya'nın sosyal demokrat hükümeti ve onun Yeşiller Partisi de var!) bütün dünyaya mesaj veriyor: veyl bize karşı çıkacak olanlara..!

NATO YALAKALARININ BOY HEDEFİ: MİLOSEVİÇ

Batı'nın son on yılı aşkın bir süredir Yugoslavya'da gerçekleştirdikleri, evet, tam bir Düveli Muazzama operasyonudur. Emperyalistler gizli kapaklı diplomasi oyunları ve kaba kuvvetle Balkanlar'a yerleşmeyi başardılar. İki dünya savaşının araya girip engellediği ana hedeflerinden birine şu son elli yıllık "barış"

döneminde nihayet ulaştılar. Doğu Akdeniz, Ortadoğu, Kafkasya üzerinde esaslı bir denetim, tarasut ve saldırı platformu şimdi ellerinin altında. Daha Doğuya doğru, Orta Asya'nın zengin petrol, doğalgaz yatakları, enerji boru hatlarının geçeceği topraklar ve Rusya ile Çin'e bırakmamak için şimdiden harekete geçtikleri uçsuz bucaksız bir pazar potansiyeli...

Miloseviç'in Lahey'de sözde yargılanmakta olmasının ardında bu gerçekler yatıyor. Onu, hangi suçtan sorumlu olursa olsun, Bondvari bir gece operasyonu ile kaçırıp "yargı önüne" çıkaranların bunu hak, hukuk, adalet ve sair insanlık değerleri adına yaptıklarına kim inanıyor ki? Kimse inanmıyor ama güce tapan NATO ve ABD yalakaları her türlü medyada, uluslararası toplantılarda; vb. insanları buna inandırabilirlermiş gibi yaparak üstlendikleri görevi, kahve dövücüsünün hınk! deyciliğini yerine getiriyorlar.

ABD'nin, her türlü insanlık suçu ile (Tibet'te "soykırım") ya da ağır insan hakları ihlalleri ile (Tien an man) durmadan suçlayıp durduğu Çin'e karşı neden hiç bir ciddi yaptırım uygulayamadığı üzerinde hiç duruluyor mu?

Yirmi yıl önce Lübnan'da bütün dünyanın gözü önünde işlenen toplu cinayetlerin, Sabra ve Şatilla katliamlarının baş mimarı Şaron bugün İsrail'in başbakanı; Presidan Bush 2 ile Beyaz Saray'da birbirlerinin şerefine kadeh kaldırıyorlar.

Afrika'da son on, yirmi yıldır sürüp giden, adı, sanı, sayısı artık hiç hatıra gelmeyen ülkeler/kabileler arası katliamların, soykırımların, siyasi cinayetlerin, darbelerin ve savaşların tümünün ardında Batı parmağı (Fransa, ABD, Belçika...) olduğu pekala biliniyor. Şu ünlü "bilgi çağı"nda bunların bilgisi niçin bütün dünyada olay yaratmıyor, sorumlularından hesap sorulması için "yaygara" koparılmıyor?

Belgrat Holocaust'unun sorumlusu o zamanki NATO kumandanlarının, sözcülerinin, onlara emir veren siyasilerin (Clinton'ların, Blair'lerin, Solonaların, vb...) yargı önüne çıkarılmaları neden istenmiyor? İkide bir "Global adalet"ten söz edenler

“adalet”in kör olduğu söylenen gözlerinden birinin neden hep güçlülere kolladığını, öbürünün güçsüzler üzerine yıldırımlar yağdırdığını görmezden geliyorlar ve bir de, üstelik, kolu kanadı yolunmuş, güçsüz “suçlu”ların cezalandırılmasına alkış tutuyorlar? (“Miloseviç de boyuna bosuna bakmadan dünyanın efendilerine kafa tutmasaydı...” NATO yalakalarının “değerlendirmeleri” bu!)

GÜCE TAPMA SENDROMU

Alkış, “suç’un cezalandırılmasına değil, gücedir. Düveli Muazzama’nın önünde bütün akar sular duruyor. Bu bir vakıa ise... vakıadır. Alkış tutmak ne oluyor? Belgrat’tan gece baskımıyla kaçırılıp Lahay’daki sözde mahkemede siygaya çekilmek istenen “sanık” Miloseviç’in üzerinde tepinmek ne oluyor?

Üstelik, sözkonusu “mahkeme” uluslararası hiç bir hukuki meşruiyeti olmayan düzmece bir mahkeme. NATO’nun işlerini görmeye atanmış bir politika aracı. İnsanlık suçu sayılan eylemleri Birleşmiş Milletler nezdinde yargılayacak gerçek bir mahkemenin kurulması çalışmaları yok değil, var. Yıllardır, ABD’nin itirazları nedeniyle sonuçlanamıyor.

Emperyalizmin ve ABD hegemonyasının dayandığı en güçlü, etkin silah, güce tapma sendromudur. En güçlü olan ne yaparsa, en doğrusu odur. Isırılmayacak el öpülür! ABD’nin yeni yönetiminin de sözcülerini, alçaklığı meslek edinmiş “küresel” medya taifesinin “küresel adalet”, “insan hakları”, “insancıl değerler” gibi yaveleri hiç ırgalamıyor. Onlar katı mı katı reel politik hedeflerin peşindeler. Bütün dünyayı önünde sulta durdurmaya ahdettikleri temel Amerikan doktrini: ABD’nin ulusal çıkarı. Bunu açık açık belirtmekten hiç çekinmiyorlar.

O da, çünkü, reel politikanın bir gereği. ABD Senatosunun yıllanmış gözükara, gerici üyesi ünlü Jesse Helms, 1996’da, “...ABD hukukun ve kudretin moral, siyasal ve askeri meşalesini elinde taşıyarak dünyayı yönetmek ve bütün halklara örnek olmakla yükümlüdür,” diyordu.* Birkaç yıl sonra bir başka gerici yazar, Charles Krauthammer, şöyle demekten çekinmedi: “Amerika bütün dünyayı bir dev gibi kucaklamıştır... Roma’nın Kartaca’yı yıkmasından bu yana hiç bir büyük devlet bizim ulaştığımız doruklara ulaşamamıştır.”* 1991’de, o zaman Prezidan Bush 1’in Savunma Bakanı olan Dick Cheney (bugün Prezidan Bush 2’nin Başkan Yardımcısı) Körfez Savaşını şöyle yorumlamıştı: “Önümüzde açılan yeni çağda karşılaşacağımız çatışmaların tipik örneğidir bu savaş... Güneydoğu Asya’nın yanı sıra Avrupa’da, Asya’da, Pasifikte ve Orta ve Latin Amerika’da önemli çıkarlarımız var. Politikalarımızı ve kudretimizi öyle ayarlamalıyız ki, buna benzer bölgesel tehditleri önleyebilelim ya da yenilgiye uğratabilelim,”*

Evet, sınırların kalkmakta olduğunun, “bütün insanlık çıkarları”nın öne çıktığının iddia edildiği bu çağda, sınırlar işte böyle kaldırılıyor: ABD hegemonyasının temel şiarı “ulusal çıkar” uğruna!

11 Eylül 2001 sonrası ABD’nin “Terörizme karşı Savaş!” ilanından önce yazılmış olan bu yazıya şimdi şunu da ekleyelim: ABD, sadece 1946-1975 yılları arasında, amaçlarına ulaşmak için tam 215 kez askeri güce başvurmuştur. Aynı yıllarda, ulusal çıkarlarının tehlikede olduğunu düşündüğü durumlarda 19 kez nükleer silah kullanma tehdidini savurmuştur...

*Temmuz 2001 tarihli *Le Monde diplomatique*’den.

ÖDP

Hüseyin Hasaıcebi

ÖDP'yi oluşturan solun değişik kesimleri ÖDP'yi kavramakta güçlük çektiler. ÖDP'yi kavramakta güçlük çekmeseler, ÖDP'nin onları aşır içermesine yardım etmiş olacaktı.

1968 Yılında dünyanın on iki ülkesinde kapitalist rejimleri ve hükümetleri protesto eden, hareket halinde iken değişik sol ideolojiler de yüklenen gençlik hareketinin uğradığı ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Türkiye'de solun ender olarak kitleselleştirdiği uğraklardan biri budur.

Teori bu ya, keskin konuşur ve bu türden dalgaların eşitlik ve özgürlük mücadelesini ilerletmediğini, sadece hatırlattığını ve sonra sabun köpüğü gibi eriyip gittiğini söyler. Teori, eşitlik ve özgürlük mücadelesini ilerletirken kalıcı mevziler de edinebilen hareketlerin sadece Marksizm kaynaklı sınıf hareketleri olduğunu da kesin olarak söyler ve her defasında bu da hayatın gerçekliği içinde doğrulanır.

Fakat teori, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bazı ülkelerde, kapitalizm gelişse bile Marksist sınıf hareketinin niçin gelişmediğini kesin bir dille söylemez. "Bunu siz kendiniz keşfedin" diyerek bu türden ülkelerin solcularını kendi kaderleriyle başbaşa bırakır. Türkiye solu da, kendi durumunu kendisinin keşfetmesi dileğiyle kendi haline bırakılmıştır.

Ancak Türkiye solu hep kendini keşfeder. Şöyle bir dönüp baksın Akdeniz'in Kuzey havzasına, yani az çok kendi konumundaki ülkelerin soluna, görecek ki teori Türkiye için kesin konuşmaktan kaçınmakta gerçekten haklıdır.

Türkiye solunun büyük kesimi için kendi dışını keşfetme eğilimi 1990'larda, reel sosyalizmin çöküşünü gözüyle görüp inandıktan sonra kıpırdamıştır. Kendisi dışında kalan alanda ilk farketdiği şey de, Marksizmin aynı zamanda değil, esas itibariyle bir "özgürleşme kuramı" olduğudur. Bunun farkedilmesi sol için oldukça somut bir "birlik" arama ivmesi olmuştur.

"Birlik" arama çabasının sola kazandırdığı en önemli siyasi kazanımlardan biri Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin kurulmasıdır. Keşfedilen şey, yani Marksizmin ve genel olarak sol düşüncelerin esas itibariyle "özgürleştirici" olduğu fikri, kurulan Partinin eksenine özenle yerleştirilmiştir.

"Özgürlükçü" alana çıkmak!

Güzel ama, burası aynı zamanda sol ideolojileri en çok çarpıtan ve tahrip eden alandır. Kavram olarak ve bir ütopya kurmak için alıp oynadığımızda sizi olmadık yerlere götürebilir. Türkiye solunda eksik, Marksist özgürleşme kuramının alabildiğine "somut" bir çözümleme olduğunun hakkının verilmemesidir.

Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin eksenine oturtulan

"özgürlük" ile "esas itibariyle özgürleşme kuramı olan Marksizm"ın özgürleştiriciliği arasındaki bağ ancak özgürlüğün "somut"luğu bağlamında bir şey ifade edebilirdi. Bu somutluk toplumsal pratik içinde gerçekleştirilebilirdi. Emekçi yığınlar anladığı ve kavradığı ölçüde somutlanması mümkün bu Marksist özgürlük anlayışı lafazanlığa indirgendiği oranda ÖDP yazdığı programdan uzaklaşacaktı. Bu risk ortaya çıktı ve sıkıntı yarattı.

İşçi sınıfını özgürleştirmeyen her hangi bir durumu Marksizm, "işçi" olmayıp da "özgürleşmiş" olanlar da dahil hiç kimse için özgürlük saymaz. Marksizme göre "özgürlük" sömürüden kesinkes kurtulmaktır. Sömürüden kesinkes kurtulmak kapitalizmden kesinkes kurtulmuş olmak anlamına gelir. Bu, kapitalizmin içinden ve içinde gerçek bir özgürlük kuramayacağının tesbitidir.

Özgürlük böyle kavrandığında, "biraz özgürleşmek", "yavaşça özgürleşmek", "sırası gelince özgürleşmek", "tek başına özgürleşmek", "fırsatını bulup özgürleşmek", "özgürleştirmeden özgürleşmek" gibi tüm çarpık özgürleşme kavrayışları yok olur, işçinin (sömürülen kim ise o) özgürleşmesinde mündemiç tek ve gerçek özgürleşme, mutlak bir özgürlük ölçüsü olarak ortaya çıkar.

İşin içinde bu çözümleme yoksa, sınıf, sınıf mücadelesi gibi sözlerin hiç bir anlamı yoktur. Bu nedenle, toplumda sadece işçi sınıfı tarafından taşınan özgürlük mücadelesi yozlaşmaya ve çarpılmalara kapalıdır. Öteki sınıfların ve katmanların taşıdığı özgürlük mücadeleleri kalıcı sonuç vermez.

İşçi sınıfı da eğer bunun farkında değilse, sınıf değildir. Sınıf değilse, taşıdığı şeyin de bir kıymeti harbiyesi yoktur. İşçi ve emekçilerin mücadelesine sömürüden kurtulma bilinci ve hedefi hakim değilse, aranan şey kapitalizmin içinde "bulunur"; hakim ise eğer, bulunamaz ve asla bulunamayacağı da bilinir. Bunun bilinmesidir ki, "iktidar" olmayı zorunlu kılar.

Buraya kadar anlatmaya çalıştığımız temel nokta anlaşılmamış diye bunda ÖDP'nin veya bu parti içinde bulunmuş solun kusuru nedir? Hiç! Özgürleşmeyle ilgili Marksist kavrayışa havadan ulaşılmaz; yerden ve sınıf mücadelesi gerçeğinin bunalıcı sıcaklığından geçilerek varılır. Bugüne kadar Türkiye'de ağırlıklı olarak orta sınıflar, aydınlar ve gençlik katmanları ta-

rafından taşınagelmış bu gerçek özgürlük kavrayışını işçi ve emekçi sınıflar hareketinin her düzlemdeki mücadelesine taşıyıp onun kendisi için sınıf olmasına, yani kendi sınıf iktidarına yönelmesine gayret göstermek ÖDP'nin başlangıç noktasında kendini kavrayışını biçimlendiriyordu.

Demek ki zaman içinde ÖDP'yi oluşturan solun değişik kesimleri ÖDP'yi kavramakta güçlük çektiler. ÖDP'yi kavramakta güçlük çekmeseler, ÖDP'nin onları aşip kavramasına yardım etmiş olacaktı. Olmayınca her biri, zaten her zaman küçük kalmış kendi küçük dünyalarında yalnızlık çekmeye başladılar. ÖDP kusurlu olamazdı; çünkü ÖDP onlara vereceğini onlardan alacaktı. ÖDP'den beklediklerini ÖDP'ye onlar vereceklerdi. Veremedikleri için alamadılar ve beş yıldan sonra ellerinde yine kendileri kaldı. Kimenin kusuru yok; herkesin yanlışlığı var.

En büyük yanlışlığı, hayatın kuruluşundaki yanlışlığı düzeltmek üzere kurulan ÖDP, şimdi kendi içindeki küçük yanlışları konuşur oldu. Partiyi buradan hızla çıkarıp toplumun gerçekleri ile buluşturmak gerekir. Siyasette ayakta kalmanın başka yolu yoktur. ÖDP'nin ÖDP olarak kalmasının da başka yolu yoktur.

ÖDP'nin siyasetini Türkiye'nin gerçekleriyle bağlamaya kalkıştığımızda, hangi gereksiz ayrıntılarda boğulup kaldığınızı kolayca görebilirsiniz. Türkiye'nin gerçekleri aracılığıyla, bire bir dünya gerçekliği ile de bağlanıyorsunuz. Partinizin programı da zaten böyle bir çözümlemeye dayanıyor ve size izlemeniz gereken yolu gösteriyor. ÖDP, kendi yazdığı programı izlerse iç sıkıntılarından kurtulur.

İşçi ve emekçilerin, kaderini onlarla birleştirmiş olan aydınların ve gençlerin ve kadınların ve ilh. bugün içinde bulundukları durumu, hatta bu durumun faillerini onlara anlatmanın hiç gereği yoktur. Bu, olayların peşinden gitmektir. Hayatın yavan bir ikinci baskısını çıkarmaktır. Çünkü bu saydığımız sınıf ve katmanlar hem içinde bulundukları durumu, hem de bunun sebeplerini bizzat yaşadıkları için herkesten daha iyi bilmektedirler. Onların bilmediği, bu durumdan nasıl çıkacakları, çıkmak için ne yapacaklarıdır. Bunu bilmedikleri için kendilerini çaresiz hissetmektedirler. En büyük çaresizlik, çareyi bilmemektir. Siz biliyorsanız, söyleyin!

Biliyorsunuz ama, farklı yollar biliyorsunuz. Niye? Çünkü farklı yollardan geldiniz. O zaman siz de ÖDP'nin içindeki farklı düşünce platformları olarak çaresizsiniz demektir. Çünkü geldiğiniz yolların çare olmadığını bile bile, bildiğiniz için ÖDP'ye geldiniz, hala daha o yollardan aldığınızla çıkış yolu arıyorsunuz.

Gelecek için görebildiğiniz farklı çıkış yollarınızı birleştirmekte mi güçlük var? Bu nedenle mi aranızda anlaşıyor ve tek bir politik doğrultu üzerinde birleşemiyorsunuz? O zaman dikkatinizi bu nokta üzerinde yoğunlaştırın. Dünyanın ve Türkiye'nin gerçekliği ve bu gerçeklik içinde emekçi sınıfların yeri ve geleceği apaçık ortada. Ve siz sosyalizm diye bir

amaç koymuşsunuz kendinize. Birlikte akıl yürütelim:

Sosyalizmin iyisi kötüsü olmaz, üzerinde kurulduğu tarih-

sel temele göre çok problemlisi, az problemlisi olur. İstendiği, beklendiği, hayal edildiği gibi bir sosyalizm hiç bir yerden çıkıp gelmez, onu siz hayatın sorunlarını adım adım çözmeye çalışarak yaratırsınız. Sosyalist toplum tasarımları kapitalizmin yarattığı karamsal dinamiklerle açıklanamaz, kıyaslanamaz. Sosyalizm sadece emekçilerin durumuna ve sömürü olgusuna, yani insanla insan ilişkisine göre bir şeydir veya değildir. Örneğin "verimlilik", "gelişme", "kalkınma", vb. kavramlar sosyalizmin içine sokulamaz. Sosyalizmin eleştirisi ve düzeltilmesi, işçilerin verimsizliği, tembelliği, kayıtarıcılığı, köylülüğü, çatal kaşık tutmayı bilmeyişi ile de yapılamaz. Sosyalizmi emekçinin kendi çıkarına göre ve "işine geldiği gibi" anlayıp algılamasından daha doğal, daha güzel hangi bilince olabilir? Önce bu hesap bir görülsün bakalım.

Demek ki yapılacak ilk iş ve hatta tek iş, emekçileri bu hesabı görmeye kıskırtmak ve bu hesaplaşmaya bizzat talip olmaktır. Farklı çıkış yolu düşünenleri birleştiren en geniş kulvar ancak bu olabilir.

Dünyanın bugünkü durumu da her şeyi ve yakın geleceği büyük ölçüde görünürlü kılıyor. Artık sınıf ve sınıfsallık gibi olgular ve bu alandaki dinamikler kendini evrensel ölçekte gösteriyor. Dünya kapitalizmi dünyamız için tek dilden konuşuyor ve söylemek istediğini çok net söylüyor. Size, dünyanın işçilerine, emekçilerine, ezilmiş ve dışlanmışlarına, çaresizlerine, durun durduğunuz yerde, yoksa hepinizi yokederim diyor. Size hayat hakkı yok, siz zaten insan değilsiniz diyor.

Buyurun, gösterin insan olduğunuzu!

İnsan olduğunuzu göstermenin tek yolu var: dünyayı dolduran haksızlığa uğramış milyarlarca insanın üstüne çöken kapitalist barbarlıktan kurtulmak.

Yol bu iken ve berrakken, üstünde birleşilecek ya da tek başına yürünecek başka yol aramak, yolları dağıtmak ve büsbütün etkisiz kılmak değil midir?

Belki de böylece gerçeklikten kaçmak istiyorsunuz. Ama o geliyor. Kriz ve çaresizlik hükmünü icra ediyor. On milyonlarca yoksul işçi ve emekçiye şimdi milyonlarca orta sınıf mağdurları da eklendi. Emekçi sınıf kapasitesi genişliyor.

Emekçi sınıf kapasitesi büyüdükçe dara düşen kapitalist sınıfın da korkusu büyümektedir. Yönetemiyor, daha da yönetemez hale gelmekten çok korkuyor. O da kendi yönünden çaresizliğe sürükleniyor. Bu nedenle saldırıyor, daha da saldırarak. Bu kesin.

Oturup düşünmeye gerek de yok, vakit de. Yapılacak şey belli. Yapabilmek, başka bir şey. İşte ÖDP'nin odaklanması gereken şey de bu: yapabilmek!

İç sorunlarına boğulup kalan ÖDP'nin önce kendi bugünkü durumunu aşmaya muktedir olduğunu göstermesi şart.

Bunu görmeyenler Türkiye soluna karşı hesabını vermekte zorlanacakları bir sorumluluğun altına da yavaş yavaş girmektedirler. Bizden söylemesi.

EVRENİN EFENDİLERİ?

Yazarlar:

Gilbert Achcar, Giovanni Arrighi, Robin Blackburn, Alex Callinicos, David Chandler, Noam Chomsky, Michael Chossudovsky, Régis Debray, John Gittings, Peter Gowan,

Aralarında Marksistlerin de bulunduğu yirmiden fazla Avrupalı, Kuzey Amerikalı, Rusyalı ve Ortadoğulu yazar, Soğuk Savaş'tan sonra NATO'nun geçirdiği dönüşümü, Avrupa ülkelerinin bu dönüşüme gösterdikleri tepkileri ve yakın zamanda Balkanlar'da meydana gelen olayları değerlendiriyorlar. Bu kitap okura, televizyon ekranlarına yansıyan görüntülere kanmamasını, gazetelerin yazdıklarına sorgulamadan inanmamasını söylüyor. Yugoslavya trajedisinin, siyasal, iktisadi ve insani boyutları sergilenirken, Batı'nın ikiyüzlülüğü, kendi çıkarları doğrultusunda kamuoyu oluşturma girişimleri açığa çıkarılıyor.

"İnsan Hakları emperyalizmi" nedir? 1997'de Arnautluk'ta neler oldu? Kuzey Amerika ve NATO'nun Yugoslavya seferinin içyüzü nedir? Etnik çatışmalarla kaynayan Balkan kovanına çomak sokanlar kimler ve bunu neden yapıyorlar? Bosna-Hersek ve Kosova'da neler oldu? Amerika'nın insan hakları sicilinde neler var?

Bu sorular kafanızı kurcalıyorsa bu kitabı mutlaka okumalısınız.

Emperyalistlerin mahkemesini reddeden Miloseviç'in milliyetçi ve ırkçı yaklaşımları ortada. Peki onu bir Hitler olarak gösteren, insanlığa karşı büyük bir tehlike olarak niteleyen Batı'nın amacı ne? Yugoslavya'yı Nazi Almanyası'na benzetmek ne kadar doğru? Aydınlar, emperyalizmin bütün bu konulardaki çifte standardını açığa çıkarıyorlar. Kitap boyunca, NATO'nun silah zoruyla girdiği ülkeleri nasıl "himaye" ettiği sorgulanıyor. "Yardım" sözcüğünün Evrenin Efendileri'nin gerçek sözlüğündeki anlamı açığa çıkarılıyor.

Kitap, dolaylı yoldan, "namuslu aydın" kavramına da açıklık getiriyor. Aydın kimdir? Aydın, tarihsel bir olayın hangi yönlerine dikkat eder; o olayı ele alırken kullandığı metodoloji nedir; nasıl çalışır? Evrensel, çağdaş bir boyutta düşüncenin anlamı nedir? "Evrenin Efendileri,"

Diana Johnstone, Gazi Kaplan, Oskar Lafontaine, Dieter S. Lutz, Harold Pinter, Robert Redeker, Edward Said, Ellen Meikins Wood, Susan L. Woodward, Yevgeniy Yevtuşenko.

bu konuda dolaylı mesajlar çıkarmaya, bir davranış modeli oluşturmaya uygun bir kitap.

"Şimdi emperyalizm terimini kullanacağım," diyor Harold Pinter, bir konferans sırasında. "Bazılarımız bu terimin hiçbir anlam taşımadığını düşünebilir. Ben emperyalizmin bugünün dünyasında aktif ve enerjik bir güç olmaya devam ettiğine inanıyorum."

"Kuşkusuz, komşunun alevler içinde yanan evini hiçbir şey yapmadan seyretmek ahlâk dışıdır," diyor, Yevgeniy Yevtuşenko ve soruyor: "Ateşin üzerine bomba atmak çözüm olabilir mi?"

Yazarlar, yeni dünya düzenini, küreselleşmenin dünya halkları için ne anlama geldiğini, emperyalizmin nasıl bir dünya vaad ettiğini, Balkanlar'da yaşananlar, NATO ve Avrupa ülkelerinin niyetleri ve "gerçek insan hakları" bağlamında ele alıyorlar.

"Evrenin Efendileri"nin yüzündeki insani yardım maskesi düşüyor, ardındaki hesapçı ve kanlı yüz açığa çıkıyor... Peki bu kitap Türkiye'de neden yok farzediliyor?

[Derleyen: Tarık Ali
Türkçesi: Yavuz Alogan
OM Yayınevi, İstanbul, 2001, 565 sayfa.]

PINTER

YEVTUŞENKO

Gündemde ekonomik kriz ve savaş rüzgarları var. Bu sayıda sendikal hareketten, anti-emperyalist ve savaş karşıtı hareketten siteler seçtik:

www.jacenter.org

(International Action Center)

Merkezi New York'da bulunan Uluslararası Eylem Merkezi (IAC), ABD eski adalet bakanı Ramsey Clark tarafından 1992'de kuruldu. IAC, savaş, ırkçılık, işsizlik ve sömürgeciliğin olmadığı, azınlık haklarının korunduğu bir toplum isterken, Pentagon savaşlarına, Irak, Küba ve Yugoslavya ambargolarına, ABD'de ırkçılığa, polis zulmüne, ölüm cezasına karşı kampanyalar yürütüyor, farklı platformlardaki eylemciler arasında bağ kurmaya çalışıyor.

IAC sitesinde anasayfa güncel eylem haberleri, duyurular, dayanışma metinleriyle dopdolu. Sayfamn sağında IAC video ve kitapları (kapsamlı bölümler verilmiş, ayrıca leftbooks.com'dan sipariş mümkün) tanıtıyor. Soldaki menü Action Alert (yılın ulusal/uluslararası eylemleri, haberleşme adresleri), 29 Eylül köşesi ("Beyaz Sarayı Kuşat" sloganıyla New York, Los Angeles ve San Francisco'da savaş karşıtı eylemler), ANSWER (savaşa ve ırkçılığa son için eylem sitesi internationalanswer.org'da son savaş karşıtı gösterilerden resimler, haberler, 29 Eylül eyleminin filmi bulunabilir), düzenli haberleşme için uyanık kalma (alert) listesi, Cenova olayları (tasarım sorunlu), Lahey tutukluluğunun perde arkası (ör. Miloseviç'in mahkemede okutulmayan açıklamaları), çeşitli basın açıklamaları, makaleler, filmlere (eylemler, söyleşiler) erişim sağlıyor.

Sitenin özel bölümlerinde, küreselleşme (IMF, Dünya Bankası, DÖ, Amerika Serbest Ticaret Bölgesi karşıtı yazılar, eylem resimleri), Balıklar (NATO genişlemesine ve bombardımanlarına karşı haber, analiz, video, üç yıllık arşiv), Kolombiya (ABD müdahalesine karşı daya-

nışma yazıları), Kongo, Küba (ambargo karşıtı yazılar, Küba liderlerinin konuşmaları, haberler, üç yıllık arşiv), zayıflatılmış uranyum (operasyonlarda etkileri, yasaklanması için kampanya), Haiti (ABD müdahalesine karşı yazı, eylem), bağımsız savaş suçluları mahkemesi, Irak ambargosu (Irak halkının çektikleri, resimler), Kore, işçi dayanışması, Mumia Ebu Cemal/siyasi tutuklular/ırkçılık ve baskı, İsrail terörüne karşı Filistin direnişi, Porto Riko, Yugoslavya dosyaları bulunuyor. Çok kapsamlı ve güncel tutulan sitede diğer dillerde (ör. Almanca, İtalyanca, İspanyolca) metinlerle ilerici bir çok siteye bağlantı var.

www.egitimsen.org.tr

(Eğitim, Bilim ve Kültür Emekçileri Sendikası)

Özellikle Milli Eğitim, Kültür Bakanlığı ve YÖK'e bağlı kurumlar ile özel eğitim ve öğretim kurumlarında çalışan 120 bin eğitim emekçisini bünyesinde toplayan Ankara merkezli Eğitim-Sen'in 98 şubesi ve 315 temsilciliği bulunmaktadır. Gerek kendi işkolundaki, gerek KESK'deki en büyük sendika olan Eğitim-Sen, 309 sendikadan 24,5 milyon eğitim emekçisini bir araya getiren uluslararası Eğitim Enternasyonaline (EI) de üyedir.

Eğitim Sen anasayfasında son tüzük kongresi, Bakanlıklara, Eğitim Enternasyonaline sunulan görüş ve çalışmalar, okul kayıt dönemiyle ilgili açıklama, yönetmelik önerileri, KESK'in çalışmaları gibi güncel haber ve değerlendirmeler yer alıyor. Soldaki menüde "sendikamız" üzerinden eğitim emekçilerinin mücadele tarihi ve Eğitim Sen'in sendikal tavrı ile ilgili bilgilere erişilebilir. Ayrıca yayınlar (2001 bültenlerinden yazılar, kitap ve broşürler), basın açıklamaları (son iki yıldan eğitim emekçilerinin sorunları, eğitim politikası ve güncel olaylar), yönetmelikler (sendikal organlar ve çalışmalar), hukuk (sorunlarla ilgili

dilekçe örnekleri, değerlendirmeler), kadın (kadın emekçilerle ilgili çalışmalar) ve şubeler (şube çalışmaları ve resimler, telefon ve adresler) bölümlerinden ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir. Son iki yılda yitirilen kamu emekçilerinin anısına bir sayfa, sendika elektronik posta adresi ve çeşitli sendika, meslek odası, basın-yayın kuruluşu, vb. bağlantıları da (linkler) sitede yer alıyor.

www.sendika.org

(Emek hareketinin gündemi. İng.) Sendika.org emek hareketiyle ilgili zengin haber, bilgi, yorum ve bağlantıların olduğu bir site. Anasayfada aktüel gündem, haftalık haber özetleri, belge, araştırma ve tartışmalar, makale ve yorumlar (ör. Ergin Yıldızoğlu, Michael Chossudovsky, Robert Fisk'den yazılar) başlık ya da özet olarak yer almış, buradan asıl metne ulaşılıyor. "Sınıf Hareketinde Yön" dergisinin son sayısına, sendikal hareketle ilgili broşürler (toplumsal hareket sendikacılığı, ETUC raporu: KOBİ'ler ve sendikal örgütlenme) ve güncel kitap tanıtımlarına erişiliyor. Buradan labourstart (güncel sendika ve emek haberleri), bia.net (bağımsız iletişim ağı), antimai.org (MAI anlaşması karşıtı hareket) ile Bağımsız Sosyal Bilimciler İktisat Grubu'nun Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı değerlendirmesine de bağlantı var (www.bagimsizsosyalbilimciler.org adresinde akademisyenlerden oluşan güçlü bir kadronun çalışmaları ve makaleleri bulunabilir.) Sendika.org sitesinde Türkiye ve dünyadan emek örgütleri, sendikalar, dergi ve gazetelere çok sayıda bağlantı da sıralanmış.

Ayrıca tartışma (ör. KESK'le ilgili), araştırma, belgeler (sendikal hareketle ilgili belge ve değerlendirmeler) ve arşiv (5-6 aylık aktüel gündem, haftalık haber ve makaleler) başlıklarından aynı ya da daha kapsamlı belgelere erişilebiliyor.

Sermaye, Kuzey-Güney ya da zengin-yoksul ülke ayrımı yapmıyor

ABD İşçi Sendikaları Konfederasyonu AFL-CIO üyesi PACE'nin (Uluslararası Kağıt, Endüstri, Kimya ve Enerji İşçileri Sendikası) dünyadaki sendikalardan yardım çarısı

SCA, İsveç merkezli çok-uluslu bir kağıt şirketi olup kısa bir süre önce ABD'de Georgia-Pacific bölgesinde sendikamızın örgütlü olduğu 5 kağıt dönüşüm fabrikası ile kağıt havlu ve kağıt ürünleri imal eden 4 fabrikayı satın almıştır. Sendikamız PACE, bu yıl Illinois'deki SCA kağıt ürünleri fabrikasında yeni bir Toplu İş Sözleşmesi imzalamak üzere müzakerelere başladı. Amacımız SCA yönetimi ile karşılıklı işbirliği üzerinden verimli bir ilişki geliştirmektir. Bizler şirketin Kuzey Amerika pazarına yayılmak ve bu pazarda başarılı olmak istediğine inanıyoruz ve şirketin bu hedefini paylaşıyoruz. Bugün geldiğimiz noktada SCA şirketinin talepleri işletmedeki işyeri barışını ilelebet zedeleyecek çatışmalara yol açacak kadar kabul edilmez boyuttadır.

SCA şirketinin taleplerinden bazıları:

- Sözleşme, SCA'nın sendikayla hiç bir görüşme de bulunmaksızın işyerinde yeni çalışma hüküm ve kurallarının uygulanmasına izin verecek bir dilde hazırlanacak.
- Sözleşme ile şirkete, çalışma programları ve çalışma sürelerini çalışanların kişisel yaşamı ya da aile ilişkilerini dikkate almaksızın istediği zaman ve istediği şekilde değiştirme hakkı tanınacak.
- Kıdemle ilgili tüm düzenlemeler kaldırılacak. (Kıdemle ilgili bu hüküm, ABD endüstriyel ilişkilerinde dokunulmazlığı olan bir maddedir.)
- Çalışanların normal çalışma sürelerinin ötesinde çalışması gerektiği zamanlarda tüm yemek ödentileri kaldırılacak.
- Haftanın hangi gününde ve günün hangi saatinde olursa olsun işçilere yaptıkları çalışma karşılığında şimdiye kadar aldıkları ücretten daha düşük bir ücret ödenecek.

■ Sözleşme ile şirkete, sendikasız işçiler tarafından yapılan tamir ve bakım işlerinde sözleşme dışı davranma ve bu gruba daha düşük ücret ödeme hakkı tanınacak.

■ Fazla mesai sınırsız ve zorunlu hale getirilecek.

■ Disiplin ile ilgili olaylarda uygulanan haklı gerekçe, vb. ile ilgili her türlü prosedür tamamen kaldırılacak.

■ Sağlık sigortasının bedelinin %50 ödemesi ile ücretlere 3 yıl süreyle hiç bir artış sağlanmayacak.

■ Hafta sonu ve tatillerde yapılan primli ödemeler kaldırılacak.

■ Gerek duyulursa tüm çalışanlar, tatillerde ve hafta sonlarında da çalışacak.

Görünüşe bakılırsa, SCA, Kuzey Amerika'daki yönetiminden, bir sendika nasıl çökertilir dersini alıyor. Bir sendika başkanı olarak hayatımda bu tip işveren taleplerine çok nadir rastladım. Hiç şüphe yok ki SCA bu talepleri ile greve gitmemizi kaçırmaz kılmayı ve büyük bir uyuşmazlık yaratarak lokavtı meşrulaştırmayı hedefliyor. Şirket, mevcut anlaşmayı 1 Eylül itibarıyla bitiriyor. SCA'nın bu akıl almaz talepleri tüm dünya sendikaları için bir endişe kaynağı olmuştur. SCA, ABD'deki savaşı kazanacak olursa acaba bir sonraki hedef hangi sendika ve işkolu olacaktır? Sizlerden istediğimiz, şirketin İsveç'teki yönetimi de dahil olmak üzere, kınama faksı göndererek dünyada hiç bir işverene böylesi işçi düşmanı taleplerde bulunma hakkını tanımayacağımız uyarısında bulunmanızdır.

Dayanışma duyularımıza, PACE Sendikası
Uluslararası Başkanı
BOYD YOUNG

MESS'den Birleşik Metal-İş Sendikasına

"...Bugünün zor koşullarında üyelerimiz, işçileriyle ve onların temsilcisi sendikalarıyla elele vererek, karşılıklı özveri ile işletme ailesini en az zararla geleceğe taşıma gayretini göstermişler, ancak şükranla karşıladığımız bu çabalara rağmen maalesef zorlukların aşılması mümkün olmamıştır.

Yönetim kurulumuz, genelde MESS'e bağlı tüm işyerlerimizde yaşanan sıkıntıların telafisi mümkün olmayan sonuçlarını engellemek, çok sayıda yetişmiş çalışanımızın işini muhafaza edebilmek ve işletmelerin yaşamını sürdürürebilmek amacıyla, Grup Toplu İş Sözleşmesinin tadil edilerek Eylül 2001 zamlarının makul seviyelere düşürülmesinin

gerekli ve zorunlu olduğu sonucuna varmış ve çözüm için Sayın Sendikanıza başvuruda bulunmaya karar vermiştir.

Çalışanlarımızın ve onların temsilcisi sağ duyulu ve sorumlu sendikanızın bu anlayış ve özveriye olumlu bir yaklaşım içinde olacağı düşüncesindeyiz... Biliyor ve inanıyoruz ki, bu zor günler, sorumluluk bilinci içinde sendikasıyla ve işvereniyle, yöneticisiyle ve işçisiyle birbirimizi anlama, paylaşma ve dayanışma günleridir.

Saygılarımızla."

Yönetim Kurulu Başkanı
Tuğrul Kudatgobilik

Genel Sekreter
Av. İsmet Sipahi

“Yeni bir dünyanın önsezisini” dile getirdi Fourier’nin Güncel Yönü

Manifesto kendinden önceki sosyalizmi Sir Thomas More’un “Ütopya” sıyla betimlemişti. “Ütopik sosyalizm” terimi, bizde eski tercüme metinlerde “hayalci sosyalizm” diye geçer. Nitekim, üç kurucusundan biri olan Charles Fourier (1772-1837) Stendhal’in sözleriyle “büyük hayalci” bir “sosyal düşünür”dü, Marx’a göre ise “yeni bir dünyanın önsezisini ve düşsel anlatısını” yazmıştı.

30’una dek aile mesleği kumaş ticaretiyle uğraştı, ülkeleri gezdi, sonunda –insanları kandırarak kendi kendini aşağıladığını söyleyip–ticaretten çekildi. Fourier, Devrim’in çocuğu, Aydınlanma’nın mirasçısıydı. Bu miras kulluktan çıkıp bireyleşmeyi, hükümdarın tebası ve senyörün serfi olmaktan kurtulup yurttaşlaşmayı öngörmekteydi. İşte, devrim olmuştu, ama hiç de öyle adil ve yaşanılabilir bir toplum doğmamıştı. Eski efendilerin yerini, yenileri (burjuvazi) almıştı. İşçilerin durumları, çalışma koşulları feciydi; ticaret emeğin sırtından geçinmekti, asalaklık faaliyetiydi, yoksulluğun üzerinden servet edinmekti; aile ise bencilliği besliyordu, kadın-erkek eşitsizliğinin ta kendisiydi ve cinsel baskıyı haklı göstermenin olağan yeri idi. “Uygar” denilen toplum sapkın, barbar, yabancılaşmış, ataerkil ve baskıcı bir toplumdur; insanları bireyciliğe, açgözlülüğe ve rekabete teşvik etmekteydi. Sosyal -iktisadi yapıya örgütsüzlük, akıldışılık ve zor egemendi; uygarlık çözüme-diği, sürekli olarak yeniden ürettiği sorunlar ve çelişkilerle bir kısır döngü içindeydi. Şu halde, yeni bir toplum, yeni tür insan ilişkilerini yaratmak gerekiyordu.

Burjuva devrimi, sanayi devrimi, genişletilmiş yeniden üretim gibi ekonomik, sosyal, si-

yasal olgular ulus, birey, sosyal sınıflar, insan hakları, genel oy, vb. kavramlarını getirmişti. Bunlar düşünceyi daha ileri arayışlara itti, büyük değişmelerle kalınmamalı, daha ilerilere gidilmeliydi. Tam o dönemde, sanattaki Romantizm akımı düşünürlerin toplumsal arayışlarında belli bir rol oynadı. Romantikler, değişmelerden hoşlanmıyorlar, sanayi devriminin insan üzerinde olumsuzluklar yarattığını, yeni toplumu bireylere ayırdığı düşünerek, eski toplumun yaşam tarzına ve insan ilişkilerine özlem duyuyorlar, aklın her şeye egemen olmasını olumsuzluyorlar, gelişim karşısında muhafazakâr bir tutum takınıyorlardı. Öte yandan, sanatta, felsefede normlara ve standartlara karşı çıkarak, bireyin düş gücünün belirleyiciliğini savunarak, özgürlükçü bir işlevle toplumdaki devrimcilere esin veriyorlardı. Filozoflar, insan aklını engellediği için Kiliseyi itham etmişlerdi; romantikler ise, aklı her şeyin üzerine çıkarmakla insanı “ruhsuz ve düşünen bir makine”ye çeviriyorlar diye filozofları suçladılar. Onlara göre, Aydınlanma, Orta Çağ’ın kalıplarının yerine Newton fiziğini geçirmişti. Aklın mutlaklaş-

tırılması hayal gücünü, duyarlılığı, duygululuğu, doğallığı, kişinin iç dünyasının zenginliğini ve dolaşısıyla özgürlük duygusunu köreltmekteydi. İnsan kendisini kurtarmalı, Rousseau’nun dediği gibi gerçek özgürlüğü keşfetmeliydi. Akılcılığın empoze ettiği alışkanlıklar, kurallar, gelenekler, standartlar bir yana konulmalıydı, filozoflar akla vurgu yaparak tüm insanların aynı olduğunu öne çıkarmışlardı; onları, insanların ortak yanı üzerinde durmaktı. Fakat aslo- lan insanlardaki farklılığı ve herkesin *unique* (benzersiz) olduğunu görmekte. Kant, “Sapere Aude! Öğrenmeğe Cesaret Et!” demişti. Romantikler, “Kendin Olmaya Cesaret Et,” dediler, 18. yy.’ın aşırı akılcılığının panzehiri oldular, zihnin ardındaki ruhu ortaya çıkardılar.

İşte, hayalci sosyalistleri ve onların en hayalcisi Fourier’yi anlamak için, burjuva devrim çağının bütün bu endüstriyel, sosyal, siyasal, kültürel ve düşünsel özelliklerini düşünmek gerekir. O, kapitalizmin lideri İngiltere’yi iyi tanımış, “laissez-faire, laissez-passer,” liberalizminden, fabrika yaşamından nefret etmişti. Önerileri, tabii ki, düşseldi, ama onun düş gücünün önemi, insanlığın sanayi toplumu evresini atlayarak, daha ilerideki bir yaşam tarzını tasavvur etmeye çalışmasındaydı.

Fourier, bugünkü ölçütlerle bile, tam bir feministti. Kısıtsız cinsel özgürlük başta olmak üzere kadının özgürlüğünü savunuyor, bir toplumun uygarlık düzeyinin, kadının özgürlüğüyle ölçüleceğini söylüyordu.

Andre Breton’un, “Colorado’nun Grand Canyon’u kadar yüksek” dizesiyle nitelediği Fourier, denediği toplum mühendisliğiyle değil, ama kapitalizm eleştirisiyle bugün de önemli bir düşünürdür.